TEMMUZ
1971

Barış Dünyası

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

Türkiye'nin eşsiz fikir adamı, Dergimizin Sahip ve Başyazarı

AHMET HAMDİ BAŞAR

vefat etti

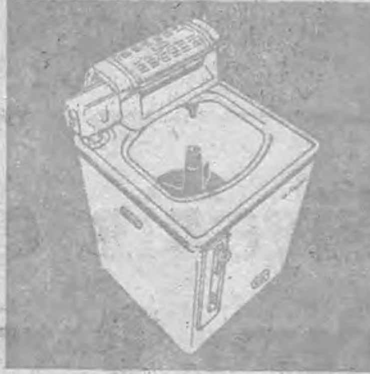
1893 - 1971

Sayı : 110

Fiatı 3 Lira

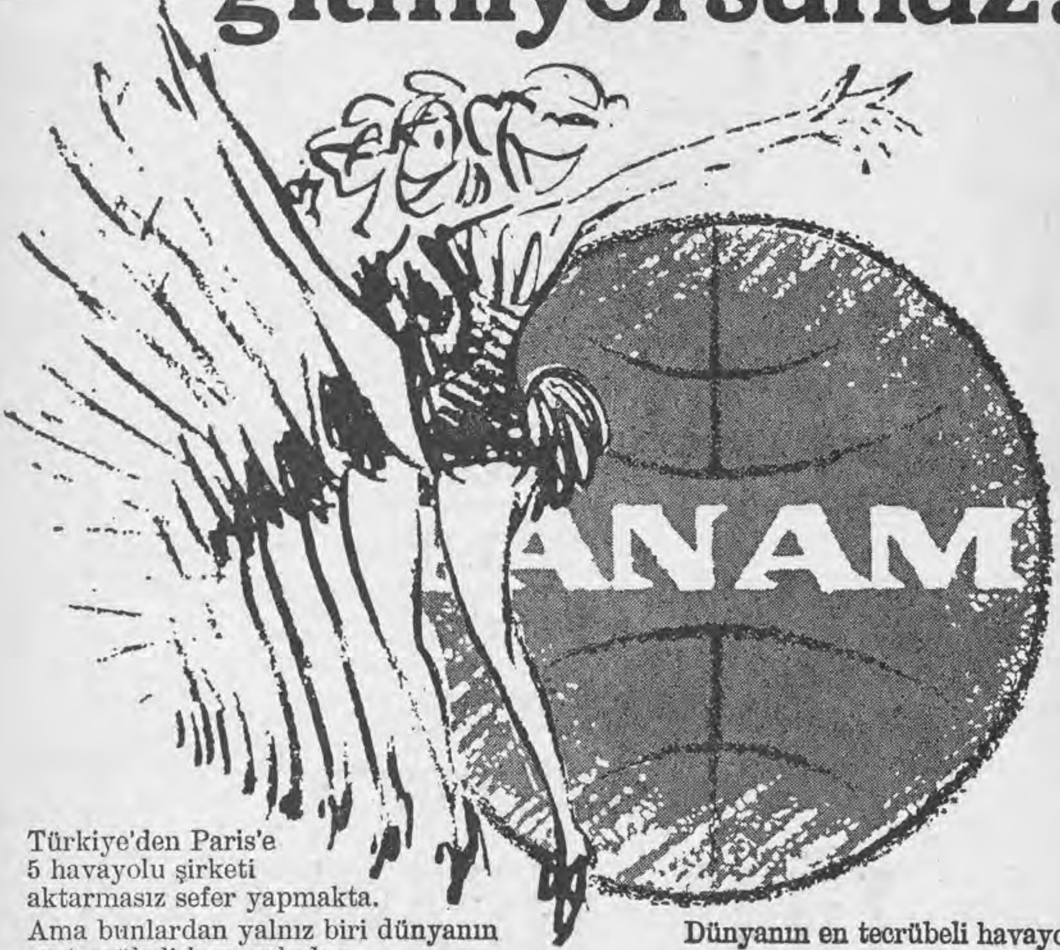

(Barış : 56)

Niçin Paris'e gitmiyorsunuz?

Dünyanın en tecrübeli havayolu

Türkiye'den Paris'e
5 havayolu şirketi
aktarmasız sefer yapmakta.
Ama bunlardan yalnız biri dünyanın
en tecrübeli havayoludur.
Ve yalnız PanAm'ın hem İstanbul'dan,
hem Ankara'dan Paris'e aktarmasız dört
motorlu jet uçakları ile seferi var.
Ne bekliyorsunuz ? Davranın. Hemen PanAm
acentenize başvurun. Yarın hareket etmek
niyetinde olduğunuzu söyleyin. Paris'e...
veya dünyanın başka herhangi bir yerine.

PanAm gidişe azamet verir.

İstanbul : Hilton Methali, Tel: 47 45 30 • Teleks 194
Ankara : Atatürk Bulvarı 53, Tel: 18 21 70 - 74
İzmir : İzmir Palas Oteli Tel: 33472 • Teleks 39
Adana : Agba Oteli, Tel: 1501

(Manajans : 1603)

Barış
DÜNYASI

AYLIK SİYASÎ
FİKİR MECMUASI

—o—

Sahibi ve Sorumlu
Yazı İşleri Müdürü
Ahmed HAMDİ
B A Ş A R
İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN
Ankara Temsilcisi
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

—o—

İdare Yeri : Cağaloğlu
Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P. K. 478 - İstanmul

—o—

Abone : Yıllığı 35 Tl.
Sayısı : 3 TL.

—o—

İlân : Tam sayfa
750 TL., santimi 20 TL

—o—

HAZİRAN 1971
Sayı : 110 — Cilt : 10

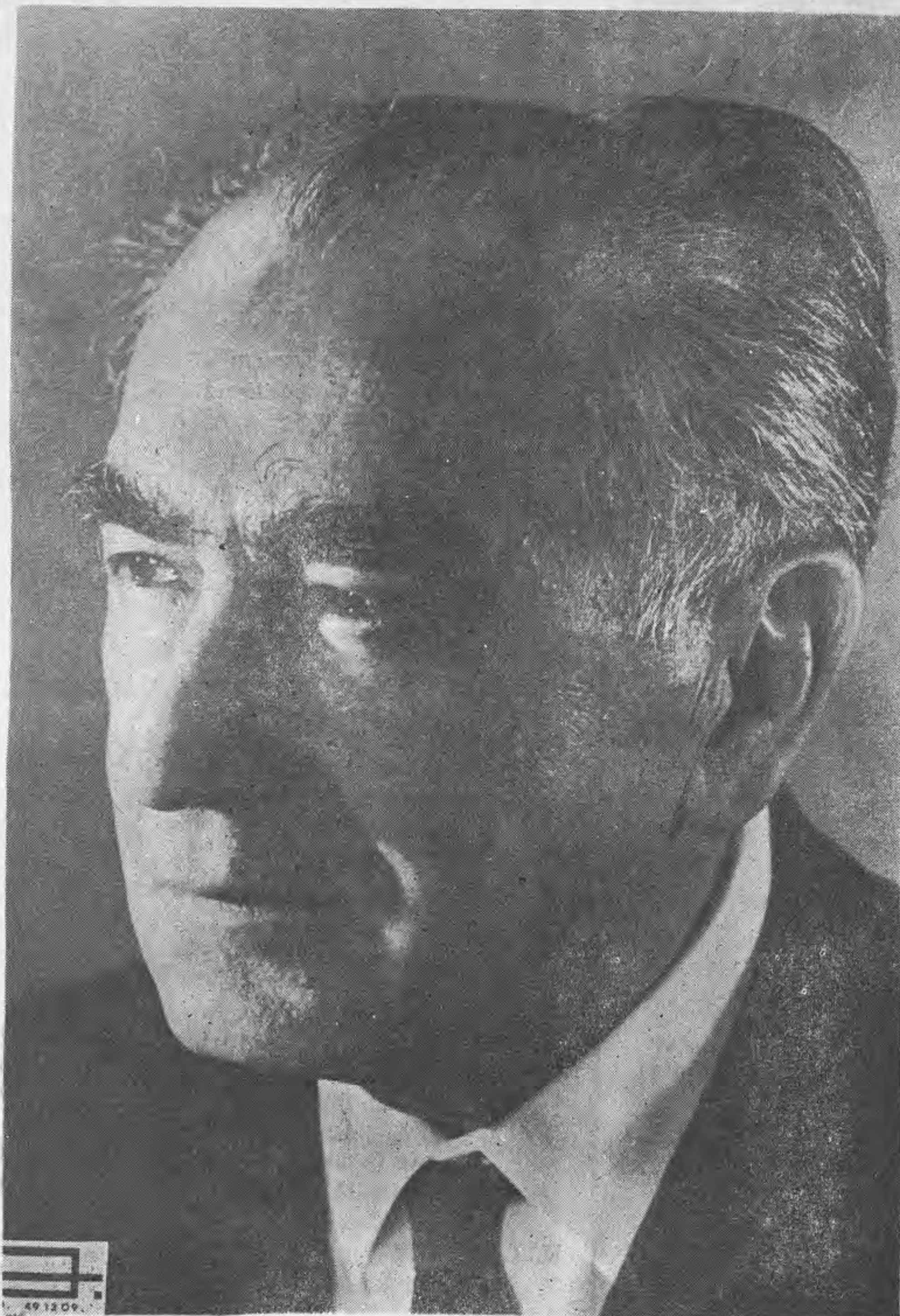
●

Dizgi, tertip ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI

●

Son baskı tarihi :
5 Temmuz 1971

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ahmet Hamdi BAŞAR

(1893 - 1971)

BARIŞ DÜNYASI'nın kurucusu, baş yazarı, değerli iktisatçı ve fikir adamı, yorulmak bilmez tartışma ve savaşma örneği, Meşrutiyet devrinin yetiştirdiği Reform hayaline kendini vermiş heyecanlı insanlardan Ahmet Hamdi Başar vefat etti. Barış Dünyası başını, yakınları candan dostlarını, vatan değerli bir evlâdını kaybetti. Ahmet Hamdi, iki yıl önce akıllı sanatkâr biricik kızını kaybettiği zamandanberi gece gündüz yalnız çalışma, yazmayla avunabiliyordu. Azabını uyuşturmak için gittikçe daha çok fikirlerine sarılıyor, daha çok konuşuyordu. Bir tanıdık, onu yolda bir buket çiçekle görmüş, **«Böyle nereye?»** diye sormuş. Hamdi, göz yaşlarını tutamıyarak: **«Kızımın yanına gidiyorum!..»** demiş. Gerçekten onun yanında şimdi!

Ahmet Hamdi Başar, 1893 de İstanbul'da doğmuştu. Ermenekli dersiam ve Huzur hocası Fevzi efendinin oğlu idi. Darülfünun matematik şubesindeki tahsilini Birinci Dünya Savaşı başında yarım bırakmış, sonra coğrafya şubesine girerek tanınmış Alman bilgini Obst'un öğrencisi olmuş, bu şubeyi 1920 de bitirmişti. Obst'un Trakya'daki coğrafya araştırmalarına yardımcılık ederek başladığı meslek hayatı, onu müderrislik sınavına kadar götürdü. Fakat başka bir aday tercih edildiği için çok üzüldü ve jürinin haksız bulduğu kararını tenkid eden yazılar yazdı. Ondan sonra bir daha bu yola dönmedi. Bütün hayatını Dernekler kurmak, şirketler hazırlamak, iktisadî teşebbüslere girmekle geçirdi. Limancılık şirketi, Türk Ticaret Birliği, Millî Amele Birliği, Millî Esnaf Birliği, Süngercilik Şirketi, İstanbul Tüccar Derneği, v.b. bunlardandı. Liman şirketi başkanlığında İstanbul limanını teşkilâtlandırdı. Bu iktisadî tecrübeler içinde yoğrulurken Türkiye ve Dünya iktisadı üzerindeki şahsî görüşlerine ulaştı. 1923 de İzmir'de toplanan İktisat kongresine katıldı. 1925 de kurduğu liman şirketi başkanlığını 1934 e kadar başarı ile yaptı.

İktisada ait fikrî çalışmaları İstanbul Ticaret Odası müşavirliğinden ve bu sırada çıkardığı dergiyle, fakat asıl 1930 da Gazi Mustafa Kemal'in bütün Yurtda yaptığı büyük gezi sırasındaki iktisat müşavirliği ile başlar. Başar, o yıllardaki dünya iktisadî buhranı karşısında Türkiye'nin durumuna ait düşüncesini bir proje halinde Gazi Mustafa Kemal'e sunmak istedi, fakat buna fırsat bulamadı. 1931 de bu fikirlerini genişleterek İktisadî Devletçilik adlı eserini beş cilt halinde 1934 - 1942 arasında yayınladı. «Dâvâlarımız» (aynı eserin 6 ncı cildi), «Değişen Dünya» (1941), «Atatürkle Üç Ay» (1945), «Türkiye ve Yeni Dünya» (1945), «Demokrasi Buhranları» (1956), «Demokrasi Yolunda Nereye Gidiyoruz» (1959), «Para ve Kredi» başlıca eserleridir.

İktisadî Devletçilik ile onu tamamlayan bütün kitaplarında savunduğu temel fikir şu idi: Dünya iktisadî krizi bir piyasa krizi değil, bir rejim buhranıdır. Batı uygarlığını kuran temeller sarsılmıştır. Dünya bir «buhran ve intikâl» devresine girmiştir. Savaşlar, ihtilâller, piyasa krizleri bu dönemin tabiî sonuçlarıdır. 18 inci yüzyıldan beri Batı uygarlığı serbest değişimin eseridir. Fakat bu uygarlık yalnız dünyanın bir kısmına yayılmış, birçok ülkeler bunun dışında kalmıştır. Liberal kapitalizm de denen bu uygarlığın sınıf zıtlığı yüzünden çökeceğini iddia eden Marxist görüş yanlıştır. Çünkü asıl evrensel zıtlık kapitalizmle koloniler arasındadır, ve liberal iktisat bu yüzden yıkılmaktadır. Determinist felsefeye göre insanlık tarihinde ardarda bir refah, öteki buhran ve geçiş olarak iki türlü devre vardır. Bugün dünya buhran devresine girmiştir. Ne liberal kapitalizm geri gelebilir, ne sosyalizm kurulabilir. Tek ümit iki zıttın yeni bir sentezde birleşmesi ve yeni dünya fikrinin doğmasıdır. Yeni uygarlık milletler ve sınıflar arasında uzlaşma, dayanışma fikrinin üstünlüğü ile

kurulacaktır. İnsanlar akıl yoluyla savaşsız, buhransız yeni bir düzen kurmak için bütün bilgilere sahiptirler. Başar'ın barış fikrine candan bağlı olması buradan geliyordu.

Başar, 1946 da «Barış Dünyası» nı çıkarmağa başladı. Bir süre kapandıktan sonra son dokuz yıldır kesintisiz tekrar çıkardı. Ve beklenmedik ölümünden birkaç gün önce yeni bir sayıyı hazırlamakta idi. Başar, iktisadî gerçeğin karşısında onu daima sınırlamış olan millî gerçeği gördü. Onda sınıf meselesi her millet içinde ve onun özelliklerine göre söz konusudur. Başar'a göre «İktisadî Devletçilik» devlet eliyle kalkınmadır. Batının 400 yılda yaptığını bizim 40 yılda yapmamız için başka yol yoktur. Fakat bu devletçilik idarî devletin iktisadî hayatı hükmü altına alması demek değildir. İdarî devletle iktisadî devleti ayırmak zaruridir. İktisadî hayatın idaresi «yaratılacak yepyeni uzviyetlere bırakılmalıdır». Amaç, vatandaşın kendi iktisadî hürriyetini kazanmasıdır. Bu noktada Başar, klâsik devletçilik'den ayrılmaktadır. Başar'a göre devletçilik gaye değil, vasıtadır. İktisadî devlet makinesi yeni organlara sahip olmalıdır. Bütün ilim adamlarını bir araya toplayan, yerli ve yabancı uzmanlardan kurulmuş, başında bu dâvayı kavramamış enerjik bir zatın bulunduğu bir Plan dairesi düşünmektedir. Memleketin bütün araştırma merkezleri, ilim ocakları, enstitüler buraya bağlanmalıdır. İktisadî iş bölümüne göre bu teşkilâtlanmaya devlet yardımcı olacaktır. Devletçiliğin halkcı bir sistem olması için özel teşebbüse kapıyı kapamaması, halkı yetiştirmeye ve güçlendirmeye çalışması gerekecektir.

Başar, bu plânının «hayalî» olmadığı, mutlaka gerçekleşeceği kanısında idi. Bunun için de projesini gerçekleştirmek için siyasî hayata girmiş, Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiş, fakat orada da fikrini anlatamadığı için erkenden aralarından ayrılmış, 1960 ihtilâlinde iktisat müşaviri olarak çağırıldığı zaman aynı projeyi yeniden ileri sürmüş, bu teşebbüsü de boşuna çıkınca Barış Dünyası'nı yeniden çıkararak, her sayısında kendi başına günün olaylarını kendi görüşünden yorumlayarak, 80 ine yaklaştığı halde enerjisini kaybetmeden son nefesine kadar fikrini savunmaya devam etmiştir.

Fikir uğruna sabırlı ve barışçı mücadelenin bu eşsiz örneği, felâketleri ve acılarını yenerek tartışmalarını bir an bırakmadı. 1931-36 arası Ahmet Ağaoğlu, Münir Serim, Peyami Safa ve daha birçoklarının katıldığı fikir sohbetleri İlkçağın Agora konuşmalarını, Fransanın «Cénacle» lerini hatırlatıyordu. Ahmet Hamdi o günlerin en zıt fikirleri büyük bir toleransla yanyana getiren bu toplantılarının hasretini çektiği için, bunu kendi dergisinde hayalî şahsiyetleri konuşturmak üzere devam ettirmekte idi. Çığırının utopia olmadığını isbat için, bütün idealistler gibi çok nefes tüketmişti. Her samimi vatansever fikir adamının savaşında bir gerçek temel varsa, bir de onu kanatlandıran hayal vardır. Onlar bu kanatla gerçeği ilerletmek şevkini bulurlar. Başar'ın kendini hayalcilikle itham edenlere Barış Dünyası'nda yazdığı bir açık mektup, onun bu kuvvetini gösteriyor. Vatana yararlı her fikir savaşında onun bu mektubu örnek, «Barış Dünyası» onun vasîyeti, ve yurtseverlikle çalışanlar için mirası olmalıdır.

28 Haziran 1971

Hilmi Ziya ÜLKEN

TEŞEKKÜR

Başyazarımız, kıymetli varlığımız, kalbi vatan sevgisi ile dolu, millî dâvâlarda mücadeleden yılmayan

A. Hamdi BAŞAR'ın

vefatı dolayısiyle cenaze merasimine bizzat iştirak eden, çelenk gönderen, bu acılı günlerimizde telefon, telgraf ve mektupla taziyette bulunan eş, dost ve bütün tanıdıklarına teşekkür ve minnetlerimizi sunarız.

Ailesi : **Bahire Başar**

Kardeşleri : **Faika ve Necati Başar, Sıdıka Çağlayan**

OLAYLAR
YORUMLAR

Anayasa Acele Değiştirilemez

12 Mart Muhtırası, Anayasa'ya karşı bir harekettir. Artık bu Anayasa'daki özgürlük hakları uluorta kullanılamayacaktır. Bunu sağlamak için Anayasa'yı değiştirmeye hiç lüzum yok; bir tek madde ilâvesi kâfi. İsterseniz buna madde de demeyelim de, nasıl Anayasa'nın bir «Dibace» si varsa bir de «Hâtime» yada «lahika» sı olsun!.

Şubat 1970 de, yâni 12 Mart Muhtırasının verilmesinden 13 ay, 13 gün önce **(Demokrasi tehlikede)** diye feryadı basmıştık (1) :

«Solcular kendilerini büyük tehlike içine atıyorlar. Kanunsuzluk ve otorite zaafı, anarşiye, hürriyetsizliğe ve felâketlere yol açar. Bundan solcular hiçbir şekilde istifade edemezler; tersine topun ağzında olan onlardır. Önce onlar tasfiyeye uğrar. Şüphesiz kurunun yanında yaş da yanar. Bu zavallılar, anarşiden kurtulmaya ve hürriyetten kaçmaya zorlanmış toplumun verdiği kurbanlar arasında karışırlar.»

Bu tarihlerde öğrenci ayaklanmaları o kerteye varmıştı ki, Şebekelerin öğrenci dernekleri yerine Otobüs İdaresi tarafından verilmesi kararı üzerine, öğrenciler ayaklanmışlar; otobüslere saldırmışlar, yolcuları indirmişler ve otobüsleri Üniversitenin içine sokarak zabtetmişlerdi. Bu elîm olay üzerine Polis Üniversiteye girmek isteyince üzerine taşlarla, bombalarla hücuma kalkmışlar, ve bu arada bir genç ölünce de **«Üniversite özerkliği, Anayasa ve hürriyetler elden gidiyor; katil polis»** diye yaygarayı basmışlardı. Yaygarayı basan yalnız anarşistler ve hürriyet düşmanları değil, başta Ana muhalefet partisi olarak karşı siyasî kadro, birkısım üniversite hocaları, bir kısım Basın ve devletin malı Radyo da onlarla ağız birliği etmişler; Anarşist gençler desteklenmişlerdi. Bir fabrikayı zorla gelip işgale kalkan işçilerle polis çatışmış, silâhlar patlamış ve bir işçi ölmüştür. Hemen ertesi günkü belirli gazetelerin manşetlerini kaplayan olay, **«Polis bir işçiyi öldürdü»** dür. Elleri sopalı, silâhlı olarak fabrikaya hücum edenlerin, kanunu çiğneyenlerin ihtilâlcilerin yaptıkları önemli değildir. Önemli olan polisin attığı kurşunla bir işçinin öldürülmesidir.

Ama sonra anlaşılır ki, zavallı işçiyi öldüren kurşun polis tabancasından çıkmamıştır. Bunu kısa kısa yazarlar, ama şüphe doğurarak.. Belki polisin yanında başka tabanca vardır; mahsus resmî tabanca kullanmamıştır!.

Sözünü ettiğimiz yazıda, birkısım Türk basınının anarşiye yeşil ışık açmaları suretiyle yalnız memlekete, rejime ve gençlere değil, aynı zamanda basın özgürlüğüne ihanet ederek, kendilerine kuyu kazdıklarını belirtmiş ve :

— «Biz, hürriyetin ne olduğunu bilemeyiz; istibdada alışmışız. Kanımız böyle yoğrulmuş. Hürriyete kavuşunca ve bunun kalkmayacağına ve bize zarar vermiyeceğine inanınca kahraman kesilir ve herşeye hücum ederiz. Birkısım basın, bu üzücü ve yıkıcı olaylarda baş sorumludur. Kendisini attıkları taşlar ve silâhlarla yaralayanları yakalamak için polis, üniversite bahçesine girince, Anayasa, babayasa, üniversite özerkliği falan yıkılıyor da, polise, yani devletin emniyet kuvvetlerine saldıranların yaptıklarıyla Anayasa, kanunlar ve nihayet devlet yıkılmıyor mu?»

Anayasa ve rejim konusundaki mücadelemizi izlemiş olan sabırlı okuyucularımız bilirler ki, biz yalnız 1970 başında değil, 10 yıldanberi - hattâ tek başımıza kaldığımızı düşünmiyerek ve **«Faşist, hürriyet düşmanı»** denmesine de kulak asmıyarak - 1961 Anayasası'yla kurduğumuz rejimin bu memleketi felâkete sürükliyeceğini durmadan yazdık, açıkladık. Memleketin üstyapısında, siyasî rejiminde hürriyete dayanarak işe başladık. Yani yapıyı temelden değil, tavandan yapmaya kalktık. Hürriyete, din fenatiklerinin câhilâne inançları gibi bağlandık ve üzerinde söz hakkı tanımadan onu kutsallaştırdık. Oysaki biz ancak altyapıdan, temelden bir bina kurmaya girişmek sayesinde hürriyete varabildik. Hürriyet, bizim için, bir vasıta değil, ancak birtakım vâsıtalar kullanılarak varacağımız bir gaye idi.

1961'le 1971 arasında geçen 10 yıllık mutsuz devreden sonra, Tanrıya bin şükür olsun ki, Silâhlı Kuvvetlerimizin 12 Mart muhtırasıyla, milletçe eşiğine kadar geldiğimiz felâket uçurumuna yuvarlanmaktan kurtulduk. Bu muhtıra üzerine, politikacı olduğu kadar değerli bir hukuk profesörü olan Nihat Erim başkanlığında partilerüstü reformcu bir hükûmet kuruldu. Şimdi bu hükûmet 1961 Anayasası'nı temelden değiştirmek işini ilk görev olarak ele aldı, ve çok kısa zamanda kendi anlayışına uygun hızlı ve sınırlı bir çalışma sonunda, Anayasa'da öngördüğü reformları tesbit etti, ve hazırladığı taslağı siyasî partilerin tetkikine, kamu Oy'una sundu.

Hükûmetin istediği, Temmuz sonunda yaz tatiline girmezden evvel Parlamentodan bunu, ve aynı zamanda yeni Anayasa'ya göre çıkarılması gereken birçok kanunları hızla geçirmektir. Sayın Nihat Erim vazifeye başladığı zaman **«Biz hızlı çalışacağız, Parlamento da bize uymalıdır»** demişti.

Ama, sayın Başbakanın hem bu hızına, hem de Parlamentoyu hükûmetinin hızı içinde çalıştırma arzusuna tamamen karşıyız. Yeni hükûmetin başarısına gönül vermiş olduğumuz için, Anayasa reformunda ve diğer reformlarda tuttukları yolun çok yanlış ve tehlikeli olduğunu hatırlatmakla bir vazife yaptığımız kanısındayız.

Bundan önce de yazdığımız gibi (2), acele reform olmaz. Başarının sırrı ilimle politikayı birleştirerek, günlük meseleler dışında, toplum bünyesini değiştirecek reformları son derece dikkatle ve titizlikle hazırlamak, gerek hazırlama ve gerek uygulama için yetkili organları kurup işletmektir.

1961 Anayasası mutlaka değişmelidir. Çünkü bu, 12 Mart 1971 günü bir askerî müdahale olmasaydı memleketi felâkete götürecekti. Ama yerine konacak Anayasa, şaşılacak derecede hızla ve dört duvar arasında hazırlanan ve Temmuz sıcağı içinde, 9 aya yakın zamandır devamlı çalışan parlamenterlerin bir an evvel tatil özlemeleri havası altında, Parlamentoya kabul ettirilmek istenen Anayasa değildir.

Önce sayın Başbakan tarafından açıklanan metin altında girişilen reform, tamamen 1961 Anayasası'nın yapısal niteliğini taşıyacak; yani bir tepki, bir reaksiyon Anayasası olacaktır. Sütten ağzımız yandığı için 1961 Anayasasıyla ayranı üfliyerek içmeye başladık. Nihat Erim Anayasası kabul edilirse o zaman ne sütü, ne de ayranı ağzımıza alamayacağımızdan korkmaktayız.

Sayın Başbakan acele Anayasa değişikliğini şunun için istiyor: Sıkıyönetim süresi dolunca kalksın diye. Şimdiden şunu söylemek isteriz ki, 1961 Anayasasından hiç olmazsa 10 sene sonra, yurt sathına yaygın ilân olunan sıkı yönetim, şayet

Nihat Erim Anayasa'sı uygulanırsa belki de bir sene sonra ve bu sefer devamlı rejim gibi konmak zorunluğu doğacaktır. Kehanette bulunmuyoruz. Her aklı eren bunu görür ve söyler. Çünkü kamu oy'una ve siyasî partilere açıklanan metne göre, *gerçekte bir Anayasa reformu yapılmamakta*; sadece hürriyetleri kısan ve böylece devleti güçlendireceğini sanan bir görüşün egemenliği altında 1961 Anayasa'sının gerçekten anarşiye kaynak olmuş olan maddeleri değiştirilmektedir.

Ne çıkar bunlarla?

Yeni Anayasa üstyapıyı değiştiriyor mu? Bugün hürriyet rejiminin işlemesine mâni olan ve anarşinin hayat bulmasına yol açan sandıksal demokrasi aynen kalmıyor mu? İki Meclis olmasına rağmen, politikada mesleklerin, ihtisasların ve nihayet ilmin sözü geçebilecek midir? Parti diktatörlüğü, yada partici sınıfın toplumu idare etmesi realitesi değişiyor mu? Devlet, şu yada bu şekilde - yani ister sandıksal, ister silâhsal olsun - sosyal sınıfların değil, emir alan yada aklına eseni yapan bir kapıkulu sınıfının tekelinde bulunmayacak mıdır? Sosyal devlet yeni Anayasa ile nasıl kurulacaktır? Ben «Sosyal devleti kuracağım» **diye hükûmeti ellerine geçirmiş ve dayandığı ya sandıksal, yada silâhsal güç sâyesinde istediğini yapacak iktidarı kazanmış insanların deneme tahtası olmaktan memleket nasıl kurtulacaktır?**

Anayasa'nın ne olması ve nasıl olması gerektiğini belki seçkin ve değerli hukuk profesörü sayın Nihat Erim herkesten iyi bilir ama, yaptığı teklife ve dış görünüşe göre, örnek olarak belirttiğimiz sorunlar üzerinde durmaya lüzum görmemiştir. Eğer 1961 Anayasasın'daki değişiklik daha önce belirttiğimiz gibi (3) : **«Anayasa'da köklü reform yapmayı ileri aşamadaki işlerden sayarak şimdilik yalnız somut hürriyet haklarının kötüye kullanılmasını önleyici»** hükümleri kapsasaydı, belki savunulması daha kolay olurdu. Bu taktirde tadilin biriki madde içinde kalması gerekirdi. Ama Anayasa maddelerinin üçte birine yakını değişiyor. Böylece 1961 Anayasası, eski bir evin tamiri gibi birşey oluyor. Dikkatle incelenirse, doktrin ve prensip, uygulama bakımlarından, ileri sürülen teklif, Anayasa'yı belki şimdi görülemeyen, fakat uygulamada belirecek olan yeni ve tehlikeli çelişkilere sürükliyecek niteliktedir.

Böyle Anayasa reformu olmaz. Anayasa bir siyasî karar meselesidir.

Eğer halka dayanan bir idare kuracaksak, bu kararı halk vermelidir. Halkın meslekler, ihtisaslar, bölgeler ve çeşitli eğilimler bakımından kesin bir karara varabilmesi için devlet, gerekli hazırlıkları ve yardımları yapmalıdır. İşte reformcu ve partilerüstü hükûmetin yapa-

Danıştay!

Demirel hükûmeti zamanında nedense Danıştay hükûmete ve iktidara karşıydı ve onun tasarruflarında hemen yürütmeyi durdurma kararını verirdi. Mahkemelerin böyle bir karar verebilmesi için kanun, esaslı sebepler koymuş ama, Danıştay'da böyle şey yok.

Amerikan elçisinin arabası Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yakılıyor Militanlar ayaklanmışlar, silâhlanmışlardır. Kimseyi tanımıyorlar. Bu durum karşısında Üniversite Akademik Konseyi 9 Ocak 1969'da toplanarak üniversiteyi 10 Şubata kadar kapatıyor. Bunun üzerine bir sosyalist öğrenci Danıştaya baş vuruyor, ve Danıştay 12'inci Dairesi üç gün sonra 14 Ocak'ta yürütmeyi durdurma kararı veriyor, ve üniversite açılıyor.

Ama Danıştay'ın böyle bir karar vereceğini, üniversitenin kapatıldığı günün ertesi, yani bir gün sonra solcu gazeteler yazmış, tarafsız (!) radyomuz da bu habere bültenlerinde yer vermişti.

Nerden bilirler Danıştayın yürütmeyi durdurma kararını vereceğini?

Anlaşılan onlara malum olmuş olacak!

cağı iş budur. Seçimlere kadar en azından iki sene bu hükûmetin yerinde oturmasını, ve Allah saklasın, hükûmetlerin sık sık değişmemesini temenni etmekteyiz. Usulüne uygun sürekli ve metodlu çalışmalar sonunda hazırlanacak yeni Anayasa, seçimlerden önce behemahal milletin oy'una, yani referanduma sunulmalı, ve ona göre seçim yapılmalıdır.

Aklın yolu, doğru yol bu..

Ama 1961 Anayasası yürürlükte kalırsa, Sıkı Yönetim'den sonra ne olacak? Yine Anayasa'ya dayanarak, hürriyet bayrakları açarak anarşiye gidilmiyecek mi?

Sayın Nihat Erim'in hakkı var: 12 Mart'tan öncesine dönülmiyecektir.

Ama açık şekilde haksız olduğu bir nokta var: 12 Mart muhtırası Anayasa'ya karşı bir harekettir. Artık bu Anayasa'daki özgürlük hakları uluorta kullanılamayacaktır. Bunu sağlamak için Anayasa'yı değiştirmeye hiç lüzum yok; bir tek madde ilâvesi kâfi. İsterseniz buna madde de demiyelim de, nasıl Anayasa'nın **«Dibace»** si varsa bir de **«Hâtime»** yada **«Lâhika»** sı olsun:

«Anayasa hürriyetleri yoketmeye, milleti parçalamaya, topluca kalkınmayı engellemeye vâsıta ve âlet yapılamaz. Bunları önlemeyi hedef tutan kanunların ancak Anayasa'yı değiştirmeye yeterli oy sayısıyla, yani üçte iki çoğunlukla kabulü şarttır. Bu kanunların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez, ve Anayasa mahkemesince iptaline karar verilemez.»

Mesele kökünden halledilir, gider. Parlamento da çok müstacel geri bırakılması kabil olmayacak işleri bitirerek Temmuz sonunda tatile girer.

Sayın Erim'den bu teklifimizi kendisine yakışan soğukkanlılık ve ciddiyetle incelemesini rica ediyoruz.

---

(1) Barış Dünyası Şubat 1970, sayfa 68
(2) Barış Dünyası Mayıs 1970, sayfa 258-263
(3) Barış Dünyası Mayıs 1971, sayfa 337

Özel Sektörün Şikâyete hakkı olamaz!

Özel Sektörün en büyük ve en güçlü meslekî organı olan İstanbul Ticaret Odası **«Türkiye'nin ekonomik siyasî durumu ve ana sorunları»** hakkında bir rapor hazırlamıştır.

«Türkiye'nin bugün gittikçe güney Amerikalı'laşmakta olduğunu üzülerek görmemek kabil değildir» diye başlayan bu raporda, **«1970 yılı Mayıs'ına tekaddüm eden olaylarla kıyaslanmayacak ölçüde** yayılan ve **«Toplumun düzen temellerini yıkmak istidadı doğrultusunda genişleyen anarşi fırtınası»** yüzünden **«güvenini kaybedenler, kaçış veya kurtuluş yolları aramak yada işlerini tasfiye etmek çabasına»** düştükleri belirtilmekte ve bu durumu doğuran politik, ekonomik ve sosyal nedenler üzerinde durulmaktadır. **«1970'de Türkiye ekonomisi önceki yıllarla kıyasla küçümsenmiyecek bir durgunluk aşamasına girmiştir».** 1970'de reel kalkınma hızı % 4.8'e düşmüştür. Besin maddeleri ve ilâç gibi tüketim maddeleri dışında bütün endüstri kollarında hareketsizlik görülmektedir. 1970'de iktisadî devlet teşekküllerinin zararları 2 milyarı bulmuştur. Devalüasyonda fiat yükselişlerini önleyici yan tedbirler yerine yükselişlere sebep olan eylemler yapılmıştır. Devlet maliyesi çıkmazdadır. İhracat, ülkenin bir numaralı problemi olmakta devam etmektedir. Devlet ithalât ve ihracatı tekeline almaya doğru gitmektedir. **«İktisadî hayattaki bozukluklara paralel olarak siyasî üstyapıda memleketin toplum düzenini tehdit eden eylemler güngeçtikçe sertleşmekte, kanlı bir doğrultuda gelişmektedir.»**

Raporun «Sonuç» bölümünde, İstanbul Ticaret Odası'nın **«Genellikle bütün millî ekonomiyi ve özellikle özel sektör'ü ilgilendiren temel problemler üzerinde sırası geldikçe hükûmeti uyarmış, raporlarla, heyetlerle görüşlerini bildirmiş, tedbirler tavsiye etmiş»** olduğu halde **«iktidarın iktisadî, siyasî tatbikatında özel sektörün görüşlerine ihtiyacı olmadığı»** anlaşıldığından yakınılmaktadır. İstanbul Ticaret Odasına göre, günlük ekonomik hayatın içinde bulunan iş dünyası mensuplarının hükûmeti aydınlatması, uyarması mümkündür. Yalnız hükûmetin değil, partilerin de iş hayatiyle temasları yok denecek kadar azdır.

Raporda şu sonuça varılmaktadır:

«Türkiye'deki garip durum şudur ki, iktidara gelen partiler, proğramlarında özel sektörü temsil ettiklerini, özel teşebbüs düzenini savunacaklarını kesinlikle vaat ve taahhüt ettikleri halde, parti hükûmetleri tatbikatta özel sektörün faaliyet alanlarını sınırlama yoluna gitmişler; devlet sektörüne geniş imkânlar sağlamışlar; rüçhanlı muameleler yapmışlardır. İktidarlar bugüne kadar bilinçli ve kesin bir özel teşebbüs siyaseti izlemede aciz göstermişler; hattâ gaflet içinde kalmışlardır. Parti programları ve hükûmet icraatıyla özel teşebbüs menfaatleri daima birbiriyle çelişme halinde kalmıştır. Memleketin iktisadî hayatının temelini teşkil eden özel teşebbüse daima sömürücü, vurguncu gözüyle bakılmıştır.

«Karma ekonomi adı verilen bugünkü düzende özel teşebbüsler, devlet iktisadî teşebbüsleri karşısında eşitlik ve rekabet esası altında çalışmaktan yoksundur. Devlet teşebbüslerine yapılan tercihli muameleler eşitlik esasını bozmaktadır... Devlet iktisadî teşekküllerinin özel teşebbüsler gibi ihtiyaçlarını serbest piyasadan imtiyazsız, rüçhansız olarak karşılamaları, hem karma ekonominin sıhhatlı işlemesi, hem de özel teşebbüs haklarının çiğnenmemesi bakımından zorunlu olduğuna dikkati çekmek isteriz.»

Usta bir kalemden çıktığı anlaşılan bu raporda biz, hükûmetin özel sektör davâlarına ve görüşüne önem vermediği, bu sektör haklarını çiğnediği, bu duruma da siyasî partilerin seyirci kalarak müdahale etmedikleri iddiası üzerinde durmak istiyoruz.

Fiilî durum böyle olunca, o zaman özel sektör'ün, sosyal bir grup olarak, devlet yönetimine ve memleket politikasına etki yapmayacak kadar güçsüz olduğunu peşinen kabul etmemiz lâzımdır. Solcular bu memleketi özel sektör idare

ediyor derlerken, açıkça bir demagoji yaptıklarını, bu sektörün memleket idare şuuruna henüz varmadığını, kişisel çıkarlardan başka birşey düşünmediğini bizzat özel sektör kendisi itiraf etmektedir.

Realite de bu itirafı doğrulamaktadır. Bizde özel teşebbüs ve mülkiyete dayalı, sosyal ilkeleri kapsayan, hür ve demokratik bir rejimin tehlikede olduğu kuşkusunu doğuran en büyük tehlike de budur. Özel sektör, rejimin korunması ve yaşaması için devletten, siyasî partilerden medet bekliyor. Ama kendisi para kazanmak tan, fırsatlardan yararlanarak devleti de toplumu da sömürmekten başka birşey düşünmüyor. Bu sektör, bu sosyal sınıf memleket idaresi şuuruna ve sorumluluğuna varmamıştır. Toplum yönetiminde söz sahibi olmak, hattâ diğer sınıflarla uzlaşarak liderlik rolünü almak gibi bir davâ aklının ucundan bile geçmez. Hiçbir ideolojiye, hiçbir ideale bağlı değildir.

Bir sosyal sınıf memleket idaresinde etki yapacak duruma ancak belirli bir ideoloji ve örgütleşme sâyesinde gırebilir. Memlekette özel sektöre karşı amansız bir mücadele açılmıştır. Bu mücadeleyi açıp yürütenler fikir ve eylem plânında durmadan çalışmaktadırlar. Kanuna uygun veya kanunsuz şekilde örgütleşilmekte; muazzam yayınlar yapılmakta, ve onlar kapış kapış satılmakta, üniversitelerden ilk okullara kadar öğretmeni öğrencisi gün geçtikçe bu akıma kapılmaktadır.

Bizim sektör, kendisini, malını ve canını silip süpürme tehlikesi gösterse bile topluca harekete geçmeyi, kılını oynatıp bu sele karşı duracak bir baraj kurmayı düşünmez. Bırakınız devlet yönetimine ve partilere hâkim olacak ve hiç olmazsa onlara etki yapacak örgütler kurmayı ve fikir ve eylem plânında harekete geçmeyi, kanun zoru olmasa Ticaret ve Sanayi Odalarını bile kurup meslekî bir savunmaya girişme gücünü gösteremez. İşçi sendikalarının toplu sözleşme ve grev baskısı olmasa, işveren sendikalarını ve konfederasyonunu bu sektör ne kurabilir, ne de yaşatabilirdi. Özel sektöre dayalı demokratik ve sosyal bir devletçilik yolunda fikir mücadelesi yapan idealist kimseler pek iyi bilirler ki, çıkardıkları kitapları yada dergileri bu sektörün en ileri gelen insanlarına okutamazlar. Altmış sene çalışsalar, birgün seslerini bu efendilerimizin kulaklarına aksettirmeleri mümkün değildir. Kitaplarını dergilerini alsalar, parasını ödeseler bile... Çünkü onların gözünde yazı yazıp kitap yada dergi çıkaranların da, kendileri gibi, para kazanmaktan başka gâyeleri yoktur. Verdikleri parayı da «Sadaka», yada bir zavallı dosta yardım sanmaktadırlar.

İşin kötüsü, bu sektörün içinde ve başında bulunanlar arasında, dolayısıyla kendi çıkarlarına da hizmet eden bu zavallıların pir aşkına ve belki de donkişotça savaşmalarını istemiyen, onların susmasına çalışanların da mevcut olmasıdır. Biz on sene evvel bu mecmuayı çıkarmaya giriştiğimiz zaman özel sektörün saygı değer bir büyüğüne başvurduk, gâyemizi anlattık, ve bize bir miktar abone olmasını ve arasıra da bankasının ilânını vermesini rica ettik.

Aldığımız cevap şu oldu:

— **«Siz mücadeleye karışırsanız, düşmanlarımız** (yani solcular) **hücumlarını şiddetlendirirler. Bundan çok zarar görürüz. Bir el şaklamaz. Bırakınız onlar saldırsınlar; karşılık bulmazlarsa susarlar.»**

Bu saygı değer büyüğümüz bu tezinde o kadar direndi ki, aramızda uzun yıllardır tanışıklık olmasına rağmen, bize devede kulak biriki abone oldu; ama her yere israf ettiği reklâmlardan bize on sene içinde bir tane bile vermedi.

Özel sektörün ne halde olduğunu, kanun zoruyla kurulan, vergi niteliğindeki gelirle beslenmiş birçok milyonluk bütçeleriyle devlet gibi güçlü olan Ticaret, Sanayi Odalarımıza bakarak anlamak mümkündür. Bugünkü durumlarıyla Odalar Özel Sektörü temsil edemez. Bunu bu kurumlarımızın başında bulunan saygı değer idareciler de bilmektedir. Fakat ona rağmen arasıra raporlar, teklifler hazırlayarak, demeçler vererek bu sektörün adına konuşmak vazifesini yüklenmişlerdir. İşte İstanbul Ticaret Odası, hazırladığı son raporla bu vazifeyi yapmaktadır. Özel sektörümüz tarafından okunmayacağına emin olduğumuz bu raporu, devleti idare edenlerimiz okurlarsa, hem bu sektörün ne durumda olduğunu bir daha anlamış olurlar; hem de belki içindeki bazı görüş ve tekliflerden yararlanırlar.

Türkiye Sanayii Hakkında

Bir Açık Oturum

Yaşar Holding kuruluşlarından olan DYO-DYOSAD şirketi tarafından 1 Haziran salı günü saat 17'de Hilton balo salonunda **«Sanayiimizin bugünü ve yarını»** konulu bir Açık oturum düzenlendi. Şirketin yönetim kurulu ikinci başkanı sayın Selman Yaşar'ın davetlileri olarak İstanbul'un seçkin sanayicileri, iktisatçıları tarafından dikkatle izlenen bu Açık oturumda Plânlama eski müsteşarı Osman Nuri Tolun, İstanbul sanayi odası yönetim kurulu başkanı Ertuğrul Soysal, İktisat Fakültesi öğretim üyesi profesör Mükerrem Hiç konuştular ve tartıştılar. Açık oturumu İstanbul eski belediye başkanı profesör Kâmuran Görgün yönetiyordu.

Önce böyle bir Açık oturumu, sanayicilere ve Türkiye sanayiine hizmet etmeyi başlıca vazife sayması gereken İstanbul sanayi Odasının değil de, bir özel sanayi şirketinin tertip etmesi yadırganmamıştır. İstanbul sanayi Odası, milyonlarca geliri vergi gibi kanun zoruyla toplamasına ve Karun gibi zengin olmasına rağmen lüks ve gösterişli işlerden başka Türkiye'de bölge sanayiinin ve ekonomisinin yada özel sanayicinin meseleleri gibi sorunlarla meşgul olmayan bir kuruluş olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu durumda yönetim kurulu başkanını, özel bir millî şirketimizin taktirle karşıladığımız böylesine bir Açık oturuma, konuşmacı olarak katması şaşırtıcı olmuştur. Çünkü bu zat **«Hiç hazırlıklı değilim»** diye başladığı konuşmasında kırdığı potlar ve ortaya serptiği incilerle, sanayi Odasının ne olduğunu henüz bilmeyen dinleyiciler üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. Bu zata göre Türkiye'de modern sanayi, bundan 21 sene evvel, kendisinin sanayi hayatına atılmasıyla birlikte başlamıştır. Yirmibir sene evvel, Ticaret Bakanlığı'nın bir genelgesini okuyup anlayabilecek seviyede bile adamımız yoktu. Bu tarihten sonra sanayiimiz çok ieri merhalelere ulaşmıştır. Konuşmacılardan eski Plânlama müsteşarı Osman Nuri Torsun'un çizdiği karamsar tablonun aksine Oda yönetim kurulu başkanı çok iyimserdir. Hiçbir millet bir kuşak boyu kalkınamamış, sanayileşememiştir. Japonya 100 senede, Almanya 60-70 senede, bütün zorlamalara rağmen Sovyet Rusya 50 senede sanayileşebilmiştir. Biz ise şuracıkta henüz 21 yıldır ki modern sanayi dönemecine girdik, ve buna rağmen ortak Pazar sanayiiyle boy ölçüşebilecek seviyeye ulaştık. Gerçi bunun için devletin desteğine kavuştuk, ve bu destek daha da çoğalmalıdır. Zâten her memleket bunu yap maktadır. Almanya ihracatta katma değer vergisini almamakta; milletlerarası anlaşmalara aykırı olmasına rağmen İtalya dolaylı yollarla ihracatçısına geniş subvansiyonlar vermektedir. Bizim kısa sürede başardığımız kalkınma ve sanayi leşmeyi başka hiçbir memleket yapamamıştır.

İstanbul Sanayi Odası başkanı, bugünkü durumda sanayiin daha da gelişmesi için bazı yeni tedbirlerin alınmasını gerekli bulmaktadır. Örneğin, herkes dilediği yerde, dilediği fabrikayı açmamalı; bunun için bir kuruluştan -meselâ sanayi Odalarından- müsaade almalıdır. Başka bir diğer yapılacak iş de, sanayiin belirli bir iki merkezde toplanmasını önlemektir. Sanayi bütün memlekete yayılmalıdır. Bu konuda İtalya'dan örnek vermiştir:

— **«Barı ile Napoli'nin arasında bir hat çizerseniz, bunun Güney kısmı, Mezzerciorno denilen geri kalmış bölgedir. Aşağı yukarı İtalya'nın yarısını kapsar. Nüfusun yarısı da burada oturur.**

«İtalyan hükûmeti bu bölgenin sanayileşmesi için yirmi yıldır özel bir plân uygulamaktadır. Burada fabrika kuracak sanayiciye yüzde 80 kredi açmaktadır. Bu kredinin faizi yüzde üçtür. Dünyanın baş

ka hiçbir memleketinde yoktur. Yatırımların yüzde 40'ını devlet yapmakta, yüzde 60 ını da özel sektör başarmaktadır. Devlet burada on sene vergi almaz; birçok kolaylıklar gösterir. Böylece Mezzerciorno sanayileşmiştir. Gerçi bu bölgenin kalkınma hızı kuzeyin yüzde 5.5 una karşı yüzde 4.5 dır. Bu küçük farka rağmen artık İtalya'da bölgelerarası dengesizlik kalkmıştır.»

Açık oturum bittikten sonra verilen kokteyl sırasında bir dinleyici, arkadaşlarına şunları söylüyordu:

— «Sayın Ertuğrul Soysal çok attı. İtalya hakkındaki söylediklerinin hangi birini düzelteyim? Evvelâ Mezzerciorno İtalya arazisinin yarısını değil, yüzde 40 ını kaplar. Sonra İtalya nüfusunun yarısı da burada toplanmamaıştır. Bu bölgede tüm nüfusun yalnız yüzde 20 si yaşar. İtalya hükümeti bu bölgenin sanayileşmesi için yirmi seneden beri değil, yalnız beş seneden beri çalışmaktadır. Gerçi 1950'de hükümetçe Cassa per il Mezzerciorno adıyla bu bölgenin kalkınması için özerk bir kamu idaresi kurulmuş, ve devletçe bu bölgenin kalkınmasına büyük yardımlar yapılmıştır. Bu idare birçok yıllara yaygın yatırım plânları yapmış ve uygulamıştır. Ancak 1950 den 1965'e kadar geçen 15 yıl içinde uygulanan plânlar toprağın fethini, yani bölgede tarımsal kalkınmayı öngörüyordu. 15 yıllık ilk plân devresinde yatırımların yüzde 55'i tarıma, yüzde 15'i suya, yüzde 13'ü yollara, yalnız 11'i endüstriye yönelmişti. Hükûmetin Güney için endüstri proğramı uygulaması 1965'den sonra başlar. Tarımsal kalkınma ile birlikte altyapı tesisleri tamamlandıktan sonra Güneyde endüstrileşmesi söz konusu olmuştur. Sayın Soysal'ın anlattığı gibi büyük dev işletmeler değil, orta ve küçük çapta modern endüstri işletmeleri kurulmak için plânlar ve yardımlar yapılmaktadır».

Konuyu iyice tetkik ettiği anlaşılan bu zat, karşısında bulduğu kadarıyla sabırlı bir iki dinleyiciye anlattıkları özetle şunlardı:

Güney İtalya'da bütün gerekli şartlar yerine getirilmesine rağmen, büyük endüstri kuruluşları olamıyor. Devletin emrinde olan Eni, Alformano gibi karteller yatırım yapmaya zorlanıyorlar. Ama büyük ölçüde özel yatırım henüz yok. Bundan dolayı hükûmet, bölgede büyük endüstrinin muhtaç olduğu yan sanayiin gelişmesi için çalışıyor. Meselâ Bari'de 1500 hektarlık bir sâha sanayi bölgesi olarak kurulmuştur. Bu bölge daha çok genişliyecek durumdadır. Burada çoğu küçük ve orta çapta sanayi tesisleri kurulmaktadır. Bunlara önemli kolaylıklar gösteriliyor. Bir kere arazi spekülasyonu kökünden önlenmiştir. Sanayiciler çok ucuz fiatla mutaç oldukları araziyi satın alabilmekte ve bedellerini de uzun vâdelerde ödeyebilmektedirler. Altyapı tesisleri tamamen yapılmış; şehir ve memleket yollarıyla mükemmel bağlantı kurulmuştur. Bölgede çok çeşitli endüstri kolları vardır. Ve bunların büyük kısmı büyük sanayiin mamul ve yarı mamul madde ihtiyaçlarını karşılar. İşletmelerde on, yirmi, nihayet yüz kadar işçi çalışır. Ancak üç iş yerinde 1000'in üstünde işçi vardır. Dev tesis olarak bir tek Fiat fabrikası görülür.

Açık oturumda bulunmuş ve İstanbul sanayi Odası Başkanının döktüğü incileri görmüş olan bir diğer misafir de İtalya'da bütün çabalara rağmen bölgelerarası denge kurulamadığını, daha bir iki gün evvel (29 Mayıs'ta) Roma'da 100 bin kişinin katıldığı büyük bir gösteri yapılarak Mezzerciorno'nun kalkınması istendiğini, ve Soysal'ın kulaktan dolma bilgilerle temelinden yanlış davâsını ispatlamaya çalıştığını söyledi.

Bir kokteylde konferans verilemez; Açık oturum yapılamaz. Ama şâyet Türkiye sanayii üzerinde bir Açık oturum düzenlemek suretiyle yararlı bir hizmet yapmış olan Dyo yerine, çok geniş imkânlara sahip olan İstanbul sanayi Odası uzunca, meselâ bir hafta sürecek bir seminer düzenlese ve herkesi konuştursaydı, şimdi kokteylde karşısında bulabildiği biriki sabırlı ve nâzik dinleyiciye İtalya'da endüstriyel kalkınmanın nasıl başladığını ve ne yönde geliştiğini anlatmaya çalışan zat gibilerin konuşması, buna karşılık sayın Soysal gibilerin susup dinlerlerse istifade etmeleri mümkün olurdu.

Keşke İstanbul Sanayi Odası, yönetim kurulu Başkanı'nı bu Açık oturuma gönderip konuşturmasaydı!.. Sükûtun altın alduğu bir daha anlaşıldı.

Türk-Yunan Milletleri Dostluk içinde yaşamalıdırlar

Devamlı okuyucularımız bilirlerki biz bu dergide Türk-Yunan dostluğunu, hem her iki milletin varlığı ve yüksek menfaatları, hem de bulunduğumuz çevrede barış ve huzurun korunması bakımından vazgeçilmez esas olarak görmekteyiz. Bunun sağlanması için önce tarihî olayların tamamen yanlış anlaşılması ve yorumlanmasından doğmuş olan haksız düşmanlık duygularının silinmesi ve kültürel alanda bir dostluğun kurulması; sonra da Yunanlıların Megalo-İdea ve Enosis gibi tehlikeli ve hayalî iddialardan kesinlikle vazgeçerek realist olmaları ve bize dostluk ellerini içten uzatmaları ve nihayet bir çıban başı halini almış Kıbrıs sorununa her iki tarafı ve Kıbrıslı Rum ve Türk cemaatlarını tatmin edici bir çözüm yolunun bulunması lâzımdır.

Atatürk'ün kurduğu yeni Türk devleti Osmanlı'nın devamı değildir. Biz Türkler bu devletten Yunanlılardan fazla kahır gördük. Onlar ondokuzuncu yüzyılda, biz Türkler ise yirminci yüzyılda Osmanlı boyunduruğundan kurtulduk. Bu bakımdan Türk-Yunan her iki millet arasında tarihî bir kader birliği vardır. Atatürk Türkiyesi, Misakı Millî hudutları içinde yepyeni bir devlettir ve Türk milleti bu hudutlar dışında hiçbir yere göz dikmemektedir. Büyük devlet adamı Venizelos'un da, Atatürk gibi, Türk-Yunan milletlerine gerçekçi bir hedef gösterdiğini bilmekteyiz.

Şunu memnunlukla görmekteyiz ki, bugün Yunanistan'ı idare edenler, tarihî realiteyi ve aktüel şartları kavramışlar, ve Türk-Yunan dostluğunu politikalarını temel yapmışlardır. Yunanistan Başbakanı Jorj Papadopulos'un bir Türk gazetecisi olarak Metin Toker'e verdiği özel demeci, «Milliyet» gazetesinin 29 Mayıs tarihli sayısında, okurken çok ferahlığa kavuştuk. Geçen ay Lizbon'da yapılan Nato Dışişleri Bakanları toplantısı vesilesiyle iki hükümet Dışişleri Bakanları arasındaki görüşmenin de derin bir anlayış ve dostluk havası içinde geçmiş olması ümit verici olmuştur. Kıbrıs sorununun bu ortam içinde olumlu bir çözüme bağlanacağına ve bunun için de dâvânın Kıbrıslı cemaatlardan önce her iki hükûmetçe ele alınacağına eminiz.

Yunan Başbakanı Papadopulos Toker'le konuşmaya şöyle başlamıştır:

— **«İki büyük dünya devleti arasındaki ilişkiler ve bölgemizdeki siyasî denge bugün bir Türk-Yunan konfederasyonunun gerçekleştirilmesini gerektirecek yönde süratle gelişirken, iki milletin birbirleriyle anlaşmazlık halinde olması akıl almaz bir durumdur.**

«Bu konfederasyon belki yirmi yılın, belki elli yılın işidir. Ama olaylar bizleri şaşmaz şekilde o noktaya götürüyor, ve bu, açıkça görülüyor. Böyle iken iki memleketin sıkı bir işbirliğinden uzak bulunmaları iz'ana, mantığa ve menfaatlarımıza tamamen aykırıdır».

Yunan hükûmet başkanı, Kıbrıs konusunda da şunları söylemiştir:

— **«Zayıfı kuvvetliye dövdürmiyeceğiz. Dövüşürlerse kendi tarafımıza yine müdahale edeceğiz. Bizim onlara söyliyeceğimiz** «Ne isterseniz yapınız, ne haliniz varsa görünüz» **olmayacaktır ki? Biz herşeyi, kendi aramızda dostlukla, birbirimize inanarak ve güvenerek, iyi niyetle karşılayacağız. Erim bilecek ki Papadopulos ne söylerse onu düşünüyor; ne yapar görünürse onu yapıyor. Size açıkça ve kesinlikle beyan ediyoruz ki, ne düşünüyorsak sâdece o olacaktır».**

Bu sözlere inanmak istiyoruz. Kıbrıs çıkmazından kurtulmanın yolu, artık Kıbrıs'ta her iki cemaat arasında bir anlaşmaya varmak değil, Türk ve Yunan her iki devlet arasında adâletli ve akıllı bir çözüm yolunu arayıp bulmaktadır. Şimdi iş bu safhaya gelmiş ve ortam olgunlaşarak hazırlanmıştır. Kıbrıs'taki cemaatler de, aralarındaki düşmanlığı, kini silmeleri ve huzur içinde beraber yaşamaları için bunun ilk şart olduğunu bilmelidirler.

Türkiye'de Toplu iş düzeninin İktisadî ve Sosyal Tesisleri

Yazan : Prof. Dr. Orhan TUNA

Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın, Türkiye'de toplu sözleşme düzeninin ekonomik ve sosyal tesirlerini incelemek üzere İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi profesörlerinden Orhan Tuna'ya hazırlattığı raporun ikinci kitabı yayınlanmıştır.

Sayın profesör Orhan Tuna bu araştırmayı, başkanı olduğu Sosyal İncelemeler Enstitüsü'nün yardımıyla ve bir ekip çalışmasıyla hazırlamıştır. Önce İstanbul gibi en kalabalık ilimizde anket tatbikatı beş kişilik bir ekiple aylarca sürmüş; sonra Edirne ilinden Siirt iline kadar yirmibeş vilâyeti, bir ilçe merkezi olan Karabük'ü ve netice itibariyle bütün yurdu kavrayan tatbikat ancak beşbuçuk ayda ikmal edilebilmiştir. Sonunda ikinci bölümü teşkil etmek üzere 287 sahifelik rapor hazırlanmıştır.

Acaba 1963'den sonra uygulanan toplu sözleşme düzeninin ekonomik ve sosyal tesirleri anlaşılabilmiş midir?

Sayın araştırıcı, kitabının ön sözünde itiraf ediyor:

«Diğer taraftan hususiyle toplu iş düzeninin tesiriyle ilgili olarak maliyetler, kârlar, fiatlar hakkında sağlam ve ciddi bilgiler almak şöyle dursun, ilgililere bu meselelere ait soruların sorulması dahi, muhatap iş verenlerin huzurnu kaçırmakta; bu kabil meselelerin dışındaki masum suallerin de bu yüzden cevapsız bırakılmasına yol açmaktadır. Aslında prodüktivite hesaplarının objektif usul ve esaslara göre yapılmadığı, hattâ mefhumun dahi yabancı olduğu bir iş âleminde, bu terimden ve dolayısıyla ücret artışları prodüktivite münasebetlerinden uluorta bahs edildiğine çok hallerde şahit olunmuştur. Bu itibarla ilgililer de bizzat ayaklarına kadar geldiği hâlde istenilen bilgilerin toplanmasında karşılaşılan büyük güçlükler gözönüne alınırsa, hükûmet merkezindeki bazı anketçi daire ve müesseselerin iş yerlerine postaldıkları anketlere verilen cevapların mahiyeti ve bunlara dayanmak suretiyle neşr edilen bültenlerin sıhhatı hakkında bir fikir edinmek mümkündür».

Sayın profesör anketçi daire ve müesseselerden umudunu yitirdiği gibi, işveren ve işçi sendikaları Konfederasyonlarının aslî ödevlerinden olan bu kabil araştırmalar için bugüne kadar her hangi bir teşebbüse girişmemiş olmalarına da yakınmaktadır. Konfederasyonlardan sağlam ve sıhhatli bilgi elde edilememiştir. Sonuç bu şekilde belirince, 1963'den sonra **«Toplu sözleşmelerin getirdiği zamlarla birlikte, ücretlerin nasıl bir seyir takip ettiğini ortaya koymak imkânsız hâle gelmiştir».** Bu şartlar altında yapılan anketlerde **«Bir kısım soruları işletmek hiç mümkün olmamış; bazıları ise ancak kısmen işletilebildiğinden değerinden kaybetmiştir».** Araştırma yapılırken toplu sözleşmelerin elde edilmesi bile güç olmuştur. Bundan dolayı Plânlamaya ışık tutmak maksadıyla hazırlanan raporda, kesin yargılar yerine **«küçümsenmiyecek sayıda»** yada **«hafif bir temayülle de olsa veya azımsanmayacak derecede»** gibi deyimler kullanmak gerekmiştir. Bazı mukayeselerde orantılı yada mutlak rakkamlar kullanıldığı için okuyucu karanlıkta kalmıştır. Mecburî tahkim usulünün uygulandığı 1963'den evvel ücretlere genellikle % 20 nin altında zamlar yapıldığı, 1963'den sonra ise toplu iş sözleşmelerinin saat başına 150 kuruş kadar zam getirmiş olduğu örnek olarak kayt edilebilir.

Kitabın sonuna **«Türkiye'de toplu iş sözleşmesi düzeninin iktisadî ve sosyal tesirleri»** konulu araştırmaların karşılaştığı güçlükler ayrı bir bölüm olarak eklenmiştir.

Araştırmanın ikinci kısmı, toplu iş sözleşmesi düzeninin genel değerlendirilmesidir.

Genellikle işçilere göre sendikalar en büyük faydayı ücretleri daha da yükseltmek suretiyle yapmışlardır. İşçiler bugün yaşadıkları elverişli istihdam şartlarını, toplu iş sözleşmesi sistemine borçlu olduklarına inanmaktadırlar. Ancak işverenlerin üçte biri pazarlık öncesi hiçbir araştırma yapmamış olduğu, genellikle toplu pazarlığın her iki taraf için bir kör

döğüşü şeklinde ceryan ettiği tesbit edilmiştir. Bu durum daha çok işveren teşekküllerinin ciddî piyasa etütleri yapmamalarının bir sonuçudur.

İşverenler genellikle toplu iş sözleşmesi düzeninden şikâyetçidirler. Ancak bu şikâyetler düzenin esasından ziyade, tatbikattaki aksaklıklar ve pürüzlerdendir. Bunlar da ilgili kanunlarda yapılacak değişikliklerle giderilirse düzen, memleket ekonomisi, işçi-işveren ilişkileri bakımından çok faydalı olacağı işverenlerce de kabul edilmektedir. Yoksa **«Bugün yürürlükte olan 1961 Anayasası karşısında antidemokratik bir rejim olan cebrî tahkim usulüne»** dönüş düşünülemez.

Araştırmadan çıkan başlıca sonuç budur. Ancak toplu iş sözleşmesi düzeninde ne gibi değişiklikler ve düzeltmeler yapılması gerektiği üzerinde raporda durulmamıştır. Aynı zamanda bu konudaki araştırmaları mümkün kılacak şekilde bilgiler ve istatistiklerin nasıl ve hangi organlarca toplanacağı konusu da araştırma dışı bırakılmıştır.

Sayın profesörümüzün araştırmalarına bu yönlerden devam etmesini, değerli eserini bu suretle tamamlamasını temenni ederiz.

Emperyalizmle Savaş!..

Yazan : **Ahmet Hamdi BAŞAR**

Şehir ve kır eşkiyalığı yapan, birkısmı tutularak ağır cezalara çarptırılacak olan, birkaçı da öldürülen gençlerimize yazık oldu. Yarının ümidiydi onlar. Çoğu gençliğin çalışkan, seçkin, dinamik kanadındandılar. Millet dışı sapık bir ideolojiye bağlı olmalarına rağmen, idealist olmadıkları, memleketlerinin batmasını ve milletlerinin parçalanıp yok olmasını istedikleri iddia edilemez. Aksine gidişin bu yönde olduğunu sandıkları için gizli örgütler kurdukları, eşkiyalığa giriştikleri, halkı arkalarından sürüklemeye çalıştıkları düşünülebilir.

Acaba tutulduktan ve adaletin pençesine düştükten sonra bile, yaptıklarına pişman olmamaları, **«Ben devrimciyim; ben Maocu'yum»** diye öğünebilmeleri, ve ölümü seve seve göze alabilmeleri bir ideal yolcusu olduklarının kesin belgesi sayılabilir mi?

Bu soruya doğru cevap verebilmek için önce, bir yaş meselesinin son derece dikkatle üzerinde durmak lâzımdır. 18 - 25 yaşları gençliğin en tehlikeli çağlarıdır. Eskiden bu yaşlarda aşk yüzünden intiharlar olur, cinayetler işlenirdi. Şimdi de anarşist gençlere aşık olan kızlar sevgilileriyle beraber cinayetler işlemekte, ölüme gitmektedirler. Bir ideal aşkına tutulan gençlerin hayatlarını hiçe saymaları, ve ölüm tehlikesi karşısında dahi kahramanlık gösterileri yapmaları normal ve doğaldır.

Bu yaştaki gençler her türlü vislere, eroin ve diğer iptilâlara olduğu gibi, her türlü ideolojilere kolayca kapılabilirler. Bundan dolayı her memlekette, dinamik kitle olarak, ihtilâlcilerin gözü ve ümidi gençlerdedir. Fikir ve eylem özgürlüğü yaşayan demokratik memleketlerde gençleri ayaklandırmak ve kanun dışı eylemlere sürüklemek, plânlı ve metodlu bir çalışma sayesinde, en kolay başarılabilen hareketlerden olmaktadır.

Bundan dolayı Türkiye'nin demokratik cepheden ayrılarak komünist blok içinde yer alması, anarşi içinde millet bütünlüğünü kaybederek parçalanması peşinde olan yeni dış emperyalist güçler bu durumdan yararlanmakta, son derece teknik planlar uygulamakta, ideal aşkına tutulabilecek gençleri meşum emellerinin gerçekleşmesi için âlet olarak kullanabilmektedirler.

Biz, anarşik eylemlere karışan gençlerin memleket, millet ve Atatürk sevgisinden yoksun, yeni dış emperyalist güçlere âlet olduklarını iddia edemeyiz. Belki de onlar bu toplumun en dinamik, en yurtsever ve idealist kesimindendirler. Belki de ideal boşluğu içinde önlerine çıkan ışıklardan birine sarılarak nura kavuşmak, karanlıktan kurtulmak istemekte; bundan dolayı vatana ve Türk milletine ihanet ettiklerini, dış meşum emellere vasıta olduklarını bilememektedirler.

Bütün bunlar işledikleri ağır suçu mazur gösteremez. Suçlular mutlaka en ağır cezalara çarptırılmalı; özgürlük haklarını kötüye kullanmanın bütün yolları

kapatılmalıdır. Bu, Türk milletinin içten istediği birşeydir. Partilerüstü reformcu hükûmet, Parlamento ve Ordunun desteğiyle, başta Anayasa olmak üzere, yasalarda gerekli reformları yaparak bir an önce huzuru tesis etmeyi ilk ödev olarak ele almıştır.

Ancak gençlik davâsı bununla bitmiş olmuyor. Asıl problem gençleri Türk devrim ideolojisine göre yetiştirmek; onları her hangi dış ideolojilerden ve akımlardan koruyucu fikir barajları kurmaktır.

Bugün Türk gençliği karanlık bir ideal buhranı içindedir. **«Atatürkçüyüz»** der ama, onu tanımış değildir. Atatürk doktrin adamı değildi. Bir kitabı yoktu. Ama son derece büyük ve haşmetli bir sezişi vardı. Eğer eski zamanlarda olsaydı, bu sezişin Tanrıdan geldiğine inanmak ve Atatürk'e peygamber demek gerekirdi.

Nedir Atatürk'ün büyük sezişi?

Tarih karşısında, emperyalizmin yıkılışına inanışı, bunu bütün dünyada sezen ilk adam oluşu..

19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığı ve son derece bitkin ve fakir bir milleti ayaklandırarak emperyalizmle savaşa giriştiği zamanlar, Atatürk bütün gücünü bu insanüstü sezişten alıyordu. Belirli bir medeniyet halkasının belirli bir tezahürü olan emperyalizm, yıkılmaya mahkûmdu. Bu medeniyet halkası devrini tamamladıktan ve tarih yeni bir halkaya geçtikten sonra ona uygun yeni bir emperyalizm doğabilir ve doğması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Ama artık eski emperyalizm hayat dönemini yitirmiştir, yaşama gücünden yoksundur. Atatürk bu sosyolojik kuralı keşfetmiş, ilmini yaratmış adam değildir. Ama tarihin akışını kavramış, ve eski medeniyet düzenine özgü emperyalizmin yıkılmaya mahkûm olduğunu sezmiş en büyük adamdır. Atatürk'ün kumandasındaki millî mücadelenin emperyalizmi yıktığını sananlar ve söyliyenler çoktur. Yok böyle bir şey!.. Atatürk mevsimi değiştirmedi; yalnız kışın geçtiğini ve baharın başladığını anlayarak pencereyi açtı. Bütün hayatları boyunca soğuktan bir odaya kapanmış ve temiz havanın ne olduğunu bilmemiş olan insanlar, pencereyi açan adama mevsimi değiştirmiş gözüyle bakabilirler. Emperyalizmi yıkan ne Atatürk'tür, ne Gandi'dir, ne de başka bir büyük adamdır. Doğal ömrünü tamamlayarak kapitalist çağın bir ürünü olan emperyalizm vefat etti. Bir insanın ölümü neslin tükenmesi değildir. Şüphesiz ölen emperyalizm yerine başka emperyalizmler gelecektir. Çünkü emperyalizm toplumun gidişi ve tarihin akışı içinde kendiliğinden doğan, belirli bir süre yaşadıktan sonra kendiliğinden ölen ve yerini başkalarına bırakan varlıklardan biridir.

Gençlerin şimdi Türkiye'de emperyalizmle mücadele etmeleri **«Kahrolsun Amerika»** diye ayaklanmaları, emperyalizmi yoketmek için ölümü bile göze alacak kadar kendilerinden geçmeleri, onların Atatürk'ü anlamamış, O'nun büyük sezişine erememiş olduğunu gösterir. Şüphesiz kabahat onların değil, bizim; Atatürk devrinde yaşamış, fikir ve eylem plânında yer tutmuş olan aydınların. Bu aydınların hemen hiç biri hattâ Atatürk'ün devamlı olarak yakınında olanlar bile Atatürk'ü anlayamamıştır. Daha ileri giderek, son derece ılâhî bir seziş adamı olmasına rağmen, Atatürk'ün bile kendisini tamamen anlamış olduğunu iddia etmek güçtür. Sezgi ilme mâl olmayınca, yada savaşlar ve devrimler şeklinde beliren eylemler bir fikir kaynağından güç almayınca anlaşılamaz; hareket çok sınırlı bir çevrede kalarak kısırlaşır. Bundan dolayı Atatürk'ü şimdi yaptıkları devrimlerle tanımakta ve tanıtmaktayız. Oysaki bu en büyük adamımız, yaptıklarından ziyade yapamadıklarıyla keşf edilmek ve engin sezişinin tarihî, sosyal ve ekonomik kaynakları araştırılarak değişen dünyanın yeni bir peygamberi gibi kutsaltırılmak gerekir.

Eğer Atatürk'ün zamanında bugün anarşiye saparak beyhude bir emperyalizm savaşı yapan gençlerin babaları yada dedeleri onlar kadar idealist olsalardı Atatürk'ün büyük sezişini ilme mâl ederler; o ilmî heyecaniyle birlikte kütleye yayarlar, ve Türkiye'nin, yanlız Türkiye nin değil bugün adlarına «üçüncü dünya» denen ve dünyanın üçte ikisini kaplayan geri kalmış milletlerin kurtuluşunun yolunu açarlardı. Çünkü Türkiye'nin ve üçüncü dünyanın kurtuluş yolu, doğal

ömrünü tamamlamış bir medeniyet düzeninin tez ve antitezlerinden biri tutularak bulunamaz. Bu gerçeği en iyi şekilde sezmiş ve ifade etmiş adam Atatürk tür. Ne yazık ki, ne önce ve Atatürk zamanında ve ne de sonra bu gerçeği ilme kabul ettirmek; aydın kişilerimizi Türkiye'ye özgü yeni bir yol aramaya sevk etmek imkânı yoktu. Bilginler, düşünürler, aydınlar her zaman Atatürk'e karşı geldiler. Avrupa'da okumuş genç yakınları bile O'na **«Olmaz paşam böyle şey.. Amerika'yı keşf etmeye lüzum yok; herşey önümüzde hazır. Gidip beğendiğimizi alalım»** diyip araştırmayı, fikri ve ilmi inkâr ettiler, ve Atatürkçülüğü bir **«Batı taklitçiliği ve batılaşmayı zorla gerçekleştirme metodu»** olarak tanıdılar.

Eğer ilim yardım etse ve O'na karşı çıkmasaydı, Atatürk, değişen dünyanın ilk müjdecisi, bütün geri bırakılmış milletlerin önderi olabilirdi. Atatürk'ün ilâhî sezgisinden yepyeni bir dünya fikri doğabilecekti. Adam Smit'in liberalizmi bütün tezatlarıyla kapitalist medeniyetin fikir temelini hazırlamıştı. Marks'ın sosyalizmi, bunun ancak bir antiteziydi. Birinci dünya savaşından sonra Rusya'da kurulan komünizm bir sentez değil, kapitalizmin antiteziydi. Asıl sentez kapitalizmle sosyalizmin birleşmesinden ve insancıl bir fikrî terkipten meydana gelecekti. Kapitalist dönemde kalkınamayan milletler için eski aşamaları geçmeden, yani kapitalizm ve sosyalizm basamaklarını bir bir atlamadan nihâi senteze varmak mümkün olacaktı. İşte Atatürkçülük bu idi.

Çok yazık oldu. Türk gençlerine Atatürk'ü tanıtamadık. Yeni yetişen kuşaklar içinde belki birçok birbirlerine karşıt akımlara kapılmış gençler var. Sağ kanatta, sol kanatta, yada ortanın solunda olsun, birbiriyle çarpışan bütün bu akımlara kapılmış olanların hepsinin ağzında «Atatürk» adı var. «İzindeyiz» diyorlar Atatürk'ün.

Nasıl olur bu?

Nasıl olmasın? Peygamberimiz, büyük bir din kurduğu ve üstelik kitabını da bıraktığı halde ölümünden sonra müslümanlar arasında mezhepler, tarikatlarla binbir çeşit akımlar doğup birbirleriyle ölesiye çarpışmadılar mı? Bunların hepsi Allah'ın ve Muhammed'in yolunda olduklarını söylemiyorlar mıydı? Sağlısı sollusu herkes birbirlerini boğazlarken «Atatürk'ün yolundayız» demelerine niye şaşalım? Yalnız maddi hayatını, yaptıklarını öğreterek gençlere Atatürk'ü tanıtmaya ve bu ideal etrafında onları toplamaya devam edersek Atatürk'ün millî bir ideal kaynağı olması imkânını da kökünden kazırız. Böyle olduğu içindir ki bugün, karanlıkta bir kurtuluş ışığı arayan gençler komünizme sarılıyorlar, ve hedeflerine biran evvel varmak için de anarşist eylemlere girişiyorlar. **«Türkiye'yi emperyalizmin sömürü alanı olmaktan kurtaracağız; Amerika'yı kovacağız; kapitalistleri, ve aracıları yok edeceğiz»** diyorlar. Onlara emperyalizmle mücadelenin, Donkişot'un değirmenle mücadelesine benzediğini anlatmak lâzım. Amerika emperyalistmiş!... Bu anlama göre yalnız Amerika değil, her millet emperyalist... Petrol kaynaklarına sâhip olan Arap memleketleri bir bakıma emperyalist değil mi? İstedikleri fiatı dünyaya dikte etmekteler. Onların bu tutumuyla dünya piyasalarına hâkim olmuş Amerika tröstleri arasında ne fark var? Sermaye, kaynak, teknik, bilgi ve meharet üstünlüğü hangi millete ise o millet, ekonomik ilişkiler kurduğu memleketleri sömürecektir. Eskiden emperyalistler ham madde kaynağı memleketleri sömürge yapmışlardı. Şimdi sömürgeler kalktı. Küçük büyük her millet bağımsız devlet kurdu. Alışveriş ya piya-

Fransa'da demokrasi yok!

Fransa'da İser valisi bir emir veriyor; belirli bir tarihe kadar bütün gösterileri ve toplantıları yasaklıyor. Bizde Anayasaya göre değil bir Valinin emri, Bakanlar Kurulu karar verse, hattâ parlamento kanun çıkarsa bile, eğer Sıkı Yönetim ilân edilmemişse, böyle bir yasak konamaz.

Demek Fransa'da demokrasi yok!

sa yada monopil şartlarına göre taayyün ediyor. Bir mal bir devletin elinde ise istediği fiat alıcılarına dikte eder.

Artık emperyalizm eski sömürdüğü memleketlere karşılıksız yardım etme yoluna girdi. Eskiden öyle miydi? Yalnız alır, hiç birşey vermezdi. Demek değişen birşey var. Kapitalizm rejim olarak yaşamak için bünye ve mahiyet değiştiriyor. Yalnız eski sömürgelere, geri kalmış memleketlere değil, kendi içindeki işçiye de elinden gelen yardımı yapmaya mecbur olduğunu anlıyor.

Eğer bizim eylemci gençler Atatürk'ü tanımış olsalardı, onların yeni kalkınmaya başlamış Türkiye gibi bir memlekette, demokratik ve sosyal bir devletçilik anlayışı içinde kapitalist kalkınmayı, özel sektörün yatırım yaparak iç sömürüye girişmesini bile mutlu bir gelişme olarak karşılamaları ve onlara korku salmamaları, kaynakları nereden gelirse gelsin, parası olanın yatırımlar yapmasını desteklemeleri lâzımdı. İdealizm yolu yapılacaktır. Türkiye oluşum halinde bir memlekettir. Karma ekonomi düzeni içinde sosyal ve ekonomik yapısını kurmaya çalışmaktadır. Atatürk'ün ilâhî sezişine uygun ne kapitalist ve ne de sosyalist olmayan yeni bir rejime nasıl kavuşuruz? İç ve dış sömürülerden nasıl kendimizi kurtarabiliriz? Bunu fikir mücadelesi, eylem mücadelesi yapılmalı; fakat yıkıcılık olmamalıdır. Emperyalizmle kapitalizmel savaş beyhudedir; ve tarihin en büyük buhran ve intikal rejimini yaşayan dünyamızda böyle bir savaş, ancak Türk milletinin parçalanmasını, uydu haline gelmesini istiyen dışımızdaki ihtilâlci güçlere yarar.

Atatürk'ün yolunu tutalım ve kendimizi bulalım.

Tarım Reformu

Reformların başıdır

Biz, dengesiz bir kalkınma içindeyiz. Tarımı ihmal eden kalkınma iflâsa mahkûmdur. Üçüncü beş yıllık Plân hedeflerinde tarım öncelik kazanmalı, ve tarımsal reform, süratle başarılmalıdır.

Yazan : Feridun AKDAĞ

Dengesiz bir kalkınma içindeyiz. Buna kalkınma da denmez; bunalımlara, hem de önlenemiyecek bunalımlara doğru hızla gidiş denir. Resmî istatistikler ve demeçlere kanmıyalım. Plân uygulamaya başlandığından, yani on yıla yakın zamandan beri yılda yüzde 6 oranında kalkınıyoruz denmesine aldanmayalım. Gerçeklere tam değerini veren bir hesap yapılırsa kalkınma hızımız, dünyadaki benzerlerimizin hepsinden düşük. Bunun yüzde 2 buçuk olduğunu, bu seviyede gelişme hızının ise gelişme sayılmayacağını söyliyenler yanılmıyorlar. Gerçek budur.

Kalkınmanın dengesiz oluşu, tarım sektöründe tehlikeli çözülme ve gerilemeye karşılık tarım dışı diğer sektörlerde nisbî gelişmenin, arada, iyi kötü kurulu dengeyi büsbütün bozmasındandır. Aslında dengesizlik 1929'lardan başlar. Gümrük istiklâlimizi kazanmamızdan sonra ithalât mallarıyla memlekette yapılan sanayi mamulleri fiatları dünya fiatlarının birkaç misline çıktı; nüfusumuzun yüzde 80'ini kapsayan köylü, eskiden olduğundan çok daha geniş ölçüde bir iç sömürünün baskısı altında kaldı. Üstelik kendi ürettiği malların fiatları dünya fiatlarının altına düştü; tarım kazanç sağlayan bir iş kolu olmaktan çıktı. Fiat makası diye adlandırdığımız bu iç sömürge düzeni sürüp giderken, kalkınma Plânlarında öncelik endüstriye verildi; ve tarımda çok fazla olan iş gücünün endüstri ve hizmet sektörlerin aktarılması suretiyle istihdam davâsının çözümleneceği hayal edildi.

Birinci ve özellikle ikinci beş yıllık Plânlara temel olmuş bu hedef, eğer 1973-de uygulanacak üçüncü beş yıllık Plânda değişmez, ve tarım öncelik ve önem kazanmazsa Türkiye'de yalnız ekonomik ve sosyal değil, siyasal en şiddetli buhranlardan kurtulmamıza ve kısası rejimi yaşatmamıza imkân yoktur. Davâ bu derece önemlidir ve hayâtîdir.

Tarımda yapacak fazla işimiz yoktur, diyorlar. Bütün topraklarımız işlenmekteymiş! Yalnız sulamaya önem verilmeli, toprak reformu yapılmalı, teknik ziraat uygulanmalıdır. Ama bunlar her yıl 600 bin artan tarımsal nüfusa yeni iş sâhaları açmaya yetmez. Ne yapmalı? Fabrikalar açmalı, hizmet kollarını genişletmeli, tarımdan artan nüfusu buralara yerleştirmeli!..

Bu kalkınma stratejisi hiçbir suretle gerçekleşemez. Gerçekleşebilirse doğuracağı ekonomik ve sosyal dengesizlik hiçbir şekilde önlenemez. Birçok geri kalmış memlekette endüstrileşmeye öncelik veren kalkınma plânlarının yaşayan nesle yüklediği çekilemez derecede ağır yüklere rağmen hedef hiçbir suretle sağlanamamıştır(1). Bundan dolayı komünist yada demokrat yeni kalkınan birkısım memlekette tarımsal kalkınmaya plân hedeflerinde öncelik verilmek sâyesinde dengesizlikten ve bunalımlardan kurtulma yolu bulunmuştur. Bizim de tutacağımız tek yol budur(2).

Doğu Afrika'da, Tanganika ile Zengibar'ın birleşmesinden meydana gelen Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'nde tarımsal kalkınma hamlelerini anlatan birleşmiş Milletler Dâr-el-selam bürosu müdür muavini Salamon Adia tarafından yapılmış bir etüt yayınlanmıştır(3). Evvelce İngiliz milletler birliğine bağlı olan Tanganika 1961'de, Zengibar ise 1965'de bağımsızlığını kazandı, ve aynı yılın 29 Ekim'inde aralarında bir federasyon kurularak, federasyon Tanganya adını aldı. Birleşmiş cumhuriyetin merkezi Dâr-el-selâm'dır.

Tanganya'nın nüfusu 1967 sayımına göre 12.2 milyondur. Çoğu müslüman zencidir. Yüz ölçüsü 932 bin kilometre karedir. Ekonomisi elmas, plâtin ve altın madenlerine dayanırdı. Son derece geri kalmış, fakir bir memleketti. Bağımsızlığını kazandıktan sonra nüfus artışı hızlandı. Aşağı yukarı nüfusun yarısı 14 yaşından küçük olanlardır. Bu oran gelişmiş memleketlerde % 20-25 arasındadır. İngiltere'de % 23, İsveç'te % 22 gibi.

Nüfus başına düşen yıllık millî gelir ancak 53 dolar olan bu fakir memlekette, doğal zenginlikler fevkalâde olmasına rağmen şimdiye kadar bunlardan yararlanamıyordu. Halkın yüzde 80'i okuyup yazma bilmiyordu. Meslekî formasyondan mahrumdu. Tarım son derece ilkeldi. Nüfusun % 97'si kırsal bölgelerde yaşamaktaydı.

Hükûmet, herşeyden önce, eğitime önem verdi. Bütçenin yüzde 20'si eğitime ayrıldı. 1970'de ilk okul çağındaki çocukların % 48'i okutulabiliyordu. 1961'de ilk okullarda 490 bin çocuk varken bu rakkam 1970'de 850 bine varmıştı.

1964 - 1969 yıllarını kapsayan ilk beş yıllık kalkınma Planı, ikincisinin hazırlanması için değerli bir deneme oldu. Realist olmayı ve herşeyden önce yerli kaynaklardan yararlanmayı öğretti. Dış yardımlar için beliren bazı ümitler boşa çıkmış, birçok projeler akim kalmıştı. Bir Tarımsal kolonizasyon Merkezi kurulmuş; birçok programlar ve projeler hazırlanmıştı ama bunlar, büyük sermaye yatırımlarına ve makineye ihtiyaç gösterdiğinden, gerçekleşememişti. Her yerde olduğu gibi burada da, ilk kalkınma Planında öngörülen hedef sanayileşmeydi. Bu alandaki başarı devede kulak gibi oldu. Yaratılan sanayide istihdam, boş iş gücünün lâfı bile edilmez çok küçük kısmını kapsamıştı. Bunun üzerine 1969 - 1974 yıllarını içine alan ikinci beş yıllık Planın hedefi tamamen değişti: Tarımsal kalkınma ve geniş ölçüde eğitim, Planın ön hedefini teşkil etti. Önce tarımsal kalkınma olmalı, ve halkın kendi ürünleriyle beslenmesi sağlanmalıydı. Tarımsal mallar ihracatından elde edilecek dövizle çok daha ucuza sanayi malları ithal etmek mümkündü. Temeli tarım olan kalkınma sağlandığı ölçüde endüstrileşme, Plan hedefleri arasına girecekti.

İkinci beş yıllık Planda kırsal bölgeler halkının modern tarıma göre eğitilmesi ve meslekî formasyonla birlikte kooperatifleşme ve tarımda sosyalizasyon öngörülmektedir. Eğitimin temel prensibi, bağımsızlıkla tarımda sosyalist modele göre kalkınmayı sağlamaktır. Tarımda özel mülkiyet tasfiye edilmemekte, fakat yeniden yaratılmaya da çalışılmamaktadır. Memleketin tek partisi olan Tanganika Afrikası millî Partisinin politikası, insanın insan tarafından sömürülmesini önleyen sosyal devleti kurmaktır. Programına göre, başlıca üretim araçları, bankalar, sigortalar, ithalât, ihracat, toprak, orman maden, petrol, elektrik santralları millîleştirilecektir. Bunlardan çoğu millîleştirilmiştir.

Eğitimde bağımsızlık ideolojik esastır. Bu, sömürge devri eğitim sistemine karşı bir isyandır. Genel olarak Ujamaa köylerine öncelik verilmiştir. Bu köyler İsrail'deki Kibbouz'ların aynıdır. Tarım Bakanlığının % 65'den fazla ödeneği Ujamaa Vijijini projelerine ayrılmıştır. Bunlara başka Bakanlıklardan yardım yapmamaktadırlar. Bu köyler, mevcut köylerin gönüllü kuruluşlarıdır. Mülkiyet ve şahsî teşebbüs esası alınmıştır. Başlangıçta köylüler kendi tarlalarını ekip biçmekte devam ederler. Köyler geliştikçe kollektif araçlar kullanılır, ve kooperatifleri güç kazanır. Şimdiki halde organizasyon ve çalışma tarzı köyden köye değişir. Bazılarında bütün toprak koperatifin malıdır; yani devletçe ona kiralanmış sayılmaktadır. Bazılarında özel top-

rak mülkiyeti muhafaza edilmiştir. Kollektif çalışmalarda elde edilen hasıla her köyün nüfusu arasında çalışma saatine göre taksim edilir.

Ujamaa'lar aynı zamanda eğitim ve meslekî formasyon merkezleridir. Her biri 40-100 aileyi birarada toplar. Buralarda araştırma istasyonları kurulmuştur. Çocuklardan ayrı olarak gençler ve yetişkinler eğitim görürler. Verilen bilgiler arasında, modern tarım usulleriyle birlikte, her köylüyü kendi evini yapacak bilgi ve tecrübe ile donatmak ve gelmektedir. Zaten bütün ilkokullar çiftlik halindedir ve gelirleriyle harcamalarının büyük kısmını karşılamaktadırlar. Ekonomik gelişmeyi sürdürecek ve hızlandıracak başlıca araç olarak kabul edilen koperatiflere adam yetiştirmek de eğitim programında önemli bir yer tutmaktadır. 1980'e kadar her seviyede meslekî formasyon sağlayacak ilkokullar bugünkünün dört misline çıkacaktır.

Hiçbir memleket başka bir memleketi tıpatıp örnek alamaz. Ama yapılan denemelerden yararlanılabilir. Türkiye'miz de ne İsrail, yada Tanganya, nede Kuzey Amerika yada Hollanda model olamaz. Ancak Batı dünyasının endüstri devriminden önce tarım devrimi yaptığı, endüstrinin bu devreden sonra yerine oturduğu hiçbir zaman gözden kaçmamalıdır. **«Türkiye tarım memleketi olmaktan çıkacak, endüstri ve hizmetler memleketi olacaktır»** diye eski Başbakan Demirel'in her yerdeki nutuklarında tekrarladığı prensip özellikle bizim için gerçek dışıdır. Türkiye Ziraat Odaları Başkanı da **«Topraklarımız tarımda çalışan nüfusu beslemez; bunları endüstriye ve hizmetlere aktarmak gerekir»** diyebilmektedir. Biz de onlarla beraber, tarım topraklarımızın bu kadar nüfusu barındıramayacağını, bugün bu alanda yüzde 70 nüfus oranının ileri Batı memleketlerinde olduğu gibi yüzde 50'ye, hattâ yüzde 30'a düşmesi gerekliliğini bilmekteyiz. Ancak bu geçiş uzunca bir süre sonra olacaktır. En azından 30-40 sene - gittikçe orantılı azalma olmakla birlikte - mevcut nüfusu tarım alanında çalıştırmaya mecburuz. Bir hektar toprakta bugün bir kişi çalışıp geçiniyorsa, buradan iki-üç kişinin çalışıp geçinmesini sağlamak, ve bunun dışında yeni topraklar feth edip aynı zamanda erozyon felâketinden kurtulmak başlıca davâmız olmalıdır. Üçüncü beş yıllık kalkınma Planında bu hedefi sağlayıcı bir stratejinin uygulanmasını ve Planın ona göre hazırlanmasını istiyoruz. Bu devre içinde en azından 500 bin kişiye yeni iş sahası açmamız mutlak lâzımdır. Çeşitli yazılarımızda belirttiğimiz gibi orman yetiştirmek, meyilli topraklarımızı teraslayarak yararlanılabilir duruma getirmek, İsrail'de yada Tanganya'da uygulanan modellerden yararlanarak kendi bünyemize uygun biçimde yeni köyler kurmak, aynı zamanda köylüyü meslekî formasyona kavuşturmak gibi yapacak pek çok iş vardır. Toprak reformu yada tarım reformu bu yönde gerçekleşmelidir.

Bizde tarım alanında karma ekonomi kurallarına uygun yepyeni bir düzen kurulmalıdır: 1) Aile işletmeleri; 2) Koperatif yada kollektif işletmeler; 3) Devlet işletmeleri; 4) Özel işletmeler.

Bu dört çeşit işletmeden hiçbiri tek başına hâkim olamaz ve kanunlarla tekellik yada özellik kazanamaz. Topraklara bölgelere göre bir tavan tesbit etmek, bu tavanın üstünde olanları kamulaştırarak topraksız, yada az topraklı köylüye dağıtmak şeklinde bir toprak reformuna kesinlikle karşıyız. Erim hükûmetinin böyle bir prensipe dayanan reform düşüncesinde olmasını kuşku ile karşılamaktayız. Vazgeçelim böyle şeylerde de realist olalım.

Tarımda aile işletmeleri esastır. Ama toprağını ileri seviyede işliyenle beraber çalıştığı ortaklarıyla yada çalıştırdığı işçilerle serbest anlaşmalar yapan, devlete vergi veren, ürünlerini değerlendiren ve ihracat da yapan büyük işletmeleri niye parçalayalım? Eğer bunların ekonomik, yada sosyal düşüncelerle özel kişilerin elinde olması doğru görülmüyorsa, o zaman ya devletleştirilir, yada parçalanmadan koperatifleştirilir. Ama köylüye dağıtılmaz. Tarım arazisinin kanun zoruyla, yada borç ve miras gibi nedenlerle parçalanması, parsellenerek satılması ve tarım dışı alanlara tahsisi önlenmelidir.

Toprağı olan çiftçinin üretime teşvik edildiği söylenmekte ise de asıl olan toprak değil, onu serbestçe kullanabilmek, elde edilen ürüne sahip olabilmek ve

ürünlerini değerlendirebilmektir. Seylan, Hindistan, Liberya ve Gana gibi reformu toprak dağıtma şeklinde yapmayan memleketlerde, büyük tarım işletmelerinde çalışan işçiler, aileleriyle birlikte çiftlikte oturmakta ve 4 - 5 dekar araziyi kendi hesaplarına işletmekte oldukları zaman, o topraklara mâlik olmak konusunda hiçbir eğilim göstermezler. Kira ile toprak işleten çiftçilerin toprak sahibi olma arzuları da yoktur. Mesele işçi, yada kiracı olarak çalışan köylüleri toprak sahibinin ekonomik baskısı altında bırakmayacak bir rejimin kurulmasıdır. Bu da tarım işçisini diğer kollardaki işçilere tanınan sosyal haklara kavuşturmak ve arazi kiralarının da toprak, yada mahsül değerlerinin artışıyla yükselmesini önleyici kanunî tedbirler almak sayesinde sağlanabilir.

Tarımda aile işletmeleri esası olmakla birlikte, koperatifler yada başka şekiller altında örgütler kurulmaz ve işletmeci teknik, malî ve ekonomik yardım görmezse bu sistemin devamı, birçok memleketlerde mümkün olamamaktadır. Tarım kollektif ve kooperatif ölçüler altında çalışmayı gerekli kılan ve bu biçim örgütlenmeye en uygun düşen bir üretim alanıdır. İşte hedefi, topraktan toplumla birlikte onu işletenin azamî yararlanmasını sağlayan örgütleşme ve işbirliği reformun esasını teşkil eder.

Bu konuda 1951 senesinde bir Demokrat Parti Milletvekilinin Büyük Millet Meclisine sunduğu kanun teklifinde bize özgü Kombina ve koperatifler kurulması hakkında orijinal bazı fikirler ortaya atılmıştı. Yurdun çeşitli bölgelerinde, esas işi tarım olmak üzere, birçok kalkınma Kombinaları kurulacaktı. Kombinalar devlete ait arazide olduğu gibi, bir veya birkaç köyü içine alacak belirli bölgeleri de kapsamına alabilecekti. Özel kişilerin malı olan topraklar ve gayri menkuller, kanun teklifinde öngörülen usuller altında kamulaştırılacaktı. Kombinalarda üretim, yerleşme alt yapı tesislerini içine alan bir kuruluş planı düzenlenecek, bu plân da otonom kombina işletmesi eliyle uygulanacaktı.

Kombinada iskân edilecek ve işletme kuracaklara topraklar plana uygun şekilde uzun vâdelerle satılacak, yani kişisel mülkiyet esası olacaktı. Yalnız toprak değil, mesken, dükkân, iş yeri ve diğer gayri menkullerde de özel mülkiyet rejimi uygulanacaktı.

Kombinacılar her türlü makine, tarım araçları, taşıtlar, donatım malzemesi alabilmek için uygun şartlarla yeterli kredi alabilecekler, bu maksatla aralarında ayrıca kooperatif kurabilecekler; kombina ayrıca traktör, biçer - döğer ve diğer büyük değerdeki tarım âletlerini tedarik edip kiralayabilecek, bu gibi araçları tamir için atelyeler açacaktır.

Kombinalarda elde edilen ürünlerden kombinalının ve ailesinin ihtiyacından fazla olan kısmı Kombina işletmesi aracılığıyla değerlendirilecek; bunlar Kombinaca belirli standartlara göre hazırlanacak ve satılacaktı. Şüphesiz Kombinalar ayrıca bir Birlik etrafında birleşmiş olacaklardı. Kombinalı, bilfiil çalıştığı günler için bir iş bonosu alabilecek, yani ürünler satılıp değerlendirmeden bir kısım bedelini peşin olarak alabilecekti.

Birçok diğer özellikleriyle kalkınma kombinaları bizim bünyemize ve şartlarımıza uygun bir işletme, bir kooperatif gibi, bir sosyal örgüt olarak öngörülmüştü. Fazla ayrıntılarına gitmeden değindiğimiz bu örgüt yada aynı amacı kapsayan başka biçimde bir örgüt bizde tarım reformunun temel sorunudur. Bugünkü köy ve tarım işletme sistemi kökünden değişmelidir. Birkaç yada beş on köy birleştirilerek Kombina haline getirilmeli; topraklar yeniden parsellenmeli; yeniden köy yada köyler kurulmalı, tarımsal bünye geniş bir reformla değişmelidir.

Kombinalar, sadece bir işletme değil, aynı zamanda kamu özel kişiliğini haiz özerk idarelerdir. Teklif edilen kanunda en az 200 seçmeni olan kombinalarda özerk idarelerin kurulacağı gösterilmişti. Bu idarelerin bir genel Meclisi, bir Başkanı ve bir de yönetim Komitesi olacaktı. Kombina özerk idaresi birçok durumlarda merkezî ve mahallî hükûmeti temsil edecekti; kamu ödevleri ve yetkileriyle donatılmıştı. Bu suretle merkeziyetten uzak, halkın elinde demokratik bir idare de kurulmuş olacaktı.

Birçok memlekette yapılan denemeler göstermiştir ki, sadece toprak dağıtımını hedef tutan reformlar sonunda

istisnasız olarak, pazara yönelen üretimi evvelki seviyenin altına düşmüştür [4]. Birleşmiş Milletler teşkilâtına göre şumullü bir toprak reformu tarımsal kalkınma ile ilgili bütün sorunları içine alan bir manâ taşımaktadır [5]. Gerçi büyük toprakların parçalanarak dağıtılması da reformun içinde düşünülebileceği yerler ve hâdiseler olabilir. Böyle bir durum da kanunla önlenmemeli; yani ne şu ölçüyü aşan topraklar dağıtılır, ne de dağıtılmaz diye kanun konmamalıdır.

İtalya'da yapılan toprak reformu, hem büyük çiftliklerin parçalanması, hem de yeni toprakların fethi ile dağıtıması şeklinde olmuştur. 1953 - 60 yılları arasında 109 bin çiftçi ailesine 617 bin hektar toprak dağıtılmıştır. Reform sonunda bu ailelerin geliri yılda ortalama 320 dolardan 1900 dolara yükselmiştir. Reform bölgesinde tarımsal üretim üç misli, dekar verimi ise % 73 artmıştır [6].

Tarımda aile işletmeleri ve özel mülkiyet esası olmakla birlikte, tarım topraklarının ipotek edilmesi, tarım dışı maksatlar için satılması, parsellenmesi, miras yoluyla parçalanması, spekülasyon konusu olması mutlaka önlenmelidir.

---

(1) BK. Barış Dünyası; sayı 105, s. 19 ve yazının altındaki dip notlar.
(2) İtalyan denemesi; sayı 107, s. 22.
(3) BK. Revue İnternational de Travayl Ocak ,1971 sayısı.
(4) BK. Dr. İsmail Şener, Toprak Reformu ve Tarım Reformu, s. 34.
(5) Aynı eser, s. 9
(6) » » s. 88.

Halka Hizmet Fikri

II

Cemil SENA

V — HALKA HİZMETİN ESASI :

Büyük ve uygarsal seviyelerle ülkülerden uzak kalmış bir kitleye, önemli kararlar verme ödevini yüklemek gibi, sonuçları daima felâket doğuran yanlış bir anlayış, halka saygı duymak değil, onu kendi kuvvetlerile parçalamak demektir. Bireysel çıkarları için halka dalkavukluk yapanlar, gerçekte yönetmekte oldukları insanları, ilerileyene doğru değil, geride kalmış olana, eskiye, yanlışa ve insan şerefini kirleten birtakım çürük alışkanlıklara terk ederek, kendi iktidarlarını da tehlikeye sokarlar. Onlar, halk ya da ulus denilen dinamik kaynağın, kendilerini ürettiği gibi, kendilerini yıkacak olan kuvvetleri de türetebileceğini düşünmek bile istemezler. Fakat, nutuklarını, hep bu kaynağa, yani halka hizmet etme sloganlarıyla süslemekten çekinmezler. **J.J. Rousseau, «Gerçek devlet, bireyleri arasında birlik kurabilendir»** demekte haklıdır. Zira, ülküde, kültürde, çıkarlarda ve sosyal haklarda birliğe kavuşturulmamış olan bir toplum, ister istemez, birbirini kıskanan, birbirine düşman olan ayrı sınıflara bölünür ve mutluluğu birtakım yabancı ideolojilerin yardımlarında arar. Birlikten yoksunluk, yalnız devletin değil, devletlilerin ve mutlu azınlıklrın da geleceğini tehlikeye düşüren bir fesat ve anarşinin rüzgârlarını taşır. Teorik olarak doğru ve yerinde olan öyle tedbirler vardır ki, bunlar pratik olarak sakıncalarla doludur ve kolay kolay uygulanamazlar. Uygulanmaya girişilse bile, gerçeklik, bundan bir başarı umanların ütopyalardan kurtulamadıklarını belirtmekte gecikmez. O vakit, yöneticiler, halka yalan söyler, yapamadıklarını yapmış görünmeye mecbur olurlar. Kendi yurdumuzda yirmi yıldanberi, resmi ağızlardan dinlediğimiz şukadar köye elektrik, yol, okul, içme suyu verilmiştir gibi bildiriler, doğru olmuş olsaydı, bugün yurdumuzda bunlarsız kalmış hiçbir köy ve bölge kalmamış olacaktı. Herne kadar yine **J.J. Rousseau, «Kanunların itaat edilebilir olmaları, genel arzunun ürünü olmalarıyla mümkündür»** diye düşünerek ülküsel bir demokrasinin ana prensiplerinden birini daha verirse de, her ulusun dilediği kanun, kendi kültür seviyesinin, alışkanlıklarının, inançlarının sınırlarını asla aşamaz. Çünkü halkın üzerinde, kanunlardan ve politikacılardan daha etkili olan kuvvetler ayrı baskılarla hükmederler. Hiçbir ulus, kendini ileriye götüren, değiştiren ve uygarlığın halde ve gelecekte almış ve alacağı şekil ve yönlere hazırlayan kanun ve ülkülerden yoksun bırakılmakla varlığını koruyamaz. **Hernekadar Montesquieu, «her ulusun kanunu, kendisine göre oluşur; herhangi bir ulusun kanunları, diğer bir ulusa uygun gelirse, bu, ancak büyük bir tesadüfün ürünü olabilir;»** derse de, bu, görüş, ulusların birbirile olan ilişkilerindeki derinliğe önem vermemekten doğmuştur. Bugünkü dünya koşulları, insanları kültür, teknik, sanat, felsefe, bilim, ekonomi, hattâ ülküler bakımından öyle özdeş kitleler haline getirmektedir ki, ulusların yersel ve yöresel özellikleri gittikçe kuvvetini yitirmekte ve insanlar gittikçe zayıflayan bazı küçük töre, âdet ve inanç farklarının dışında, ortak bir dünya ve hayat anlayışı etrafında birleşmeye doğru ilerilemektedir. İçinde bulunduğumuz özgürlük çağı, insanları birbirlerine yaklaştırmakta, duygu ve düşüncelerle değer yargılarında aynı anlayışı yaratmaktadır.

Bunun içindir ki, uluslar arası ilişkiler, artık kapalı toplum dönemlerinin sona erdiğini ve geri kalmış ulusları, bu hallerinde devam ettirmenin imkânsız olduğunu göstermektedir. Bu itibarla artık kanunların ulusallık değerleri de gittikçe azalmaktadır.

VI — ŞU HALDE, HALKI KENDİ DAR VE ESKİMİŞ DÜŞÜNCELERİLE ALIŞKANLIKLARINDAN KURTARABİLMEK İÇİN NE YAPMALIDIR?

Ulusların ilerileme tarihinin evrimine dikkat edilirse görülür ki, onlardan hiçbiri, kendi kendilerine, hoşlarına giden eski geleneklerine saplanmak suretile yücelmiş değildirler. Onlar, yine kendi içlerinden çıkmış olan büyük liderlerin, devrimcilerin gayret ve savaşlarıyla eskiyi bırakıp yeniye ve ilerileyene ayak uydurma zorunda kalmışlardır. Bu liderler, halkın isteğine göre değil, halkı daha mutlu kılacağına inandıkları kendi düşünce ve ülkülerine ve uygar ulusların uyguladıkları yöntem ve amaçlara göre çalışmışlardır. Başta peygamberler bu yolu tutmuşlardır. Meselâ **Kuranda, Hz. Muhammede** yapılan ihtarlardan biri şudur: **«Yerdekilerin çoğunluğuna uyarsan, seni Tanrı yolundan saptırırlar.»**; diğer bir ayette de, kendi özel hayatına dair olmakla beraber genel ve şer'î bir hüküm olarak, **«Biliniz ki, içinizde Tanrının elçisi vardır; Birçok işlerde size uymuş olsaydı, haliniz pek fena olurdu.» (Hücürat, 7)** denilmektedir. Bunlar, önderlerin halka, bilinçsiz bir çoğunluğa uymasındaki sakıncaları belirten kutsal görüşlerdir. Daha çok evvel de **Epikuros** (M.Ö. 342-271) **«Halk, bizim bildiklerimizi anlamaz, biz de halkın bildiklerini bilmeyiz.»** demişti. Bu düşünce, iki tarafın birbirini inkâr etmesini değil, ciddî bir gerçeği açıklamaktadır. Zira halkın amacı ile önderlerin amaçları arasında büyük farklar vardır. Bunun içindir ki, uluslarını yüceltmek istemiş olan büyük adamlar, halka uymamış, onların kendilerini anlamalarına yardım etmeye çalışmışlardır. Zira halk, gelenek ve göreneğe ve şu dakikadaki çıkarına bağlıdır. Devletin görevi ise, geleceği düşünmek, yeniyi, iyiyi ve sürekli mutlulukları gerçeklendirmektir. Bu bakımdan yapılması gereken ilk iş, halkı batıl inançlardan ve bu inançları aşılayanlardan kurtarmaktır. İsviçrenin XVIII. ci yüz yıl filozoflarından **Vattel, «Devlet,** diyor, **herhangi bir inancı zorlamak ve tanrıbilime dair problemler hakkında karar vermek için değil, vicdan özgürlüğünü korumak ve ruhani otoritenin tefecilerini yıkmak için ve kendi özel otoritesini kurmak amacıyla dinsel sorunlara karışmak hakkına maliktir.»** Laik anlayışın bu açık ifadesinden de anlaşılır ki, halkın inançlarına saldırmak değil, halkı bu inançların saçmalıklarından kurtarmak da devletin görevidir. Nitekim bu gerçeği, İngiliz filozoflarından **Matthev**

(1633-1733), da şöyle pekinleştirir: «**Dinsel düşünce, bağımsızdır, ama bu düşünce halkın iktidarı haline gelmemelidir»** Ona göre, «**din adamının görevi, sadece dinsel âyin ve törenlerdir. Din adamı politikaya karışır ya da karıştırılırsa, onun görevi, taassubu, hoşgörmezliği yaymak ve özgürlüklere saldırmak olur.**» Bu gerçekleri dünya tarihleri kadar da kendi tarihimizin acı olayları doğrulamaktadır.

Önderlerin yapması gereken hizmetlerden biri de, halka kendi ulusal benliğinin bilincini vermektir. Somut ve tarihsel bir örnek vermiş olmak için kendi devrimlerimizi hatırlamak yetişir. Birinci cihan savaşının sonlarında Anadolu, yenilgiye uğramış, kaçak askerlerle, eşkıyalarla, hâlâ halifeden ve mistik inançlardan meded uman bilgisiz, yoksul insan yığınlarıyla doluydu. Her köşesi düşmanlar tarafından işgal edilmiş ve türlü illerimiz, ne istediklerini kendileri de bilmeyenlerin ısyanlarıyla perişan bir haldeydi. Eğer Büyük ve yüce **Atatürk**, halkı kendi hallerine terk etmiş olsaydı, evvelâ onlar birbirini soyup öldüreceklerdi; arta kalanlar da düşmanların isteklerine boyun bükeceklerdi. Bu suretle de bugün yeryüzünde ne şerefli bir Türk devleti, ne de bir Türk ulusu mevcud olabilecekti. Halk, **Atatürkün** getirmiş olduğu evrim ve devrim prensiplerini benimseyebilecek bir seviye ve anlayışa malik değildi. Türlü direnmelere, zorluklara rağmen büyük önderimizin yaratmış olduğu mucize en somut şeklile gözlerimizin önündedir. İtiraf etmelidir ki, kesin olarak Türk olduğumuzu onun sayesinde öğrendik; ümmetcilikten onun sayesinde kurtulduk; çağdaş uygarlık yollarını onun önderliği sayesinde keşfettik. Bu olay, yalnız bizim tarihimize özgü değildir. Halka hizmet etme işini, Rusyada, Çinde, Hindistanda ve dünyanın öteki bölgelerinde üzerine almış olanlar, yönettikleri insanların ardına düşmemişler, onları kendi peşlerine düşürmeyi bilmişlerdir. Tarihte, uyanıp ilerleme yolunu tutmuş olan uluslar, aydın ve ileri zekâlı evlâtlarının giriştikleri çetin savaşlar sayesinde yüce bir uygarlığın hem işçisi, hem de örneği olmuşlardır. Halkın daima, yeniliklere direnme âdetinde olduğu inkâr edilemez bir gerçektir; çünkü onu, bu direnmeye alıştırmış olan başka sömürücüler vardır. Batıda da, bilimsel buluşlara ve icatlara karşı, nice bilim ve teknik adamları, sanatcı ve filozoflar, büyücülükle suçlandırılarak eserlerile beraber yakılmışlar ve halk, bu trajediyi zevkle seyretmiştir. Fakat, yine bu bilgisiz halkın uyanık evlâtları, uluslarını uyandırmaktan ve aydınlatmaktan vazgeçmediler. Öyle anlaşılıyor ki, halkı memnun etmek için, yalnız onun isteklerine hizmet etmek, gerçekte ona kötülük yapmaktır. Zira halkın istedikleri geçim kolaylıklarının sağlanması, sonra da bütün köy, bucak, il ve ilçeleri cami, mescit, medrese, Kuran kursları, İmam ve hatib okulları, medreseler, hacılar, hocalarla doldurmaktır. Her çeşit kaçakçılığa, kan davalarına, derebeylik kalıntısı olan türlü ağalara tefecilere dokunmamakla, herhangi bir hükümet, iktidarını sürdürebileceği oyları kazanmış olsa bile, ulusun çökmesine ve başka uluslar karşısında haysiyetsiz ve geri bir sürü halinde kalmasına yardım etmekten başka bir iş görmüş olamaz. Bu itibarla halka hizmet etmek, halka uymakla değil onu, yine halkın üstün ve aydın bir parçası olan diri ve aydın kuvvetlerin açtığı ufuklara yöneltmekle mümkündür. Biz bu aydınlanmanın kurtarıcı prensiplerini, bağımsızlık savaşından itibaren kazanmış bulunuyoruz. Bunun adına **Atatürkçülük** diyoruz ki, bunun kapsamı içinde ..yiklikten başlayarak bütün ekonomik ve kültürel nimetleri saklayan hazinelerin anahtarları vardır(1).

(1) Bu makalede adları geçen filozofların politik düşüncelerini ve eserlerini öğrenmek için **"Büyük Filozoflar Ansiklopedisi"** (4. cilt, 1957-1969) adlı eserime bakınız.

Açık Oturum..

Anayasa Reformu

OTURUMA KATILANLAR : **Biz — Hukuk Profesörü — Kadrocu Aydın — Anayasa Profesörü — Hukukçu — Maliyeci — Senatör — Sosyoloğ — İdareci — Sosyaloji Profesörü.**

BİZ — Üç ay önce ele almayı kararlaştırdığımız önemli bir konu vardı : Anayasa Reformu.. Son olaylar dolayısıyla araya başka konular girdiği için bu sorunu ancak bugünkü Oturumumuzun gündemine alabildik. Belki bir bakıma bu gecikme iyi oldu. Çünkü partilerüstü reformcu hükûmet, Anayasada değişiklik yapmak istiyor. Hazırladığı teklifi de siyasî partilere sundu. Bu sırada bizim yapacağımız Açık Oturum belki onların çalışmalarına da yardımcı olabilir.

Biz öteden beri 1961 Anayasasının değişmesi gerektiği fikri üzerinde ısrarla durduk ve aşağı yukarı nelerin değişmesini istediğimizi de birçok yazılarımızda ve Açık Oturumlardaki konuşmalarda ortaya koyduk. Biliyorsunuz ki, şimdiye kadar Anayasa reformundan söz eden yoktu. Hemen herkes 1961 Anayasasına ideal ve kutsal bir eser diye bakıyordu. Şimdi realitelerimize uymadığı ve değişmesi gerektiği hemen herkesin ağzında. Bugünkü Oturumumuzda Anayasada nelerin değişmesi lâzım geldiğini araştıracağız ve tartışacağız.

HUKUK PROFESÖRÜ — **Önce değişiklik zorunlu mudur, değil midir? Bu nokta üzerinde durmak gerekir.**

BİZ — Sizin Başbakana, Anayasa değişikliğine lüzum yoktur dediğinizi gazetelerde okuduk. Görüşünüzü bize de açıklamanızı bekliyoruz.

HUKUK PROFESÖRÜ — **Anayasalar değişmemesi; hele sık sık değişmemesi, ve ona uyulması gereken ana kanunlardır. 1961 Anayasasının hazırlanmasında kısa süre benim de emeğim geçti. Bazı maddelerine itirazlarım oldu. Sonra Kurucu Mecliste bizim proje çok değişti. Bunlara rağmen, ben bu Anayasanın değiştirilmesinden yana değilim. Şunu hemen belirteyim ki, gerçekte Anayasa uygulanmamıştır. Değişiklik ihtiyacı Anayasanın kendisinden değil, uygulanmamış olmasından doğmaktadır. Anayasa bir bütündür. Eğer bu bütünden önemli bir parça ihmal edilmiş olursa, yapıt dengesizleşir ve çöküş başlar. Anayasadaki sosyal devlet ilkesi bir yana atılmıştır. Anayasanın öngördüğü reformlardan hiçbirine girişilmemiştir. Anayasa kişi ve kurulların özgürlüğünü teminat altına almıştır. Herkes düşünmekte, söylemekte, yazmakta ve fikirlerini eylemlerle desteklemekten özgürdür. İşte toplumdaki rahatsızlık ve bunalım, bu çelişmeden doğuyor. Bir yan-**

dan sosyal devlet ilkelerinin ve reformlarının ihmali, öte yandan özgürlük haklarının kısıtlanmamış olması. Silâhlı Guvvetlerin 12 Mart Muhtırasıyla istenen, bu ihmalin ortadan kaldırılması ve Anayasa'nın öngördüğü reformların gerçekleştirilmesidir.

1961'den bu yana on sene geçti. Bu devrenin 1965'e kadar süren kısmı, 27 Mayıs ihtilâline kaynak olan politik huzursuzluğun giderilememiş, üstelik bunların su üstüne çıkarak hükûmetleri reformlara girişemez ve hattâ iş yapamaz duruma sokması olanaklarıyla geçti. 1965'den sonra bir parti tek başına iktidardadır. İşte bugünün bütün günahı bu partinin omuzları üzerindedir. Niye Anayasanın öngördüğü reformlardan hiçbirine girişemedi?. 1960'dan önceki iktidar Anayasayı özgürlük hakları düzeyinde çiğnemişse, 1965'den sonraki iktidar da sosyal devlet ilkeleri düzeyinde çiğnemiştir. Eğer hürriyetleri kısmak, yani Anayasada bir değişiklik yapmak gücüne sahip olsaydı, belki 12 Mart 1971'de yapılan askerî müdahale olmazdı ama, er - geç bir ihtilâl olurdu.

İhtilâleri, koşullar ve ortam hazırlamışsa toplumun doğal bir olayı olarak karşılamak gerekir. Türk toplum bünyesi Anayasadaki sosyal reformların uygulanmaması yüzünden bir baskı altına girmişti. Mutlak bir patlama, bir ihtilâl olacaktı.

KADROCU AYDIN — Nitekim 12 Mart Muhtırasıyl Silâhlı Kuvvetlerin yaptığı da bir ihtilâldir, ve sayın Başar'ın deyimiyle bir medenî ihtilâldir.

HUKUK PROFESÖRÜ — **12 Mart Muhtırasıyla yapılan bir ihtilâl değil, kaçınılmaz bir ihtilâli zor kullanarak ve Anayasa çizgisini aşarak önleme hareketidir.**

KADROCU AYDIN — Ama sonunda reformcu, tarafsız, partilerüstü bir hükûmet işbaşına geçti. Anayasanın öngördüğü reformları yapacak. Demek sizce bu hükûmet ihtilâli önlemek için kurulmuştur.

BİZ — **Konuyu, yerleştirmek istediğimiz yatağından taşırmamanızı rica ederiz. Misafir olarak toplantımıza katılan Hukuk Profesörü, Anayasanın değişmesine karşı olan görüşünü açıkladı. Şimdi sözü 1961 Anayasasını hazırlayanlardan ve Ankara'ya çağırılıp Başbakanla konuştuktan sonra Anayasa tadilini yerinde bularak basına iç açıcı demeçler vermiş olan misafirimiz sayın Anayasa Profesörüne veriyoruz.**

ANAYASA PROFESÖRÜ — Anayasaların sık sık değişmesi elbet doğru değildir. Ancak 1961 Anayasasından bu yana on sene geçti; hayatın emrettiğini **«Anayasa değişmez»** prensibine bağlı kalarak yerine getirmezsek softalaşmış, fenatik adamlar olmuş oluruz.

Ben de sayın meslekdaşım gibi Anayasa projesi çalışmalarında bulundum. Şunu hemen belirteyim ki, kendileriyle doktrin ve görüş ayrılığım vardır. Düşüncelerimiz birbirini tutmaz. Bilimsel yargılarında objektif olamadığını, duygusal olmak hatâsına düştüğünü sanıyorum. Ortada belirmiş bir gerçek var : Anayasa eğer bazı hükümleriyle, örneğin öngördüğü sosyal reformlar konusunda uygulanamıyorsa bunun nedenlerini araştırmak gerekir. Bir ilim adamı, toplumsal olayları, insan irâde ve kararıyla oluşur diyip şahısları sorumlu tutmakla yetinmemelidir. Şüphesiz toplumsal olaylarda insan faktörünün, daha doğrusu devleti yöneten belirli kişilerin rolü büyüktür. Ancak onlar toplumlara yön ve şekil veren çeşitli kaynaklardan fışkıran akımların etkisi altından kurtulamazlar. Bu işi böyle yapmasalardı sonuç böyle olmazdı derken, şüphesiz bu tahlillerin yapılması gerekli ve yararlıdır, neden dolayı böyle yapıldığı da araştırılmalıdır.

1961 Anayasasında toplumsal nitelikteki hareket mihraklarının, yada olması gerekenle olması istenenler arasındaki ilişkileri iyice ve esenlikle tesbit edilemediği bir gerçektir. Kişilere ve kurumlara sınırsız özgürlük hakları verilmesinin bugünkü sonuçları doğuracağı; anarşiye, millî bütünlüğü bozmaya ve devleti yıkmaya kadar yol alacağı düşünülememişti. Yasama organlarının ve icranın yetkilerini kısmanın demokratik bir özgürlük düzeni kurmak için başlıca şart olduğu teorik açıdan hepimiz için kabul edilmiş, benimsenmiş bir mütearife idi. Görüyoruz ki, bu konudaki ön yargılarımız toplumsal hareket

mihraklarına uymamıştır. Örneğin hükûmetin kanun gücünde kararnameler çıkarılabilmesi bir zaruret halinde kendini belirtmiştir. Oysaki Anayasamız böyle bir yetki tanımamaktadır.

Sonuç olarak şunu söylemekle yetineceğim :

Anayasalar değişebilir ama, çok ince araştırmalara, hayatın istediklerini iyice kavramaya ihtiyaç gösterir. Aceleye gelmemesi, hele parçalı bohça halinde değişikliklere gitmeyip konunun bir bütün olarak ele alınması şartıyla.

HUKUKÇU — **1961 Anayasamız hakkında ötedenberi beslediğim ve yayınlarımda ifade ettiğim kanaat şudur : Esasları iyi ve ilmî bir şekilde tesbit edilmiş olan bu Anayasanın tatbikatta ve hayatta başarıya ulaşması derecesi tutumlarımıza bağlıdır.**

Gerçek şudur ki, 1924 Anayasasının teminatsız olması nasıl ki istibdada ortam hazırlamışsa, 1961 Anayasası bir tepki Anayasası olarak her alanda kötüye kullanmaya uygun teminatlar getirmiş; yıkıcı ve aşırı uçlara cirit atma imkânını vermiştir. Anayasanın kurduğu bazı müesseseler, işleyişlerinde sorumluluğun bilincine varamamışlar, ve sonunda bugün içinde bulunduğumuz bunalıma, yani anarşiye varılmıştır.

Bu noktada Anayasa değişikliğine gitmek bir zarurettir. Nitekim bütün demokratik toplumlarda Anayasaların neticede bir amaç değil, bir araç olduğu gerçeğinden hareket edilerek, Anayasalar değişir. Fransa'da 1791 - 1874 yılları arasında yani 84 yılda 14 Anayasa değişmiştir. 1958 tarihli bugünkü Fransız Anayasası 18 inci Anayasadır.

Bizde yapılmak istenen değişiklikler arasında, hükûmetlere kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisi tanıma konusu da var.

Bu müessese ilk olarak Fransa'da kabul edilmiştir. 1874 Anayasası yasama yetkisini Parlamentoya inhisar ettirdiği halde, birinci dünya Savaşından sonra uygulama yoluyla hükûmete paranın korunması ve millî savunma gibi belirli konularda ve belirli bir süre içinde düzenleme yetkisi tanıyan ve bu kararnamelerle daha evvel çıkarılmış kanunları kaldırmak ya da değiştirmek yetkisini veren kanunların (pléins pouvoirs) kanunlarının Parlamentoca çıkarılmasına gidilmiştir. «Décret-loi» yani kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisi hükûmeti kuvvetlendirmiş; fakat bu da bazı sakıncalar doğurmuştur. Bu uygulamayı önlemek, yada hiç olmazsa sınırlamak için 1946 Fransız Anayasasının 13 üncü maddesine «Kanunu yalnız Millet Meclisi yapar. Bu hakkı devredemez» **şeklinde bir hüküm konulmuştur. 1961 Anayasamızın** «Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez» **diyen 5 inci maddesi bu hükümden ilham alınarak konmuştur.**

1946 Fransız Anayasasının bu hükmü, yetki kanunlarının uygulanmasını tamamen kaldırmamıştır. Fransız Danıştayı, 1953'de verdiği istişarî bir kararla Anayasadaki bu hükmün yetki kanunlarını Parlamentonun çıkarmasını önlemediğini belirtmiştir. Nihayet General de Gaulle'ün hazırlanmasında önayak olduğu bugün yürürlükte olan referandumdan geçmiş 1958 Anayasasının 38 inci maddesinde kanun kuvvetinde kararname «décrét - loi» rejimi «Ordonanse» adıyla müesseseleşmiştir. Bu maddeye göre, «Hükûmet, programının icrası için, normal olarak kanun sahasına giren tedbirleri belli bir süre için kararnameler çıkarma yetkisini Parlamentodan istiyebilir.»

MALİYECİ — Anayasamız bir ay sonra 10 yaşını tamamlamış olacaktır. Anayasa üzerinde tartışmalar, ilk günden başlamış, her zaman Anayasadan söz edilmiş; hattâ 1970 başlarında Ankara'da bir fakülte dekanının tertiplediği, bazı öğretim üyeleriyle bazı yargıtay üyelerinin cübbeleriyle katıldığı bir Anayasa yürüyüşü bile yapılmıştır. Bu yürüyüş sırasında sol yumruklarını havaya kaldıran gençler de gösteri yapıyorlardı. Anayasa-

nın öngördüğü reformlardan, devrimlerden, düzen değişikliklerinden de sık sık söz edilir. Oysaki Anayasada yalnız toprak reformu öngörülmüştür. Anlaşılan istenen düzen değişikliği ve devrimler için Anayasa bazı çevrelerce bir araç olarak kullanılmaktadır. Aşırı uçların Anayasa'ya sarılmış olmaları, özledikleri devrimlerin, düzen değişikliklerinin Anayasanın kurduğu özgürlük rejimi içinde gerçekleşebileceğine inanmalarındandır.

Anayasamız çok ileri, ideal bir Anayasadır. Ama gerçekçi değildir. Atatürk 28 Aralık 1921'de Millet Meclisi kürsüsünde şöyle konuşmuştu : **«Bizim hükûmetimiz bilimsel niteliği yönünden kitaplardaki hükûmet şekillerinden hiçbirine benzemez. Fakat ulusal egemenliği, ulusal irâdeyi gerçekleştiren tek hükûmettir. Biz, benzememekle ve benzetmemekle övünmeliyiz. Çünkü biz bize benzeriz.»**

1961 Anayasası, Atatürk'ün bu eşsiz doktrinine sırt çevirmiştir. Çünkü 10 yıllık uygulama göstermiştir ki, teorik olarak ideal olan bu Anayasa, Türk toplum hayatının gerçeklerine uymamış, milleti parçalamak, devleti yıkmak ve yönümüzü şaşırtmak istiyenlerin bir dayanağı olmuştur.

Bu bakımdan Anayasa mutlaka değişmeli, toplumumuzun bünyesine ve ihtiyaçlarına cevap verecek duruma sokulmalıdır.

Müsade ederseniz, bu değişikliklerin nelerden ibaret olması gerektiği hakkındaki görüşlerimi özetliyeyim :

1 — Hükûmete kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi verilmesi sakıncalıdır. Bu düşünceden vazgeçilmelidir.

2 — Temel hakların özü başlıklı 11 inci maddeye Alman Anayasasında mevcut olan **«Hak ve hürriyetler hiçbir şekilde bu hak ve hüriryetleri tahrip etmek üzere kullanılamaz»** hükmü eklenmelidir.

3 — Bilim ve sanat hürriyeti adlı 21 inci madde, Anayasa mahkemesinin, devletin pek tabii bir hakkı olan ve üniversitelere bağlı olmayan yüksek meslek okulları açmak yetkisini dahi ortadan kaldıran kararını hükümsüz hâle koyacak şekilde değiştirilmelidir.

4 — Dernek kurma hakkı ile ilgili 29 uncu maddeye «Dernekler siyasî amaç güdemezler; hiçbir surette siyasî faaliyette bulunamazlar» fıkrası eklenmelidir.

5 — Tabii yargı yolu adlı 32 inci maddeye «Türk devletinin, Türk milletinin bekâ hakkının gerektirdiği hallerde olağanüstü mahkeme kurabilmesi» imkânı sağlanmalıdır.

6 — 33 üncü maddeye, yaşadığımız çağın mahsulü olan «Kollektif suç ve kollektif sorumluluk» mefhumuna yer veren yeni ilâveler yapılmalıdır.

7 — Sendika kurma hakkı ile ilgili 46 ncı maddeye «Sendikalar münhasıran meslek menfaatları için kullanılır; çalışanların ve çalıştıranların hiçbir suretle sendikalara girmeye zorlanamazlar. Sendikalar siyaset yapamaz, ve kamu görevlileri sendika kuramaz» şeklinde hükümler ilâve edilmelidir.

8 — Toplu sözleşme ve grev hakkıyla ilgili 47 nci maddeye «Mecburî tâkim» müessesesi de eklenmelidir.

9 — T.B.M.M. üyelerinin ödenek ve yollukları ile ilgili 82 inci maddesinin son fıkrası kaldırılmalıdır.

10 — T.B.M.M. üyelerinden genel kurul ve komisyon toplantılarında bulunmayanlardan kesinti yapabilmek için 85 inci maddede değişiklik yapılmalıdır.

11 — T.B.B.M. üyeleri devlet idare ve müesseselerinde iş takip edememelidir.

12 — Yargı denetimi adlı 114 üncü madde ile Danıştaya tanınmış olan yetkiler, icra kuvvetinin sarsılmamasını sağlayacak ölçü ve biçimde yeniden tayin edilmelidir.

13 — Üniversiteler özerk Anayasa kuruluşu olmaktan çıkarılmalıdır (Md. 20).

14 — TRT'nin özerkliği kaldırılmalıdır (Md. 121).

15 — «Kamu kuruluşları niteliğindeki meslek kuruluşları siyasî amaç güdemezler, hiç bir suretle siyasî faaliyette bulunamazlar» hükmü konulmalıdır (Md. 122).

16 — Yargı ile ilgili 132 - 139 uncu md. ler değiştirilmeli, yüksek hâkimler kurulu kaldırılmalı; Adalet Bakanlığı gerçek bir Adalet Bakanlığı olarak donatılmalı; Danıştay ile ilgili 140 ncı maddenin son fıkrası değiştirilmeli; askerî Yargıtayla ilgili 138 ve 141 inci maddeler ordu ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmelidir. Anayasa mahkemesi ile ilgili 145 inci madde

Meclislerce üye seçilmesine son verecek şekilde değiştirilmelidir.

SENATÖR — **Bilindiği gibi Anayasamız 1960 öncesinin politik ve sosyal olayların oluşturduğu yeni, demokratik ve ileri bir Anayasadır. Buna rağmen 1960 sonrasının hızlı gelişmeleri ve 10 yıllık uygulama sonunda bu yasada bazı eksiklikler ve işlemeyen hükümler olduğu meydana çıkmıştır. Bir değişme ihtiyacı belirmiştir. Bu ihtiyaç, Türk toplumundaki dinamizmin, olumlu olumsuz gelişmelerin bir sonucudur.**

Ben Anayasa konusu hakkında sadece uygulamada meydana çıkan bazı aksaklıklar ve yetersizliklere değinmekle yetineceğim:

İki Meclis sistemi, yerine iyi oturmadığı için, işlememektedir. Bugünkü haliyle Cumhuriyet Senatosu ne kanunlarda son söze sahiptir, ne de hükûmeti denetlemede etkilidir. Sıkı yönetim, savaş, barış gibi hayatî konularda T.B.M.M. olarak kararlara katılan Senato, bu kararları yürütecek hükûmete güven oy'u vermek yetkisine sahip değildir. Bunun nedeni Senatoda seçimle gelmeyen kontenjan Senatörlerinin ve Millî Birlik üyelerinin bulunması ise, Senatonun kompozisyonu bir revizyona tâbi tutulabilir.

İki Meclisin çalışmalarını düzenlemek için birtakım tedbirler alınmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca Meclislerin Anayasa mahkemesine ve hâkimler kuruluna üye seçimi de uygulanmayan hükümler arasındadır. Yıllardanberi bu seçimlerin yapılmaması bunun açık delilidir.

On yıllık uygulamada ortaya çıkan bir büyük boşluk da Parlamentonun, yaptığı kanunları yorumlama yetkisi olmamasıdır. Yorum yetkisi Anayasa mahkemesine verilmiştir. Bu mahkemenin kanun koyma yetkisi yoktur. Nasıl yorum yapabilir?

Anayasa mahkemesinin kanunları iptal etme yetkisi, uygulamada büyük aksaklıklara yol açmakta, yasama organlarını içinden kolayca çıkılamayacak güç durumlara sokmaktadır. Personel kanununda, özel yüksek okullar konusunda mahkemenin verdiği iptal kararları örnek olarak gösterilebilir.

Kuvvetler esasına dayanan yeni Anayasamızda kuvvet dengesi «icra - yürütme» **aleyhine bir yörüngeye girmiştir. Dernekler, sendikalar, kişiler birtakım hak ve özgürlüklerle donatılırken, yürütme ve her kuruluş için yönetim zayıflamıştır. Bundan dolayı da toplumda huzur ve asayiş sağlanamamakta; kurumlarda disiplin korunamamaktadır. Sivil - asker tüm idarî mercilerin sarsılan devlet otoritesine demokratik prensipler içinde destek bulmaları da güçleşmektedir. İtiraf etmeye mecburuz ki, Türk Parlamentosu kamu oy'u önünde yeni ve önemli bir sınav geçirmektedir. Rejimi maksatlı saldırılardan, yurdu huzursuzluklardan, devlet otoritesini sarsılmadan kurtarmak Parlamentoya düşen bir ödev olmuştur.**

Demokratik rejimi Atatürkçü bir hava ve heyecana kavuşturmak her fedakârlığa değer.

SOSYOLOG — Anayasa neden değişmeli? Sayın Anayasa Profesörü de söyledi: Zamana uysun diye.. 1961'den bu yana 10 sene geçti; çok şey değişti; şimdi ortam ve koşullar başka, Anayasa değişmelidir, diyorlar.

Eğer bu düşünce doğru ise o zaman belki bir on sene sonra yine Anayasanın değişmesi zorunluğu doğacak.. Sayın Hukukçunun belirttiği gibi Fransa'da 18 defa değişmiş, bizde de böyle olması normal. Her on senede yada yirmi senede bir Anayasa kökten, arasıra da bazı maddeleri değiştirilir.

İşte bence yanlışlık buradan başlıyor. Toplumların en büyük günahını işliyen de hukukçular oluyor. İstiyorlar ki, toplumlar hukuk kurallarına göre düzen bulsun, idare edilsin. Hukukun toplum akışına yön verecek bir üst kuvvet olması, insanların putperestlikten sonra da semâvî dinlere bağlanmasından kalma bir alışkanlı-

ğıdır. **«Allah böyle emretti»** diyen ve ona uymayan insanın şimdi Anayasa yada yasa böyle emrediyor diye ona uyması isteniyor. Ve insan da bunu yadırgamıyor.

Sözlerim ters anlaşılmasın. Ben kanun devleti kurmanın ve yaşatmanın karşısında değilim. Ama bugünkü usullerle kanunlar koymanın, ve hayat başka türlüsünü isterken kanunun istediğini yapmanın aleyhindeyim.

Şimdi konumuza gelelim :

Niye her zaman Anayasaları değiştirmek zorunluğu doğar?

İDARECİ — **Zaman değiştiği için.**

SOSYOLOG — İşte mesele zamanın değişmesine uyacak, süresiz olarak uygulanabilecek Anayasa yapmaktır.

İDARECİ — **Böylesi nasıl olur?**

SOSYOLOG — Olur mu, olmaz mı? Onu araştıralım. Ama eğer olmuyorsa o zaman Anayasa yapmaktan vazgeçelim. İngiltere'nin yazılı bir Anayasası yok. Yaşamıyor mu İngiltere devlet ve hem de hukuk devleti?

Şimdi soruna bu açıdan bakarsak görürüz ki, yalnız bizde değil, bir iki istisnâsiyle bütün memleketlerde devletin temel kanunu olarak bir Anayasanın bulunması ve bunda da vatandaş haklarının teminat altına alınmış; devlet yetkilerinin ve organlarının ödev ve yetkilerinin belirtilmiş olması mutlaka lüzumludur diye kabul edilmiş. Anayasaları hazırlamak ve uygulamadaki prensiplerde ayrı bir bilim kolunun işi olmuş. Anayasaya aykırı kanunlar çıkmasın diye de üst mahkemeler kurulmuş. Bütün bunlara rağmen Anayasalar sık sık değişmekte; değişmeyen ebedî bir kanun koymanın imkânı ve yolu bulunamamakta.

Ne oluyor? Hep biliriz. Bir yandan Anayasayı kutsal kitap gibi tanımlayanlar ve kabul edenler var; bir yandan Anayasayı ya değiştirerek, yada yorumlayarak hayata uydurmaya çalışanlar var. Anayasayı kutsal kitap sayanlar demokratik bir memlekette iktidara gelmiş olsalar bile ya hemen, ya da **kısa süre içinde ikinci** katagoriye katılırlar. Yani kuvvetli iseler Anayasayı istedikleri gibi yorumlarlar, yada değiştirirler.

Şu halde mesele şu iki yoldan birini seçme işidir :

Anayasa ya yalnız devletin teşkilât kanunu olmalı, yada hiç olmamalı.

1924 Anayasasının adı Teşkilâtı Esasiye Kanunuydu. Kuvvetlerin birleşmesi ve tek Meclis devlet teşkilâtının temel prensibiydi. Büyük Millet Meclisi kanun yapınca bunun Anayasaya uygun olduğu peşinen kabul edilmiş demekti.

SOSYOLOJİ PROFESÖRÜ — **Üstadım izin verirse çok önemli gördüğüm bir noktada kendilerine bir sual soracağım :**

Yassıada'da «Anayasayı çiğnediler» **diye Büyük Millet Meclisinin çoğunluk milletvekilleri mahkûm edildiler. Sonra da 1961 Anayasasının dibacesine** «Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidar» **diye geçerek bu mahkûmiyet durumları Anayasa hükmü oldu. O zaman yürürlükte olan 1924 Anayasasına göre, Büyük Millet Meclisinin çoğunluk oylarıyla kabul edilmiş kanunlar Anayasaya aykırı sayılmaz ise, nasıl Adalet Divanı mahkûmiyet kararı verdi? Ve nasıl 1961 Anayasasına 1924 Anayasasına aykırı bir dibaçe oturtulabildi?**

BİZ — Sosyoloji Profesöründen sorusuna cevap beklememesini ve Sosyoloğun da bu soruya cevep vermemesini rica ederiz. Konu uzun sürecek ve belki de bir sonuca bağlanamayacak akademik tartışmalara yol açar, ve üzerinde durduğumuz meseleye de bir aydınlık getiremez. Konuşmanıza lütfen devam ediniz sayın Sosyolog.

SOSYOLOG — **Anayasa, temel hak ve hürriyetleri teminat altına almak ve hürriyetlere devletin saldırısını önlemek için yapıldığı süre, mutlaka sık sık değiştirilecek, yada tam olarak uygulanamayacaktır.**

Kutsallaştırılan ve Anayasada teminat altında bulundurulmasına mutlaka zorunluk vardır denen temel hak ve hürriyetler fiktif bir anlam taşır. Bir toplumda bütüniyle vatandaşların istedikleri ve isteyecekleri hak ve hürriyetler sınırlıdır, ve bunların teminatı da mâşerî ahlâk, gelenekler, kanunlar ve nihayet devletin var oluşundan ibarettir. Neden ayrıca bir Anayasa teminatına lüzum görülsün? Anayasada «Herkes ,önceden izin almaksızın silâhsız ve saldırısız toplanma ve gösteri

yürüyüşü yapma hakkına sahiptir» **der. Bu gösterilerde silâhlar patladığı ve saldırılar yapıldığı anlaşılsa bile aksine bir kanun çıkamaz; Anayasaya aykırı olur. Bir örnek daha vereyim: Sendika kurma, grev yapma temel hak ve hürriyetler arasındadır. Bu hak ve hürriyetler silâhını kullanarak memlekette bir sınıf mücadelesi yapıldığı, ekonomik düzenin yıkılmaya yüz tuttuğu, ihtilâl için bir araç olduğu anlaşılsa bile aksine bir kanun konamaz.**

Özet olarak şunu belirtmek istiyorum: Anayasa, bir esas teşkilât kanunu olmakla yetinmeli, temel hak ve hürriyetleri teminat altında bulundurmak gibi, Fransız ihtilâlinden artakalmış romantik ve ütopik hedefleri kapsamamalıdır.

BİZ — Anayasada nelerin değişmesi, nasıl bir Anayasa reformu yapılması konusu üzerinde gereği gibi inceleme ve tartışma yapabilmek için, sanıyoruz ki, önce sayın Sosyoloğun ortaya attığı esasa değinen sorunun çözümlenmesi lâzım. Uygun görürseniz konuyu gelecek oturumumuzda bu bakımdan ele alalım, ve bir sonuca varmaya çalışalım.

HERKES — **Muvafık.**

BİZ — Şu halde bu Oturumumuzda konuşmak için söz almış bulunan arkadaşlarımızı da gelecek toplantıda dinlemek üzere, hepinize yazı kurulumuz ve okuyucularımız adına teşekkür ederek, Oturumu kapıyoruz.

Arnavutlukta Gördüklerim

IV

Niyazi ACUN

(GEÇEN SAYIDAN DEVAM)

Berat şehrinden ayrıldık. Dağlar arasından bir saatten fazla yol aldık. Yolumuzun sağında büyük bir meydan ve meydanın içinde kurulmuş tekstil fabrikasına uğradık. Bu fabrika tamamiyle Çin malı. Çin'den satın almışlar.

Arnavutluk, pamuğunu değerlendirmek için bu fabrikayı kurmuş. Fabrika kurulmadan önce, Çin'e mühendis, teknisyen ve işçiler göndermişler. Orada eleman larını yetiştirmişler ve sonra fabrikayı satın alıp kurmuşlar. Fabrika hampamuğu yakıyor, temizliyor, iplik haline getiriyor, dokuyor. Fabrikanın direktörü de Çin'de eğitim yapmış bir profesör ve işletmeci. Fabrika da pamukludan mamul akla ne gelirse dokunuyor. Kaput bezi, poplin, pamuklu saten, mendil, battaniye, goblen, döşemelik kumaşlar, elbiselik kumaşlar v.s. Fabrikanın % 90 personeli genç kızlar ve kadınlar. Fabrikanın üretimi ihtiyaçlarını karşıladıktan maada, dış memleketlere de ihraç yapıyor. Fabrika direktörünün eşi de fabrikada çalışıyor. Direktör ayrıca fabrikanın okulunda profesörlük yapıyor. Orta okulu bitirenler branşlara ayrılıyor; fabrikanın çeşitli iş kollarından birinde çalıştırılıyor. Fabrikada randıman sağlayanlara maaşlarından başka prim de ödeniyor.

Meslekte ne kadar yetişmiş olurlarsa olsunlar, branşlarında daha geniş teknolojik bilgi edinmeleri için kurslar görüyorlar. Arnavutluk'ta fabrikalar ortaokuldan sonra birer teknolojik okul görevi yapıyorlar. Hem teorik hem de tatbikî olarak ders veriliyor. Başarı gösterenler mühendisliğe namzet oluyor, ve mühendis yetişmek için Tirana'daki meslekî fakülteye gidiyorlar. Tirana'da da başarı gösterenler, dış memleketlere yollanıyor.

Fabrikanın içini gezdik. Harıl harıl çalışıyorlar. Depolara geçtik. Dış memleketlere yollanacak mallar birkez daha inceleniyor. Balyalar dolusu gabardin kumaşlar, havlular, poplinler, battaniyeler v.s. mamuller kamyonlara yükleniyor.

Fabrikanın direktörü ek işleri sayesinde ve eşinin de çalışmasiyle bir hayli para biriktirmiş. Kendine ev satın alacakmış.

Yemek zili çaldı ve vardiya değişti. Fabrikanın elektrikle çalışan mutbağı, ve yemekhanesi çok temizdi. Fabrikanın kıreşi, dispanseri, **kütüphanesi, sinema, ti**yatro ve konferans salonu vardı. Sosyal hayatın yanında spor alanları da önemli yerini almış. Fabrikanın kapalı spor salonundan başka bahçesinde futbol, voleybol, basketbol alanları var. Bunlar bir değil, birkaç tane..

Arnavutluk'ta ilim, teknoloji, sosyal ve sportif çalışma birbirine paralel olarak yürütülüyor.

*
**

KANİNA, VLORA VE APOLLONİA

Arnavutluk'un coğrafî yapısı Balkanların tipik karakteristiğini yansıtıyor. Fabrikadan ayrıldıktan sonra Kanina ve daha sonra Vlora şehirlerine geldik. Kanina yakınlarında büyük bir kooperatife uğradık. Buğdak, pamuk, zeytin, tahıl, pirinç ayçiçeği ile sebze ve meyve yetiştiriyor kooperatif. Diğer kooperatifler de ayni şeyleri üretmektedir. Kooperatiflerin çalışma programları ayni. 1948 Yılında köylüler, aralarında birleşip kurmuşlar bu kooperatifi. Kooperatifin ortaklara çok gelir sağladığını gören diğer köylüler de hemen birer kooperatif kurmuşlar. Bu

kooperatife dört köy katılmış. 4230 nüfus yani 540 aile 1500 hektarlık arazileri sayesinde mükemmel kazanıp yaşıyorlar. Kooperatifçilikten büyük gelir sağlandığını gözleriyle gören Arnavut köylüleri 1954-1959 yıllarında kooperatifçiliğe dört elle sarılmışlar. Bunun gibi 700 boy kooperatif bölgenin taşını toprağını değerlendirmiş. Kooperatiflerin en büyük başarısı, modern tarımı sokması olmuştur. Tarım mühendisleri, teknisyenler köylü ile beraber çalışıyor. Tarım mühendisleri her yıl neyin ekileceğini, araçların nasıl kullanacağını ve tarlaların nasıl kültür arazisi haline getirileceğini halkın yanında çalışarak halka öğretiyorlar ve açık havada çalışmanın mümkün olmadığı zamanlarda da kurslar tertipliyorlar ve konferanslar veriyorlar. Kısacası, Arnavutluk'ta masabaşı mühendis ve teknisyen yok. Hepsi müstahsilin yanında çalışıyor. Bilgilerini halka öğretip toprak üzerinde uyguluyorlar. Halka dönük aydınlar ordusu tarlada, dağda, fabrikada halkla beraber çalışıyor; başarılarının rejimden ziyade sırrı bu, bence...

Kooperatifler üreticiden malını değeriyle alıyor. Üreticiye lüzumu olan vasıtayı, âleti, malzemeyi, gübreyi ve islâh edilmiş tohumu veriyor. Yılbaşında alacak-verecek hesaplanıyor. Üretici bu sistem çalışmadan fazla kazandığı için memnun.

KANİNA, tarihsel bir şehir. Şehri kooperatifler, bağlar, bahçeler, ormanlar ve tahıl tarlaları çevrelemiş. Gün geçtikçe şehir niteliğini kazanmakta. Okul ve hastaneleri ile beraber belediyenin kamu hizmetlerini gördüğü gerekli yapıtlar.

VLORA: Arnavutluk'un Adriyatik kıyılarındaki en büyük şehirlerinden. Dağlar bu şehirde oldukça uzakta kalıyor. Denize açılan düz bir ova üzerinde. Tarihsel bir şehir Vlora. Nehir yatağı ve denize açılan geniş bir kanal, şehre ayrı bir güzellik veriyor.

İndiğimiz otel oldukça kalabalık. Arnavutluk'ta çalışma hayatı iç turizm hareketleri gibi canlı. Kooperatifçiler, teknoloji uzmanları, bilim adamları memleketlerini kültürel, ekonomik, sosyal ve tarımsal alanlarında işbirliği ederek gezip incelemekteler. İndiğimiz otelde bu gibi kimselere rastladım. Çok garibime gitti; oteller Arnavut halkına çok ucuz, fakat turistlere pahalı. Bunun sebebini sorduğumda, **«halk için çalışma buna derler»** diye cevap aldım.

Şehrin plâjı, otelleri ve turist motelleri çağımızın turistlerini her yönü ile memnun edecek kadar temiz ve konforlu.

Arnavutlar eski binaları oturulamayacak kadar harap ise, yıkıp yerine yenisini yapmışlar. İskâna müsait olanları restore etmişler. Bu şehirde de hızlı bir kalkınma var.

Arnavutluk toplu turizme çok değer veriyor. Bu şehrin tarımsal ve endüstriyel gelirine paralel olarak turizmini de geliştirmeye çalışıyorlar.

Vlora şehrinin dağlarında eskiden çam ormanları varmış. Enver Hoca bu çıplak dağları biraz olsun değerlendirmek için orman ve narenciye mühendislerini seferber ettirmiş. İklimin narenciyeye çok müsait olduğu tesbit edilmiş. Kazma-kürek, motorlu araçlar derhal binlerce işçi, yüzlerce teknisyen ve mühendislerle çalıştırılmış. Toprak kültür arazisi haline getirilince dikmişler limon ve portakal fidelerini. Şehrin denize uzanan bütün dağları şimdi narenciye bahçeleri olmuş. Bu hale gelinceye kadar, çok çalışmışlar. Para ve emek sarfiyle meydana getirdikleri narenciye ormanlariyle övünüyorlar. Haklılar. Çünkü, Avrupa'ya limon ve portakal ihracına başlamışlar. Arnavut halkı harcadığı emeğin ve paranın karşılığı ödenmeden, ürünlerini keyf için tüketmiyor. Bu hükümet yasağıdır. Önce masraf ödenecek, ondan sonra halk ürünlerinden yararlanacak. Arnavutlar limonları dış pazarlarda müşteri bulunca, hastaları için bile limon vermemişler.

Arnavutlar şöyle övünmekteler: «Limonları hastalara bile veremedik ama, dış memleketlere hiç borcumuz yok. Dünyada dış memleketlere hiç borcu olmayan tek memleketiz» diyorlar. Dediklerine inanmak lâzım gelirse, idealleri için her türlü fedakârlığı A.'dan, Z.'ye kadar yapmakta imişler. Zengin olacağız, o zaman çok rahat edeceğiz. Bilhassa bundan sonraki kuşaklarımız bolluk içinde egemenliklerini sürdürecekler, diye yaptıkları çalışmaların ve fedakârlıkların mükâfatını

onlara hibe etmenin hazzını duyuyorlar.

55 Bin nüfuslu şehrin endüstrisi de Arnavutluk'un ekonomik hayatında geniş bir yer almaktadır. Çimento, gübre, un ve çeşitli sanayii ile birlikte tuz memlehaları Arnavutluk'a büyük gelir sağlıyor. Şehrin Güney yönünü kaplayan dağların üstünde bir mesire mahalli var. Adı: Kuzum Baba. Eskiden de burası mesire yeri imiş. Eskiden buraya gelenler, Kuzum Baba'ya adak adarlarmış. Kuzum Baba mezarına **«çaputlar»** bağlarlarmış. Bugünkü hükümet daha doğrusu rejim bu gibi hürafaleri yasaklamış. Eskiden evlenemeyen, kendine eş arayanlar adak adayıp, çaput bağlarmış; şimdi ise, buraya bir dans pisti yapmışlar. Yazın devamlı caz var. Çiftler buraya gelip müziğin ve dansın figürleri ile şehrin manzarasını seyrederek birbirlerine aşık olup, evleniyorlarmış. «Bundan güzel adak olur mu?» diyorlar.

Arnavutluk'ta şehircilik çok gelişmiş. Ellerinde Avrupaî şehircilik, bahçecilik mühendis ve mimarları var. Onların çalışmalariyle şehir ve kasabalar parklarla dolu. Yol kenarları çiçeklerle süslenmiş. Çocuklarına öyle terbiye verilmiş, ki çiçeklere kimseler dokunmuyor, koparmıyor. Bu ya terbiye veya bir ceza ile olsa gerek.

Apollonia şehriin de görerek Fieri şehrine geldik. Arnavutluk yollarının tümü asfalt. Ormanlık dağlar, tepeleri karlı dağlar, ovaları ve yaylaları kültür arazisi. Yolculuk hiç sıkmıyor insanı. Bir sinema şeridi gibi geçiyor çevrenin manzarası gözlerimin önünden.

Fier şehrine gelmeden önce, Arnavutluk'un İtalyanlar zamanından açılmış petrol kuyularının olduğu bölgeye geldik. İtalyanlar zamanında 100 kadar kuyu varmış, şimdi binden fazla kuyu açmışlar. Arnavutlar petrol rafinajında pek ileri değiller. Kaba rafinaj, ham petrolü kükürtlü bıraktığından, arabaların ekzos borusundan çıkan koku insanı rahatsız ediyor. Rafinaj işinden ziyade bol kuyu açmaya çalışıyorlar. Memleketlerinde otomobil ancak devletin elinde olduğundan, ince rafinaja onun için önem vermiyorlar. Otobüsler, kamyonlar ve traktörler motorin ile çalıştırıldığından, ince rafinaja harcayacakları parayı daha önemli endüstri kollarına yatırım yapıyorlar.

Petrol bölgesinde çok sıkı güvenlik tedbirleri var. Petrol bölgesinde arabamız durunca, yakınlarımızda göremediğimiz silâh omuzunda bir muhafız geldi ve niçin durduğumuzu sordu.

Arnavutluk'ta çok sıkı kontrol var. Fabrikalar, barajlar da hep muhafızlarla çevrili. Sabotajlara karşı çok iyi tedbir aldıklarını söylüyorlar.

Fier de oldukça büyük bir şehir. Burada çok büyük kapasite de azot sanayii var. Laç şehrinde de modern süperfosfat fabrikalarını görmüştük. Fier'de Çin'den satın alınmış termik santral var. Santral çok büyük. Bizde bu kadar büyük kapasitede termik elektrik santralı yok. Bu santral ham petrolleri değerlendiriyor. Termik santralda çalışan mühendis, teknisyen ve işçilerin hepsi Arnavut. Hiçbir fabrikalarında yabancı mühendis ve uzman yok. Bu santralı da kurmadan önce Çin'e mühendis, usta ve işçi yollamışlar. Santralı işletecek duruma gelince, fabrikayı kurmuşlar.

Fier şehri de düz bir ova üstünde. Halkının çoğu tarımla uğraşıyor. Şehri yeni baştan yapmışlar. Burada da lüks otel var. Şehir de spor tesisleri, okullar, hastaneler, parklar ve geniş caddeler Arnavutların çalışkanlığı ve daha ziyade bu çalışkanlıklarıyla Avrupalılaşmakta olduklarını göze çarpıyor.

*
**

İŞKODRA

Arnavutluk'un Kuzeydeki en büyük şehirlerinden biridir İşkodra. Arnavutluk yüksek dağların çevrelediği geniş münbit ovalar ve yaylalar ülkesi. İşkodra da dağlarla çevrilmiş büyük bir ovanın üzerindedir.

Tarım ve hayvancılıktan sonra bu şehirde de endüstri hızla geliştirilmiş. İşkodra'da eski bir otele indik. İşkodra'da diğer şehirlerde olduğu gibi önce geniş yollar ve meydanlar yapmışlar. Her şehirde, köylerde ve fabrikalarda yani her yerde «Enver Hoca», «Eğemenlik», «Barış» yazılı levhalar bu şehirde de mebzulen var. Çok yerlerde Enver Hoca'nın resimleri. Rejimin edebiyatını bu sloganlar üzerine yapmaktalar.

Şehri geziyoruz. Ana caddelerden birinde giderken bir bölüğe yakın askerle karşılaştık. Bu askerlerin hepsi kadındı. Arnavutluk'ta sıhhatli olan genç kızlardan da asker yapıyorlarmış. Arnavutluk'u gezerken birçok yollarda, yol inşaatında askerlerin çalıştığını gördüm. Arnavutluk'un nüfusu az ve kalkınma çabaları büyük olduğu için, bürokrasiye paydos, demişler ve herkesi çalıştırıyorlar.

*
**

TEL FABRİKASI

Arnavutluk'ta endüstriyel plân gereğince yapılan işlerden biri de tel ve kablo fabrikasıdır. Arnavutlar ağır ve hafif endüstrinin gelişmesi ve rantabilite hesaplarının randıman sağlaması için birbirine bağlı endüstriyi plân gereğince kurmuşlar. Arnavutluk'ta mebzul miktarda ve tenörü yüksek nitelikte bakır madenleri vardır. Arnavutluk enerji dâvasını, ham petrollerini tüketecek Fieri de kurdukları Çin malı termik santralın dışında hidroelektrik santraller yapmışlardır. Tel ve kablo fabrikası da bu mebzul enerjiye paralel olarak kurulmuş. Tel ve kablo fabrikası çok büyük kapasitede.. Arnavutluğun ihtiyacını karşıladığından başka, ihracatının en önemli mallarından birini de tel ve kablo teşkil etmekte. Bu fabrikayı da Çin'den almışlar. Çin'liler, yaptıkları makinelerin üstüne mallarını teşhir için olacak büyük büyük Çin'ce yazılar yazmışlar. Fabrika moderndir. En kalın tel ve kablodan itibaren, transistörlü radyolarda kullanılan en ince tellere kadar yapmaktadır. Bu fabrikada da mühendisinden teknisyenine kadar hepsi Arnavut. Çalışanların bu fabrikada da çoğunluğunu kadınlar teşkil etmektedir. Fabrika da haddehaneler ve kablo yapan makinelerinin başında kadınlar çalışıyor. Önceki yazılarımda belirttiğim gibi, ağır işleri erkeklere, teknik ve hafif işleri de kadınlara yaptırıyorlar. Bu fabrikada da teknik okullar var. Tellerin mukavemet derecelerini ölçen lâbaratuvarda bize izahat veren 20 yaşlarında bir genç kızı, diğer üniteleri gezip, başka bir üniteye girerken kitapları koltuğunda, bisikletine binerken bize «Allâhaısmarladık» dedi. Nereye gittiğini sorduğumuzda, fabrikadaki çalışma saati Üniversiteye göre ayarlandığından, Üniversiteye gittiğini söyledi. Arnavutluk'ta hem çalışılıyor ve hem de okula gidiliyor. Gençler okuyor ve çalışıyor.

*
**

ÇOCUK HASTANESİ

Arnavutluk'ta endüstriyel gelişmeler kadar tıb alanında da büyük ilerlemeler var. Arnavutluk'ta koruyucu hekimlik başta geliyor. Bunun için halk sağlığında spor ile birlikte tam kalörili ve vitaminli beslenmeyi ön plâna almışlar. İstatistiklerine göre, bazı hastalıklar hariç, daha ziyade ihtiyarlar arasında hastalık oluyormuş. Gençler ve orta yaşlılar tıbbî kontrol altında.

Doğum kontrolü yok; aksine doğumu teşvik ediyorlar. Köy kadınları doğum işini geleneksel usullere göre yaptıklarından, çocukların bazıları normal doğumun dışında olduğundan hasta oluyormuş. İşkodra Çocuk Hastanesi büyük ve modern. Hastanenin doktor ve hemşire kadrosu zengin. Hastanenin Baştabibi ve yardımcısı ile tanıştık. Arnavutlar Türkiye'nin tıbbiyesine hayran. Diyorlar ki, Türkiye de tıb tahsili beynelmileldir. Çok iyi tabibler yetiştiriyor. Türkiye, Arnavutluk'tan öğrenci kabul etse tıbbiyeye öğrenci yollayacaklar. Fakat iki hükümet arasında bir anlaşma olmadığı için bu arzularını gerçekleştiremiyorlar. Trana, Türk-Arnavutluk dostluğunun birgün bu arzularını gerçekleştireceğini ümit ediyor.

Türkiye'ye öğrenci yollayamadıkları için Fransa ve İtalya'ya yolluyorlar tıb öğrencilerini.

Hastaneyi geziyoruz. Bir hastanede aranan ne varsa, hepsi mevcut. Rontgen, rehabilitasyon, ilâç, hemşire bolluğu. Ağır ve hafif çocuk hastaları için odalar. Hastanenin temizliğini çok beğendim.

Önce analar çocuklarını hastaneye getiriyor. Klinik muayenesi yapılıyor. Çocuğun hastalığı ağırsa, çocuğun ve anasının temizliği yapılarak hastaneye yatırılıyor.

Ağır hasta çocuklar tek odalara alınıyor. Bunların tedâvisi doktorlar tarafından yapılıyor. Hafif hasta olan çocuklar yaşlarına göre koğuşlara konuluyor. Bir

zenginin çocuğu için alacağı karyolalarda beyaz çarşaflar, ipek gibi battaniyeler içinde yatıyor çocuklar. Hastalıklarına göre ayarlanmış saatlerde ilâçları ve mamaları veriliyor. Çocuklar daha büyük ise, bol oyuncaklı odalarda bakılıyor.

Gezdiğim fabrikalarda da kıreşler var. Buralarda da çocuklar hep çocuk hekiminin kontrolü altında. Kıreş ve çocuk hastanesi davâsını halletmişler. Hastanede «yer yok!» diye birşey yok.

LÂİKLİK TATBİKATI VE MÜZE

Arnavutluk'ta lâiklik bizim anlamadığımız tarzda uygulanıyor. Anayasaları laikliği kabul etmiş. Fakat toplu ibadeti kaldırmışlar.

Çocuk Hastanesinden ayrıldıktan sonra, İşkodranın en büyük katedraline uğradık. Bu katedral Balkanların en büyük katedrallerinden. Lâikliği kabul etmeden önce katedralin bulunduğu yer, papazların imtiyaz alanı imiş. Katedralin çevresindeki büyük binalar papazların ikametgâhları ve büroları imiş.

Katedralin içine girdik. Kiliseye ait ne varsa hepsini sökmüşler. Önemli eşyayı müzeye kaldırmışlar. Katedral binasını kapalı spor salonu yapmışlar. İşkodra gençleri, kış mevsiminde burada spor çalışmaları yapıyorlarmış.

Arnavutluk'ta din serbest; fakat kilisede ve camide toplu ibadet yasak. Lâikliği şu şekilde kabul etmişler: Allâh herkesin Allâhıdır; Allâh her yerde hazır ve nazırdır. Onun için kiliseye ve camiye gidip, din ticareti yapan papazların ve imamların dualariyle ibadet yapmak, Allâh nazarında makbul değildir, diyorlar. Hangi dine mensupsa, isteyen istediği yerde ve saatte ibadetini yapar. Bunun için hükümet kimsenin ibadetine karışmıyor.

Kiliseden sonra müzeye geldik. Müze müdürü bizi gezdiriyor. Duvarlarda birçok yazılar ve resimler var. İşkodra Osmanlı idaresinde iken, baş papazın bir mektubunu okuyorum. Eski Arap harfleriyle Abdülhamid'e yazılmış bir mektup. Mektupta Baş Papaz dert yanarak diyor-ki:

«Devletlü, necabetlü Padişahım Hazretleri; Hıristiyan tabanız eskisi gibi artık kiliselere uğramıyor. Para yardımı hiç yapmıyor. Padişahımıza ettiğim duaları dinlemiyorlar. Bunların kiliseye gelmelerini ve para yardımı yapmalarını ferman buyurmanızı kudretlü, haşmetlü Padişahım Hazretlerinden ferman buyurulmasını arz ve niyaz eder en derin bağlılıklarımla ellerinizden pus ederim.»

Daha bunun gibi padişahlara sığınmış görünerek yardım isteyen birçok gelmiş ve geçmiş papazların mektupları. Padişahlar da bunlara yardım etmişler ve İşkodra Valisine mektuplar yazarak Hıristiyanların kiliselere gitmemelerinin Padişaha baş kaldırma hareketi olacağını belirtmişler. Valiler, Başpapaz ve papazlar dahil olmak üzere Hıristiyan Arnavutları bir meydana toplayıp padişahı nfermanını duyurmuşlar. Bu olaylar resimlerle tevsik edilmiş.

O tarihlerde Arnavutluk, Osmanlı Devleti sınırları içinde olduğu için, padişah bu suretle sömürülmüş. Bu aynanın bir yüzü. Gelelim diğer yüzüne. Bu yüz de mektup ve resimlerle tesbit olunmuş gerçekler.

«Peygamberimiz Hazret-i İsa'nın yeryüzünde ulu temsilcisi, Haşmetlu, necabetlü Papa Hazretlerine. Katedral ve kiliselerimiz verdiğiniz direktifler gereğince Hıristiyan kullarınızla dolup-taşmaktadır. Müslüman Arnavutları Hıristiyan yapmak için kiliselere ihtiyaç var. Papaz yetiştirmek için elimizdeki imkânlar azdır. Para yardımlarınızı bizden esirgemeyin. Arnavutluk'ta İslâmlarının sayısını ne kadar azaltırşak, Arnavutluk İtalyanlara daha çok yakınlaştırılmış olacaktır» gibi daha bir çok mektuplar.

Bugünkü Arnavut rejimi Papazların mektupları son bulunca kendi görüşlerini açıklayarak: **«Bu mudur Hristiyanlık? Padişahı soymuşlar, Papayı soymuşlar. Bunlar ne vicdansız din tüccarı papazlar? Arnavut halkının millî birliğini yıkmakla beraber Arnavutluk eğemenliğini yoketmeğe çalışmışlardır. Papazlara ve kiliselere PAYDOS!...»**

Müzenin diğer bir duvarında da İmamlara ait mektuplar ve yazılar. Onlar da papazlarınkinin ayni. Yakın bir tarihe geliyor resimler ve mektuplar. Müslüman Arnavutlar İtalyan idaresinde yaşamak için Faşist İtalya'nın diktatörü Mossolini'den yardım istiyorlar.

İtalyanlar Arnavutluk'u işagl edince Mossolin, nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden Müslüman Arnavutları, Hıristiyan Arnavutlar gibi kazanmak için, Arnavutluk'a gelmiştir.

Duçe, Arnavutluk'ta kendine muhteşem bir tören hazırlatmıştı. Törene Müslüman Liderler özel surette dâvet edilmişti. Mossolini, Müslümanlara hitaben şu konuşmayı yapmıştır:

«Eyyy Müslüman Arnavutlar, ben Duçe Mossolini sizlerin haminiz olarak Arnavutluk'a geldim. Hıristiyan Arnavutları Papa himaye etmektedir; ben de sizin haminizim. Ne isteğiniz varsa benden isteyiniz.» (Devamı var)

Duyduklarım ve Düşündüklerim

Dr. İlhami MASAR

DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Bizde, muhalefet partileri iktidardaki hükûmetin Parlamentoya getirdikleri Kanun projelerine daima kırmızı oy verirler. Bu adeti bizde, son senelerde yalnız Güven Partisi bozmuştu.

Avrupa'da ise, muhalefet partileri, memleket hayrına olan Kanunlara beyaz oy verirler.

1970 senesinde, Batı Almanya'da Sosyalist Demokrat Koalisyonu tarafından Parlamentoya getirilen 70 projeden 64 üne muhalefet beyaz oy vermiş.

Biz de aynı yolu tutmaz isek, yani muhalefet, hükûmete yardım edecek yerde, saçma gensorularla işleri sabote etmeye devam ederse, demokrasi yerleşemez.

Erim hükûmetinin bu gensoru rezaletine bir çare bulmaya çalıştığını görmekle bahtiyarım.

*
**

RUS DOSTU MEMLEKETLERDEKİ RUS ASKERLERİ

Rusların, dost oldukları memleketlerde şu miktar askeri varmış :

Doğu Almanya	:	200.000 kişi
Çekoslovakya	:	50.000 kişi
Macaristan	:	40.000 kişi
Moğolistan	:	30.000 kişi
Polonya	:	20.000 kişi
Mısır	:	10.000 kişi

Suriye, Küba, Cezayir ve Kuzey Vietnamda da Rus kıtaları varmış.

*
**

HİLTON

Haber aldığıma göre :

Büyük Ankara, İstanbul'un Tarabya ve İzmir'in Efes Otellerinin idaresi Hilton Oteline devredilecekmiş.

Her üç otel fena idare edilmiyorlardı; ancak büyük miktarda turist celbine muvaffak olamıyorlardı.

Hiltonun bu konuda büyük imkânları vardır.

Bence tasarı, acıklı olmasına rağmen uygundur.

*
**

BANKA ENFLASYONU

Banka enflasyonunun önüne geçmeye acaba imkân yok mu?

Demokrasi rejiminde bankalar istedikleri kadar şube açabilirler; bunu biliyorum. Ama bu gidişle Beyoğlu caddesinde bankadan başka mağaza kalmayacak!

İş Bankasını alalım : Beyoğlu caddesinde Divan Otelinden Tünel'e kadar dört tane İş Bankası Şubesi var, beşincisi de açılmak üzere!

Millî sermayenin seferber edilmesinde, bankalarımızın mühim bir rolü vardır; bunu biliyorum.

Ama her konuda bir ölçü lâzım, değil mi?

*
**

KOMÜNİST PLÂNLAMASI

Otokrat rejimlerdeki bürokrasiye kinâye olarak Doğu Almanya'da şu fıkra dilden dile dolaşıyormuş :

Soru — Bir Komünist Planlama Komisyonu bir ineği nasıl sağar?

Cevap — İçlerinden biri, memeyi sımsıkı tutar, diğerleri ineği kırk kere yukarıya (havaya) kaldırırlar.

*
**

İTALYA'DA HUZURSUZLUK

İtalya da huzursuzluk içinde bulunuyor; gösteriler, çatışmalar, grevler birbirini takip ediyor.

Geçen sene Montecatini'de bulunduğum zaman, benim gibi Kaplıca tedavisine gelmiş olan bazı İtalyan ordusu mensupları ile ahbaplık etmiştim. Bana, sabrımız tükeniyor, demişlerdi.

İtalya'da da ordunun işe müdahalesi daima mümkündür.

*
**

İSTANBUL'UN TRAFİK PROBLEMİ

Geçen sene, birgün İstanbul şoförleri grev yapmışlardı. O gün trafiğin, ade-

ta normal hale geldiği ve bir mesafeyi kırk dakika yerine, onbeş dakikada kateden şehir otobüslerinin, halkı pek bekletmeden taşıyabildikleri görüldü.

Biz, tabiî dolmuşları yasak ederek binlerce vatandaşı ekmeğinden edemeyiz.

Geçenlerde, Şoförler Cemiyetinin, bir azasına ne yapmamız lâzım geldiğini sordum, ve şu cevabı aldım:

— «İstanbul'da bir gün tek numaralı taksi ve dolmuşlar, ertesi gün çift numaralılar işlemelidir. Bu suretle yollardaki işbu vasıtaların adedi ,yarıya iner. Şoför, kendi gününde, daha uzun müddet çalışır, ama ertesi gün istirahat edebilir.»

Muhatabım, şehir merkezinin dışında çalışan özel otobüslerde, minibüsler için böyle bir takyidin konmasına lüzum olmadığını söyledi.

*
**

TARIMDA NET VE BRÜT İŞLETME GELİRİ

Bütün yazılarımda, toprak reformu sonunda yaratılacak işletmelerin, ayakta duracak büyüklükte olması lüzumuna işaret etmişimdir. Yeni Tarım Bakanının da bu fikirde olduğunu memnuniyetle görüyorum.

Ayakta durabilecek bir işletmenin belirli bir geliri olması lâzımdır: İklim ve toprak vasfı, su muvazenesi ve ürün çeşitlerine göre, bu gelir bazen otuz, bazen beşyüz dönüm araziden temin olunabilir.

Bu sahada tartışılabilecek nokta, işletme için tesbit olunacak asgarî gelir hududunun, brüt gelir mi, yoksa net gelir mi olarak hesaplanmasıdır.

Birleşmiş Milletlerde çalıştığım uzun seneler zarfında, net gelirin hesaplanması hususunda daima müşkülât ile karşılaşmış idim. Bunun sebebi de, işletmede çalışanların mesailerinin değerlendirilmesinin arzettiği güçlüktür.

*
**

TRT

TRT neden turistlere hizmet etmez acaba? İtalyan, Yugoslav, Romen, Yunan Mısır radyoları hergün İngilizce, Almanca, Fransızca neşriyat yaparlar; onların lisanında dünya haberleri verirle; onlara yol gösterirler. Bu mecmuada bu konuya defalarca işaret etmiştim. TRT, hiç olmazsa turist mevsimi boyunca bu konuyu önemle ele almalıdır.

*
**

HALKA DÖNÜK ÜNİVERSİTE

Hepimizin isteği, üniversitelere, en liyakatlı lise öğrencilerinin girmesidir. Diğerleri aydın çocukları olsalar bile, meslek tahsili ile yetinmelidirler.

Halka dönük üniversiteden maksat bu ise, bizde beraberiz. Yok, eğer her isteyene yüksek tahsilin açık olması ise, buna karşıyız.

Ruslar, senelerdenberi, üniversitelere endüstri ve tarım işçileri çocuklarını almak için uğraşırlar, dururlar. Alınan netice şu imiş:

1 — Üniversitelerdeki öğrencilerin % 73 ünü aydın insan çocukları teşkil ediyormuş.

2 — Geri kalan % 27 sini teşkil eden işçi çocukları, üniversiteye girdikten sonra, çok kere ortamı hazmedemedikleri için mevcut nizama düşman oluyorlarmış.

3 — Moskova'nın güneydoğusundaki «Patma» konsentrasyon kampı, böyle azgın öğrencilerle dolu imiş; içlerinde Araplar, Afrikalılar, İranlılar ve Çinliler varmış.

*
**

İSTANBUL'UMUZUN TABİAT ANITI: AĞAÇLAR

Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul Belediyesi ile ortak çalışarak, İstanbul'un tabiat anıtı niteliğindeki ağaçlarının bir sicilini hazırlamış ve bu sicili Charlton Otelinde tertip edilen bir toplantıda, Belediye Başkanına tevdi etmiştir.

Bu dosyada, güzel ağaçların yanında, yaşları bin seneye varanlar veya altlarında tarihî olaylar geçenler mevcuttur.

Sekiz büyük cilt tutan dosya, tebrike şayan bir çalışmanın eseridir.

Bu ağaçlara, yakın zamanda, etiketler tesbit olunacak ve halkımızdan, bunlara zarar vermemeleri istenecektir.

*
**

MİNİATÜR TÜRKİYE

Senelerdenberi bir minyatür Türkiye parkı tesis edilmesi için uğraşıyorum. Ne turizm teşkilâtını, ne İstanbul Belediyesi-

ni, ne de Turizm ve Otomobil Kurumunu ikna edebildim.

Losangeles'ın Disneyland, İsviçre'de Lugono gölü üzerinde Meride'deki **«Suisse Miniature»** parkına uyarak, her yerde bu gibi parklar tesis edilmektedir. Bu sefer Almanlar, Düsseldorf'da **«Minidom»** isimli bir eğlence parkında, hem halka iyi vakit geçirmeye imkân vermekte, hem de memleketlerinin ziyarete değer tarihi yapıtlarının küçültülmüş numunelerini teşhir etmektedirler.

İstanbul'a da böyle bir park lâzımdır. Orada bir Didim Apollo mabedi, bir Belkıs Tiyatrosu, bir Diyarbakır Kalesi, bir Ishakpaşa Şatosu, bir Pamukkale gibi nice ve nice eski yapıtlarımızın küçük numunelerini teşhir edebilirsek, yalnız İstanbul'u görmeye gelen turistler, memleket içine dağılırlar ve memlekete dviz bırakırlar.

ÇAĞDAŞ TİYATRO

Viyana tiyatro enstitüsünün kurucularından Prof. H. Kindermann, geçenlerde çağdaş tiyatronun kurucusu meşhur rejisör Max Reinhardt hakkında bir konferans verdi; sanatkârın hayatı hakkında Güzel Sanatlar Akademisinde bir de sergi açıldı.

Reinhardt XIX uncu yüzyılın statik-natüralist tiyatro anlayışı yerine, dinamik - empresyonist bir tiyatro anlayışı getirmişti. Onun için aktörün tavırları, söylenenden daha mühimdi ve dekor, yaşıyan bir mekâna benziyordu.

Musevi olan sanatkâr, Hitler iktidara geçtikten sonra Amerika'ya hicret etmiş ve modern Amerikan tiyatrosunun da doğmasına yardımda bulunmuştur.

Problem hakkında sahifelerce yazı yazmak kabildir Ben burada konferans ve sergi hakkında kısa bir bilgi vermekle yetineceğim.

Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı dostum Feridun Akozan ile Avusturya Kültür ataşesi dostum Prof. Kaspere bize verdikleri bu edebi ziyafetten dolayı teşekkür etmek isterim.

Konferansı Haldun Taner, Türkçeye çevirdi. Bence tercüme, asıl almanca konferansdan daha ilgi çekici idi.

MODERN MÜZİK : STOCKHAUSEN

Bundan elli beş sene evvel Berlin operasında bir Wagner operası dinlediğim zaman, şaşırmış kalmıştım. O opera benim için daha kavrayamadığım yepyeni bir dünyayı temsil ediyordu.

Okuyucularıma, Avrupa'ya gittikleri zaman, bir Stockhausen Konserri çalan bir plâk satın almalarını ve ya, imkân bulurlarsa, bir konserine gitmelerini tavsiye ederim; işidecekleri bildiğimiz hiçbir müziğe benzemez. Ne alafranga, ne alaturka ne Çin ne de zenci müziğidir; bizi disonans dolu nağmelerle başka bir dünyaya götürür.

Batı dünyasının bütün mecmuaları 43 yaşındaki bu komponist hakkında makalelerle doludur, konserlerinde, ne Münich, ne Paris ne de Nevyork'da yer bulunur.

İstanbul'da daha bir Stockhausen konseri dinleyemedik, fakat Avusturya Kültür heyeti, aynı stilde konserler yazan Webern'in parçalarını çalan bir üçlü celp etti ve bize, şubat ayında onun müziğini dinletti.

Akıllı uslu adamlar oturduk; bir buçuk saat parçaları dinledik ve «bunu da dinlemek kültür vazifesidir» den başka bir şey diyemedik.

Genç okuyucularım, yukardaki iki ismi unutmasınlar, uzmanlara göre onlar yirmiinci yüzyıl müziğinin öncülüğünü yapıyorlarmış.

İSLÂMİYETTE RESİM

Profesör Mazhar İpşiroğlu, Almanca olarak, «Das Bild im Islam» isimli enfes baskılı bir kitap yayınlamak üzeredir. Avusturya Kültür heyetinde verdiği bir konferansta, bize, kitabınızı kısa bir özetini yaptı ve şunları söyledi:

1 — Putperestlik devrinde, Allahlar resim ve heykellerle temsil edebilirlerdi.

2 — Musevilik, tek Allahın tasvir edilmesini yasakladı (Semterani ya Musa: Beni göremezsin, ya Musa).

3 — İlk hıristiyanlıkda da, kliselerde resim yoktu. Ancak, üçüncü asırdan sonra, İsa, Meryem ve havvaruyunun resimleri görülmeğe başladı. Bu Yunan - Roma

sanatın tepkisi altında oldu. Bu resimlere «Ikon» denildi.

4 — Kuranda, resmin yasak edildiğine dair bir kayıt yoktur. Emeviler devrinde resim yapılırdı. Ancak, hıristiyan dininde, resmin alup yürümesinin aksi tesiri altında, resim, sünni mezhebinde yasak edildi.

5 — Hıristiyanlıkda da bu tutumun tepkisi görüldü; yedinci yüzyılda resim düşmanlığı (Ikonoklasmus) başladı. Kiliselerdeki ikonlar tahribedildi ve bu hal 842 senesine kadar devam etti.

6 — Onunvu asırdan sonra, Roma kliesinin tesiri altında dinî ve gayri dinî resim ve heykeller aldı yürüdü.

7 — Sünni islâmiyet dünyasında, resim, ilk defa geniş çapda, üçüncü Murat surnamesinde kullanıldı (1582) Surname Topkapı müzesindedir. Sayın İpşiroğlu, bize projeksiyonda, bu ilgi çekici resimlerden kırk kadarını gösterdi.

DÜZELTME

Mecmuamızın 1.5.1971 tarihli nüshasının 47 nci sayfasında :

«Feridun Üstün gelmek istememiş» **cümlesinin** «Feridun Üstün çağrılsa idi, gelmek istemezmiş» **şeklinde olması icabederdi.**

Özür dileriz.

Ortak Pazarda Enerji Problemi

Avrupa ekonomisinin ene rji bakımından anahtarları şimdiki halde Orta-Şark ve Kuzey Afrika, Libya ve Cezayir petrol üreticilerinin elinde bulunmaktadır.

Bugün bütün dünyada sanayi sektöründe çalışanların dörtte biri Avrupa Eko nomik Topluluğunda çalışmaktadır. AET'deki sanayi üretimi kıymet bakımından dünya sanayiinin % 28'ini kapsamaktadır.

Orta Şark ve Afrika petrollerindeki son çalkalanmalar Avrupa sanayii için endişe vericidir. Zira bu dev sanayi, onu harekete getiren enerji kaynaklarının kuruması, yani Orta-Şark ve Afrika petrol musluklarının kapanması halinde birden bire durmak tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir. AET için enerji probleminin verileri korkunç bir basitliktedir.

1971 yılında Topluluğun sanayide, aydınlatmada ve ısıtmada kullanılacak yakıt miktarı ise 300 milyon tonun biraz üstündedir. Üstelik Topluluk'taki yakıt ihtiyaçları her yıl öz üretiminden iki üç misli daha fazla artmaktadır. Yakıt ve enerji ihtiyaçlarını kısmak, frenlemek imkânı olmadığına göre, ister istemez petrol çıkaran, kullanabileceklerinden fazla enerji kaynaklarına sahip olan ülkelere, yani şimdiki halde Orta Şark ve Kuzey Afrika ülkelerine başvurmak zorunda kalacaktır.

1958'de yılda 80 milyon ton ham petrol ithal etmekte idi. Bugün, 1971 yılında 650 milyon ton ham petrol ithal etmesi gerekmektedir.

Petrol, Topluluk ülkelerinde enerji üretimi için kullanılan yakıt olarak her yıl önemini arttırmaktadır. 1971 yılında AET içerisinde tüm enerji üretiminin % 65'i petrol ile sağlanacaktır.

Birçok sebeplerin birleşik etkileri yüzünden, AET sanayii, akaryakıt olarak petrole ve dolayısiyle yabancı ülkelere bağlı bir hale gelmiştir.

Süveyş kanalı bunalımını izleyen süre içinde petrol araştırmalarına büyük bir hız vermiş olması yüzünden dünya üretimi bir mislinden fazla bir artış göstermiştir. Petrol üretimi kaynakları Avrupa'ya daha ziyade yaklaşmıştır. Bu yaklaşma, Cezayir sahası ve Libya kaynaklarının bulunmasından sonra hem coğrafi bakımdan gerçekleşmiş, hem de petrolün borularla nakli, özel liman tesisleri ve süper tankerlerin inşası yüzünden nakliye ucuzlamış, bu da petrol kullanılmasını kolaylaştıran sanayiye yaklaştıran ayrı bir sebep olmuştur.

Amerikan piyasasının petrol ithallarına kapanmış olması da bu yönde etkili olmuştur. Amerikada mahreç bulamayan petrol Avrupa'ya doğru akmağa başlamıştır.

Tüketicilere gelince, petrol ürünleri üzerine Hükûmetler tarafından konulan yeni yeni vergi ve harçlara rağmen, 1971 yılında bütün dünyada 2 milyon 335 milyon ham petrol üretilmiştir. Bunun bölgeler ve memleketler itibariyle ayrımı şöyledir.

Orta Doğu	**712**
İran	190
Suudi Arabistan	175
Kuveyt	138
Irak	75
Kuzey Amerika	**603**
A.B.D.	534
Lâtin Amerika	**267**
Venezuella	193
Afrika	**272**
Libya	159
Cezayir	46
Nijerya	53
Uzak Doğu	**70**
Endonezya	45
Komünist Blok	**392**
SSCB	353
Dünya yekûnu	**334**

Bugünkü durumda petrol üretici ülkeler anahtarı ellerinde tutmakta ve kuvvetli bir pozisyonda bulunmaktadırlar. Birlik halinde kaldıkları ve beraber hareket ettikleri sürece bu durumdan azami ölçüde faydalanmaları mümkündür. Bu durumdan faydalanmak için acele etmek zorunluğu da vardır. iZra, zamanla daha uzun vâdede yeni enerji kaynaklarının bulunması yönündeki araştırmalar ilerlemekte, gelişmektedir. Yakın bir sürede Topluluğun enerji ihtiyaçlarının azalması şansı yoktur. Buna karşılık daha uzak bir sürede petrol, yakıt olarak şimdiki önemini kaybetmek tehlikesine düşebilir. Bu, petrol kaynaklarının bir gün tükenebileceği ihtimalinden değil, tabiî gaz gibi, atom gibi daha az kirletici enerjilerin ortaya çıkmasından ileri gelebilir. Zira hem tabiî gaz hem atom, tüketicilerin muhtaç olduğu elektrik enerjisini kömür gibi, petrol gibi, —hem de çok daha temiz bir şekilde— sağlayabilir.

Denizden petrol çıkarmak konusunda Kuzey denizinde ve Gaskonya Körfezinde yapılmakta olan araştırmalar ortaya sürprizler çıkarabilir. Norveç bölgesinde Ekofist yatakları şimdiden yılda 50 milyon ton üretebilecek durumdadır. İngiltere bölgesinde yapılmakta olan araştırmalar çok ümit verici gözükmektedir. Tabiî gaza gelince, tüketimi hızla gelişmesine rağmen şimdiki halde yardımcı bir yakıt sayılmakta ve tüketimin sadece yüzde 10'unu karşılıyabilmektedir. Bu sahada yapılmakta olan araştırmaların da şaşırtıcı gelişmeler göstermesi beklenebilir.

Petrolün bolluğu ve ucuzluğu yüzünden atom enerjisinin sanayide kullanılması hazırlıkları bir hayli frenlenmişti. Şimdi petrol fiyatlarındaki artışlar dolayısıyle atom sahasındaki ilerlemelerin de hızlanması beklenebilir.

Petrol fiyatlarındaki yükselmelerin etkilerini kısa süredebertaraf etmeğe imkân olmayacaktır. Bu, ilk önce Avrupa'yı ve daha sonra Japonya'yı sarsacaktır. Yalnız komünist bloku ülkeler bu etkilerin dışında kalabileceklerdir.

Kömüre fazla bel bağlamamak ve enerji üretiminde tekrar eski yerini almasını beklememek lâzımdır. Tabiî gaza gelince, önemli kaynaklar keşfedilse bile, üreticinin istifadesine sunulması oldukça uzun süreye bağlı görünmektedir.

Bu bakımdan ihtiyaçların sağlanmasında güven, ancak kaynakların çeşitlendirilmesinde bulunabilir. Şimdiye kadarki politika Afrika'dan daha çok, orta Şarktan daha az satın almak esasına dayanıyordu. Petrol üretici ülkeler arasında son yapılan anlaşma, bu gibi kaydırmaları da lüzumsuz bir hale getirmiş oldu. On yıl önce Orta-Şark, AET Topluluğunun petrol ihtiyacının % 60'ını karşılamakta idi. Bu nisbet şimdi % 47'ye düştü, fakat bu ihtiyaçların sağlanmasında daha fazla bir güven sağlanmış olmadı. Aksine, artık Kuzey Afrika ve Orta Şark ülkeleri birlikte Topluluk ihtiyaçlarının % 88'ini karşıladıkları ve birlikte hareket ettikleri için etkileri de o ölçüde daha kuvvetli olacaktır.

Önümüzdeki yıllar daha az zorluklarla karşılaşabilmek için Avrupa Topluluğunun müşterek bir enerji politikası izlemesi Avrupa petrol şirketlerinin dünyanın diğer bölgelerinde petrol araştırmaları için yeteneklerini bir araya koymaları gerekecektir. Kuzey denizinde, Avustralya'da, Ekvator'da yapılacak araştırmalarda elde edilecek neticeler neolursa olsun bunun petrol üreticisi Arap ülkeleri ile yapılacak müzakerelere büyük etkisi olacaktır.

(Avrupa Topluluğu Nisan 1971)

Amerika'da kazançlar ve çocuklar

Belkıs Halim VASSAF

Amerika'da halk ne kazanır?

Toplumda yer alan bütün kötülükleri zenginliğe yüklemek bugün Amerika'-'da artık bir âdet oldu. Sarhoşluğun artması, narkotikliğin yayılması, gençlerin ayaklanması hep onları huzurun dürttüğündendir. Bol para, bol yiyecek, bol giyecek onlara özenecek birşey bırakmayınca herkes işi haylazlığa, içkiye, her türlü sefahate vuruyor; kafa tutmaya kalkışıyor.

Bir ekonomist Amerika halkının gelirine dair şu bilgiyi veriyor: Sayısı 200 milyonu bulan halk 63 milyon aileye dağılmıştır. Bu 63 milyon ailenin 33 milyonu yani % 52.6 sının yıllık kazancı (ailede herkesin kazancı biraraya toplandığı taktirde 8.000 doların üstündedir. Orta bir ailenin geliri 10.000 ile 25.000 arasındadır. Halkın yüzde 36.5'i bu grubun içindedir. Geliri 15.000 küsur dolar olan ailelerin sayısı günden güne artmaktadır. Ailelerin yüzde 2.8'inin yani 1.760.000'inin yıllık geliri 25.000 ile 40.000 arasındadır. 251.000 ailenin geliri ise 50.000 veya 50.000 in üstündedir.

Her hangi bir ailenin belli bir gelir grubu içinde olmasını, yani ailenin kazancını tayin eden faktörler arasında şunlar gösterilmektedir.

Deri rengi: Ak renkli orta bir Amerikan ailesinin yıllık geliri 9898 dolar olduğu halde orta bir zenci ailesinin yıllık geliri 6539 dolardır. 3359 doları bulan yıllık gelir farkı 45 yıllık bir kazanç süresi içinde 151.155 dolar tutar.

Erkek-kadın farkı: Erkek bir aile reisinin ortalama yıllık kazancı 10795 dolar iken aile reisi kadın olunca bu gelir ortalama 4878 dolara düşmektedir.

Yaş: 45-59 yaşları arasındaki bir aile reisinin yıllık ortalama geliri 12182 dolar tutar. İş gücünün zirve gelirine bu yaşlarda erişilir. Aile başkanı 14-24 yaşları arasında olunca ortalama gelir 4686 doları geçmez.

Çevre: Çiftçilerin gelirini araya milyoner çiftçilerin karışması kabarttığı halde bir çiftçi ailenin yıllık geliri 7244, çiftçi olmayanların ise 9649 dolardır.

Eğitim: Kazançta en büyük rol oynayan tahsil derecesidir. Aile başkanı yüksek eğitim mezunu ise gelir 15.000, fakat eğer ilk öğretimi dahi bitirmemişse o zaman ortalama gelir 5500'ün altındadır.

Meslek: Meslek çok kere eğitim derecesine bağlıdır. Eğer aile başkanının işi bir hizmet (servis) ise ortalama gelir 7063, fakat doktor, avukat gibi bir meslek sahibi ise 14702 dolardır. Çalışma hayatı süresi boyunca aradaki fark 345755 dolara çıkar.

Sefahatin, ayaklanmaların, içkinin, narkotikliğin artmasının nedenini sâdece zenginlikte bulmak muhakkak ki, çok dar bir görüştür. Ama bu faktörün çok önemli rol oynadığı da şüphesizdir.

*
**

Amerikan Çocuklarının Başkan'dan istedikleri

Theodore Roosvelt'in 1909'da çocuk konularını ele alan Beyaz Saray konferansındanberi, her on yılda bir Cumhurbaşkanlarının aynı konferansı tekrarlamaları Amerika'da gelenek hâline gelmiştir. Bu konferansa yahut toplantıya memleketin her tarafından avukatlardan, hâkimlerden, eğitimcilerden psikoloğlar, ana babalar, doktorlar, sosyoloğlar dâvet edilir ve bütün memleket çocuklarının ihtiyaçları, bu ihtiyaçların nasıl giderileceği tartışılır. Bu tartışmalardan alınan sonuçlara göre tasarılar çizilir, yasalarda değişiklikler yapılır, ve çocuk problemlerini çözmek için proğramlar hazırlanır.

Başkan Nixon'un Beyaz Saray konferansı şimdiye kadar yapılanların hepsinden farklı, daha zengin ve daha renklidir. Bu son toplantıya kadar sâdece yetişkinler fikirlerini ileri sürerler, ve proğramlar onların fikirlerine göre hazırlanırdı. Bu kez başkan Nixon'un yardımcılarından biri çocuklar arasında memleket çapında araştırmalar, anketler yapmış ve toplantıya onların görüşlerini de getirmiştir. Bu görüşme ve anketlerde okul, öğretmen, televizyon gibi konulara dokunduktan başka, sorulan sorular arasında bir de şu vardı: «Cumhur başkanı'yla konuşacak olsanız ne söylemek isterdiniz?» Çocukların söyledikleri bugün Amerika'nın en can alıcı ve en önemli konularını ele aldığı için bazılarını aşağıya kaydediyoruz.

«Başkanla konuşabilseydim, ona ilk söyliyeceğim şey, cinayetleri ortadan kaldırması veya hiç olmazsa azaltması için elinden geleni yapmasını rica etmek olacaktır. Eskiden kapılarımız açık bırakılırdı. Şimdi kapıların arkasına sürgüler, pencerelerimize demir parmaklıklar takıyoruz.»

Yalnız büyük şehirlerde değil, hattâ bin nüfuslu küçük yerlerde bile emniyet tedbirleri almak lüzumu duyulmaktadır. Gecenin her hangi bir saatinde tek başıma sokakta olmak veya eve dönmek yakın zamana kadar bana korku vermediği halde, duyduğum şeyler beni de huylandırmaya başladı.

Başka bir çocuğun cevabı da şu **«Ben de Başkan'a narkoz için elinden geleni yapmasını söylerdim. Bir çocuk bir gün bir partiye bir davete gitmiş. Narkoz vermek istemişler, almamış. Onun üzerine yemeğinin içine koymuşlar. Allah saklasın öyle korkuyorum ki, bu narkozlardan... Benim de yemeğime karıştırırlar diye ödüm kopuyor; hiç bir yerde birşey yemek istemiyorum».**

Son iki yıldır, çalıştığım kliniğe başvuran çocukların, hele gençlerin çoğu hep bu narkoz yüzünden hastalanan veya başları belâya girenlerdir.

Kara, zenci bir çocuk da en çok kendini ilgilendiren konuya yani aklarla karalar arasındaki münasebete dokunmuş ve şunları söylemiştir: **«İnsanların birbirleriyle dostça geçindiklerini, fark gözetmediklerini, birbirleriyle konuştuklarını, görüştüklerini istiyorum».**

Bunları söyleyen çocuklar hep onbir yaşında olan çocuklardır. Yine onbir yaşında olan Beti: **«Ben Başkan'la konuşacak olsam Viyetnam savaşını bir an önce bitirmesini söylerim. Ağabeyimi çok özledim, bir yıldır Viyetnam'da»** demiş.

Edmond adında onbir yaşındaki bir erkek çocuk bizim memleketimiz için de çok önemli olan şu sözleri söylemiştir: **«Başkan'da koruma (konservasyon) işlerine daha çok önem vermesini isterdim. İnsan ormanda biriki saat geçirince onun ne kadar güzel olduğunu daha iyi anlıyor. Eğer herkes bu güzelliği görebilse belki o zaman ormanlarımıza kıymazlar. İster tilki, ister hayvan, ister insan olsun hepsinin yaşaması lâzım. Hayat güzel şey».**

Yalnız gençlerde değil çocuklarda bile ve yalnız Birleşik Amerika'da değil bütün dünyada sosyal problemlere karşı görülen bu uyanıklık önünde saygı duymamak elden gelmez. Ancak bu uyanıklığı değerlendirecek olan şey problemleri çözmekte tutacakları yoldur. Gençlik ve çocuklar amaçlarına zorbalık, kan dökme, korkutma, kırma dökme yoluyla mı, yoksa aydınlatıcı, ışık yayan, önümüzü heyecanla değil sağ duyu ile gösteren yollarla mı varacaklardır? Amaç ne kadar önemli ise oraya varmak için tutulacak yol da o kadar önemlidir. Tutulan yol köstekleyici değil, ileriye götürücü, ileriye sürükleyici olmalıdır.

Fransa'da grev hakkı

Fransız Millet Meclisi son günlerde kabul ettiği bir kanunla, hava ulaşımında çalışan mühendisler için grev hakkını kaldırdı. 1964 tarihli bir kanunla zâten bu hak çok sınırlanmıştı. İşte size demokratik memleketlerde grevin Anayasal hak lardan sayılmadığına, belirli alanlarda kanunla grevin yasaklanabileceğine değinen en son örnek...

Anayasa değiştirilirken bu nokta üzerinde önemle durulacağını ummaktayız.

Türkiye Nasıl Kurtulabilir?

Mehmet ULAŞ

Merhum Prens Sabahattin'in, bu başlıklı kitabı, günümüzün diliyle İstanbul Üniversitesi Sosyoloji profesörlerinden Nurettin Şazi Kösemihal'in yönetisinde 1965 de intişar etmiş bulunuyor. Prens Sabahattin Le Play sosyolojisinin tesirinde kalmıştır. Le Play, toplumları Auguste Comte gibi tecanüslü (homogène) saymayarak, bunları tecanüssüz (hétérogène) birtakım varlık saymıştır. Memleketimizde Ziya Gökalp, Comte-Drukheim okuluna, Prens Sabahattin ise Le Play okuluna dayanırlar. Prens Sabahattin, küçük yaşta Fransaya giderek, 1908 Eylülüne kadar, vaktini araştırmalara tahsis etmiş ve Le Play okulunun Demolins, Descamps gibi ünlü sosyoloğlariyle işbirliği kurmuştur. 1948 de İsviçrede vefat etmiş olan Prens Sabahattin fikrince, Türkiye'nin içinde bulunduğu bunalımdan kurtulması için, kamucu (communautaire) yapıdan, bireyci (particulariste) yapıya geçmesi lâzımdır. Anadolu'nun bakımsız topraklarını işletecek, köylüyü kalkındıracak kişisel girişkenliğe dayanan üretici aydınlar yetiştirmek, genel hayatta da merkezdışılığa (ademi merkeziyete) dayanan bir idare kurmak, halkı kendi kendini idareye alıştırmak lâzımdır. Prens, böylece ideal bir demokrasinin ışıklarını sunmuş olmaktadır. Prens'in ifadesiyle: «**İçtimaî hastalığımızın ilmî bir teşhisi yapılmadıkça, islâhat hakkında ileri sürülecek fikirler, yanlış, aldatıcı görüşleri çoğaltacaktır. Bunları tatbik eden devlet adamları da, ne kadar iyi niyet sahibi olurlarsa olsunlar, memleketin çöküntüsünü hızlandırmaktan başka birşey yapmış olmayacaklardır.**»

Prens Sabahattin beyin fikirleri iki prensibe bağlanmaktadır: Teşebbüsü şahsi ve adem-i merkeziyet. Bu yolda eğitim sisteminin değişmesi üzerinde durulmuştur. Memur tipi yerine, üretici aydın tipi yetiştirmek icap eder. Sayın Tahsin Demiray'ın «**Buhranlarımızın asıl sebepleri**» adlı broşüründe de aynı noktaya değinmiş olduğunu okuduk. Prens, ayrıca kitabında şu her vakit geçer mahiyette olan teşhisini ileri sürüyor: «**Halk, partiler, hükümet, hep temelsiz, köksüz bütünüyle başıboş bir hayat yaşıyor. Sosyal hastalığımız, bilimsel açıdan belirlenmedikçe, islâhat adına öne sürülecek fikirlerin hepsi bu yanlış, aldatıcı ve yıkıcı görüşleri çoğaltacaktır.**»

Köklü bir görüşe varmak lâzım. Zira hukuk, ekonomi, ahlâk gibi sosyal görünüşler, sosyal yapıya göre değişen bir takım hallerdir. Sosyal yapı bunları doğurmaktadır. Dolayısiyle evrende hangi sorunu biraz kurcalarsak, hiçbir şeyin ras lantısal olmadığını ve her olayın, kendisinden önce gelen bir başka olaydan doğduğunu görüyoruz. Herşey bilgiye dayanmaktadır. iZra bilmek, kendi kendimizi yönetmek, bilmemek ise körükörüne yönetilmektir. Sosyal hayatımızda köklü değişmeler olmadıkça, yönetim hayatında yapılacak islâhat, hep yüzeyde kalmağa mahkûmdür.

Gene Prens'in ifadesile «**Özel hayatında, bağımsızlık ve gelişmesini sağlayacak etkin bir üretimi, sağlam bir düzeni olmayan ve bu yüzden bireyleri kendilerini yönetmekten yoksun kalan bir toplum,**

yönetim hayatını nasıl denetleyebilir?» Böyle etkin bir maddi çalışma, hayatın değişen ihtiyaçlarına her zaman uyabilmek için gittikçe gelişen bir üretim lâzımdır. Maddi çalışmanın gevşekliğinden çıkan bütüncü yapı, kendine bağlı olanları, üretimden çok, tüketime sürüklediği için, sosyal yetenek ve kişiliğin gelişmesine engel olma. Maddi çalışmanın sıkılığından doğan bireyci yapı ise, kişisel girişkenlikle (teşebbüsü şahsi) etkin bir üretim doğurarak, sosyal yeteneğin tam bir şekilde gelişmesini hazırlıyor ve bütüncü yapılarda olduğu gibi, kişiyi, kişiye değil, özel mülkiyeti doğuran çetin ve etkin bir tarımla, önce toprağa, sonra da diğer üretim uğraşılarına bağlıyarak, dayanaklarını kendi kendilerinde bulan, bağımsız ve üstün kişilerden kurulu etkin toplum yaratır. Dolayısiyle bireyci yapılarda, insan tuttuğu işin gerektirdiği bilgiyi çalışma hayatında deneyle kazanıyor ve böylece hareketlerinin başlangıcında genel bilgi açısından, biraz yoksun olan bireyciler, hayatta ilerledikçe, işlerinin başarısını sağlayacak pratik ve gerçek bilgiyi gözlem ve deneyle daha yakından ve daha çok ediniyorlar.

Sayın Ord. Prof. Fındıkoğlunun ifadesile **«Türkiye'deki Le Play mektebi tesirinin şu noktalar bakımından halâ devam ettiği görülmektedir: 1 — Monografik usul, içtimaî realite, tıpkı toprakaltı madenleri gibi, istismar edilmeği bekleyen bekleyen bir memlekette her zamanın meselesidir. Fakat buna ne devlet teşkilâtında, Üniversiteler içinde ne de bunların dışında ehemmiyet verilmiyor. Teşebbüsler dağınık,. birbirinden habersizdir. Le Play sosyolojisinin belkemiği olan iki mesele, şahsî teşebbüs ve idarede merkeziyetsizlik, Sabahattin bey devri kadar bu günde üzerinde durulmağa değer, iki nazarî, umumî sosyoloji konusudur.»**

Le Play'e göre toplumun gayesi, sosyal sulhtur. Avrupa toplumları bu huzuru kaybetmişlerdir. Sosyal ilmin, eşyanın realitesine uyması için, fenalıkların insanın kalbinden meydana geldiğini kabullenmesi lâzımdır. Hadiselerin seyrini değiştirmek sadece insana bağlıdır. Önyargılar kaybolunca toplum, sağlam temellere dayanarak ananeler meydana çıkacaktır. Bu temelin ilki ahlâktır; ikincisi ailedir. Devletin vazifesi, bürokrasiyi önlemektir. Le Play'in en karakteristik tarafı, ahlâkî görüşüdür. O, mütecanis bir toplum teşkiline gayret ederek, her hakkın bir vazife karşılığı olduğunu ileri sürmüştür. İktisat ilmine de ahlâkî görüşü dahil etmiştir. Ahlâktan yoksun bir maddî tekâmül, kargaşalıktan başka bir netice meydana getirmez.

Bu kadarı da fazla..

Maliye Bakanlığı, iki aydan beri İşletme Vergisi hakkında bir bildiriyi öğle akşam ve gece yayınlarında radyolarda okutuyor. Tahmin edersiniz ki, bu sırada çok kim se temcit pilâvı gibi tekrarlanan bu bildiriyi dinlememek için, radyolarını kapamaktadırlar.

Radyo, şimdiye kadar, hükûmeti dinlemez, ona hücum eder, istediği gibi sol propağandalar yapardı. Bunun tepkisi yeni Anayasa değişikliğinde bu kurulun özerkliğini kaldırmak ve onu hükûmetin emrine vermek şeklinde olacağı sanılıyor. Ama anlaşılan bu Anayasa değişikliğinden sonra hükûmet eksiltme ilânlarını bile radyoda ilân edecek.

Bir uçtan öteki uça kolaylıkla gidiyoruz. Bu kadarı da fazla değil mi?

SONUÇ :

Türkiye'nin sosyal geleceği, memur adayı olan aydınların çoğalmasına değil, üretim işlerini girişkenlikleriyle ilerleterek, sosyal çevremizi değiştirecek etkenlerin yetişmesine bağlı. Çıkmaz bir yola saplanıp kalan kültürümüz, edebiyat ve güzel san'atlarımız için de sağlam ve verimli bir gelişme ortamının doğması, ancak sosyal çevremizin bu mutlu değişmesile mümkündür.

Bir Ümit Böyle Söndü

Komite'de askerî disiplin kalkmış, yerine sivil disiplinsizlik girmişti — Komite'nin kuvvetli adamı Türkeş'le and içiyoruz — Komite'yi parçalanmaktan kurtarmaya çalışan bir zavallı hayalperest! — İnönü ile çarpışmak akla sığmaz — Paçaları sıvayıp dereyi geçmeye çalışan adam — Komite üyeleriyle ortak bir toplantı yapıp onlara fikirlerimi beğendirmek ve kabul ettirmek hayâli peşinde koşuyorum — Komite bir siyasî parti hâline mi girmeliydi? — Boşuna harcanan çabalar ve sonu gelmeyen ümitler.

Yazan : **Ahmet Hamdi BAŞAR**

27 MAYIS sabahı milletimiz için mutlu bir devre başlıyor diye sevinçliydik, ümitliydik. Ordumuzun en seçkin, en dinamik, en aydın kanadını temsil eden 38 subay, bir hükûmet darbesi yaparak iktidarı ellerine geçirmişlerdi. Bunlar elbet gidecekleri yolu biliyorlardı ama, bir defa da biz hatırlatmış olmak için onlara birkaç mektup yollıyarak, ihtilâlin sabahı radyolarda ilân ettikleri hedefin yanlış olduğunu, üç ay içinde kazanan partiye iktidarı teslim edip çekilemiyeceklerini, enaz dört yıl millî iradeye dayanan bir inkılâp rejimi kurmanın ve bu süre içinde herhangi bir partiye iktidar teslim edilmeden millî birlik ve beraberlik ruhu içinde ana davâlarımızı çözümlemenin mutlak bir zaruret olduğunu anlattım. Hoş karşıladılar; hattâ **«Bizim de yolumuz budur; geliniz beraber çalışalım»** diye beni kadroları içinde vazifelendirdiler.

«Memleket artık kurtuluyor» diye kanatlandım, ve hemen vazifeye koştum. Dağarcığımda ne varsa hepsini ortaya döktüm. Kanun teklifleri, raporlar hazırladım ve sundum; sorsunlar sormasınlar her işe burnumu soktum. Ama aradan bir ay geçti ya geçmedi, kanatlarım kırılmaya, ümitlerim sönmeye başladı. Kurmaylar ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bulundukları meslek ve yetişme tarzları bakımından yukardan emir alarak çalışmaya, verilen direktif altında mükemmel plânlar yapıp uygulamaya alışmışlardı. Ama şimdi her biri kumandandı; başlarında hareketin hedefi ve stratejisini tayin edecek kimse yoktu, ve olmasına da lüzum görmüyorlardı. Yüzbaşısından Orgeneraline kadar eşit söz ve hak sahibi olmaları gerektiği kanısındaydılar. Komite'de askerî disiplin tamamen kalkmış; yerine sivil disiplinsizlik girmişti. Çalışmalar, şaşılacak ölçüde dağınık bir sistemsizlik içindeydi. Ben bütün bunları, Komite üyelerinin sınırları kesin çizgilerle belirmiş otlak bir fikir etrafında birleşememiş olmalarına yüklüyor, ve vargücümle böyle bir fikri onları kabul ettirmeye açlışıyordum. Elimde raporlar, teklifler; her rastladığım üyeye fırsat ve yüz buldukça onları anlatıyordum.

Çok boşuna kürek çekmeye, kendini harcamaya alışmış bir adamdım. Ne olur bir daha deneyeyim? Belki tutar diye çır-

---

(1) Bu seri, 104. sayımızda başlamıştır.

pınıyordum.

Komite'nin en kuvvetli adamı, Başbakanlık Müsteşarlığından birkaç gün önce ayrılmış olan sayın Alparslan Türkeş'le başbaşa görüşüyorum, ona :

— «Gidişinizi beğenmiyorum; diyorum. **Milletin size karşı beslediği ümitler kırılmakta ve siz de ne yaptığınızı bilemeden birtakım işlere, reformlara girişerek kendinizi harcamaktasınız. Sizin ilk yapacağınız iş, inkılâp rejimini kurmaktır. Ne toprak reformu, ne doktorluğun sosyalize edilmesi, ne üniversite reformu ,ne sosyal adâlet ilk ele alacağınız iş değildir. Siz evvelâ rejimi kurun, ve ana davâları, yada halletmek istediğiniz sorunları prensiplerini ve uygulama şekillerini tayin ve tesbit edecek örgütleri meydana getiriniz. Derhal seçime gitmeniz ve milletin irâdesine dayanan inkılâp Meclisini kurmanız lâzımdır. Tarihimizin en büyük şansı hebâ olmasın».**

Türkeş büyük bir samimiyet ve belirli bir heyecan içinde beni dinliyor, ve :

— **«Hakkınız var; rejimi kuramadık, bocalıyoruz»** diyordu.

Meğer Türkeş ne kadar doluymuş!. Hemen bana içini döktü :

— **«En büyük güçlük bizim Millî Birlik Komitesi arkadaşlarından geliyor. Onların birkısmı buna inanmıyorlar. Bir seçim yaparak iktidarı sivillere devredelim, diyorlar. Bize en büyük düşmanlığı Halk Partisi yapıyor ve aramızı açıyor. Komite üyelerinden birkısmını kandırıyor; onlara Mebusluk, Vekillik, Kurmay Başkanlığı gibi mevkiler vaad ediyor. Onlar da buna kanarak yada bu yolda memlekete daha iyi hizmet edeceklerine inanarak inkılâp rejimini ve Meclisini kurma tezini kabul etmiyorlar. En büyük güçlüğü kendi aramızdan çekiyoruz. İstanbul'da meselâ Cemal Madanoğlu'na, Şahap Gürler Paşa vaad etmiş; seni Genel Kurmay Başkanı yapacağız, demiş. Sonra hava albay Mucip Ataklı, albay Sami Küçük, albay Muzaffer Yurdakuler, hattâ Cemal Gürsel Paşa bile Halk Partisi'nin tesiri altındalar. Osman Köksal da o cephededir. Biz aramızda birlik halinde olsak, yapamıyacağımız iş yoktur».**

Hayalperestlik damarım yine tuttu. Komite içindeki bu fikir ayrılığını gidermek işini üzerime aldım!. Heyecanlı muhatabıma hemen teminat vermeye giriştim:

— **«Tez yenidir, ve demagojiye müsaittir. Fakat realitelerimize tıpatıp uyduğu için kuvvetlidir. Bu itibarla korkmadan, çekinmeden söyliyebilirim ki, bu davâda muvaffak olacağız. Ben bütün arkadaşlarla konuşurum. Zâten bir kısmıyla konuştum bile.. Albay Sami Küçük'le bugün öğleden sonra** (Bu konuşmayı 5 Ekim Çarşamba günü yapmaktaydık) **ikide randevum var. Muzaffer Yurdakuler'le de konuştum ve konuşacağım. Ben arkadaşlarımızın iyi niyetlerine içtenlikle inandığım için onlara davânın mahiyeti ve önemini anlatırsak mutlaka müttehit bir cephe halinde elele vereceğimize inanıyorum. Cemal Gürsel Paşa'yı da göreceğim. Osman Köksal'dan randevü istedim.»**

Alpaslan Türkeş biraz olsun teselli bulmuştu. Konuşmamı dikkatle dinledikten sonra bana :

— **«Cemal Paşa'yı mutlak görün ve kendisine tesir etmeye çalışınız. O, dört ay bizim tesirimiz altındaydı. Fakat şimdi kendini bundan sıyırdı; başka tesirlere kapılmıştır. Onu iknaa muvaffak olursanız, memlekete büyük hizmet ifa etmiş olursunuz»** dedi.

Aklıma derhal hâtıralarım geldi. Ne tâlihsiz adamım! Hayatımda hep devleti idare edenlere fikirlerimi aşılamak istedim, yada onlara inançlarımı ve iyi niyetlerimi göstermek arzusuna kapıldım. Hepsinde hüsrana uğradım. Atatürk, İnönü, nihayet Bayar ve Menderes, hattâ Hürriyet Particiler.. Şimdi de Millî Birlikçiler!.. Bakalım, bir deneme daha yapacağım. Memleket bu sefer ölüm - kalım davâsı içinde- Artık kaybedecek, bekliyecek zamanımız kalmadı. İnşallah muvaffak olurum diye ümitleniyorum.

Türkeş'le, ihtilâlin bu en kudretli şahsiyetiyle bir kader birliği kuruyorum. Elele sıkıştık; namusumuz ve şerefimiz üzerine söz vererek bu davâda ölünceye kadar beraber olacağımıza dair and içtik.

El sıkışmamız iki dakika kadar sürdü. Gözlerinden heyecan, iman fışkırıyor gibi geliyordu bana.. Bir kara elmas gibi parlayan gözleri nemliydi. Ben de teessürümü ve heyecanımı saklayamamıştım ;

— **«Ölünceye kadar, gâyemizde muvaffak oluncaya kadar»** diye and içtik, ve bu sırrın aramızda kalacağına dair de tekrar tekrar birbirimize söz verdik.

Türkeş, beni Cemal Gürsel Paşa'dan başka Osman Köksal ve diğer Komite üyeleriyle de temasa ve fikirlerimi onlara izaha davet etti. **«Bu işi her vâsıtadan istifade ederek yapacağım, ve Ankara'dan ayrılmayacağım»** dedim.

Halk Partisi hakkındaki görüşlerimi kısaca kendisine anlattım. Parti reformu hakkında bir kanun tasarısı hazırladığımı, bunu Komite'ye Muzaffer Özdağ vasıtasıyla intikal ettirdiğimi, bir de kalkınma Kongreleri kanun taslağı sunduğumu, bu iki kanun taslağı ile partilerin halk üzerindeki demagojik nüfuz ve tesirlerinin çok azalacağını; memlekete yakışan demokratik örgünün de kurulmuş olacağını söyledim, ve bu kanun tasarıları hakkında ayrıntılı bilgi verdim. Pek memnun oldu. Özellikle kalkınma Kongreleri fikrini çok beğendi.

Türkeş'in Halk Partisine ve İnönü'ye karşı antipatisi var. Davâmızda muvaffak olmak için bu antipatinin kalkması lâzım :

— «**Albayım;** dedim; **sizi de tenkit edeceğim. Duygularınızı saklıyamıyorsunuz. Ezeceğiniz düşmanlarla bile dost geçinmeniz lâzım. Atatürk'ü biraz olsun taklit ediniz. Nedir sizdeki İnönü düşmanlığını belirtmenizin şekli? Geçende bir gazeteciye verdiğiniz demeçte, çok yaşlı devlet adamlarından hayranlıkla söz ederken, Çörçil'i örnek gösterdiniz. Buna karşılık gazeteci size sordu :** «Bizde yaşlı devlet adamı olarak İnönü var. Onu niye göstermiyorsunuz?» **Siz soruya şu cevabı verdiniz :** «Polemiğe kaçmayalım». **Oysaki tam sırasıydı. Soruyu şöyle cevaplandırabilirdiniz :** «İnönü ihtiyar değil.. O hâlâ delikanlıdır».

Türkeş bu tenkitime alınmadı; hattâ böyle demediğine pişman olmuşçasına acı acı güldü. Bu münasebetle İnönü hakkındaki görüşlerimi açıkladım :

— **«O'nun demokrasiye verdiği mânâ yanlıştır; çok partili rejimi kendi irâdesiyle kurduğu zaman milletin başında olacak yerde Halk Partisinin başında kalmakla hatâ etmiştir. Ve buyüzden iktidarı kaybetmiştir. Şimdi hürriyet ve demokrasi bayrağını açarak tekrar iktidara gelmek istiyor. Bunu bile bile İnönü'ye hürmet edeceğiz, saldırmayacağız. Tecrübeler göstermiştir ki, İnönü'ye düşmanlık gösteren ve hücum eden, başını kayalara çarpar, zayıflar ve İnönü daha da kuvvetlenir.**

İşte Menderes'in en büyük hatâsı bu idi».

Muhatabım bu sözlerimi tastik etti. Bundan yararlanarak şu prensipi kabul etmemizi teklif ettim:

— **«Hiç düşmanımız olmayacaktır. Yarın fikirlerini ve kendilerini ret edeceğimiz kimselere bile en iyi dostluk muamelesi yapacağız; duygularımızı ve kararlarımızı belli etmiyeceğiz».**

Aşırı idealist ve vatansever olarak tanıdığım Türkeş bu prensipe uyabilecek midir? Orasını bilemiyorum; ama söz verdi, ve «**Yapacağım**» dedi.

Meclis'in Cumhurbaşkanlığı salonunda başbaşa yaptığımız bu uzun konuşma bitip Türkeş'in yanından ayrıldıktan sonra, büyük ümitle sarıldığım Millî Birlik inkılâbının ne büyük tehlike geçirmekte olduğunu tamamen anlamış bulunuyordum. Benim vazifem artık Komite içindeydi. Mademki kollarımı sallaya sallaya Komite'nin çalıştığı Büyük Millet Meclisi binasına girebiliyorum; kapıda nöbetçiler bana selâm veriyorlar; içeride her kapı bana açıktır; istediğimle görüşebiliyorum; şu halde benim yerim burasıdır. Sonuna kadar, kovuluncaya kadar çalışacağım.

PAÇALARI SIVADIM, DEREYİ GEÇMEYE ÇALIŞIYORUM

Türkeş'le konuştuğum ve ant içtiğim günün ertesi (6 Ekim 1960 Perşembe) sabahı sayın albay Muzaffer Yurdakuler'le uzun uzadıya konuşuyorum. Saat 9 buçuktan 12'ye kadar. Yurdakuler'i geçen hafta araştırma ve inceleme Kurulu toplantı salonunda görmüştüm. İkinci defa da bundan üç dört gün evvel, Meclis Başkanlık odasında çalışırken, albay Sami Küçük'le beraber yanıma gelmişler, konuşmuştuk. Şimdiye kadar benim tek başıma oturup çalıştığım bu odaya daha iki masa konmuş, üç albay (Sami Küçük, Muzaffer Yurdakuler, Mucip Ataklı) buraya yerleşiyorlr. Ben de kitaplıkta çalışacağım.

Muzaffer Yurdakuler esmer, yağız, nazik ve sevimli bir zât. Avrupaî bir edâsı var. Sosyete kadınları peşini bırakmazlar sanıyorum. Biz konuşurken birkaç kadın telefon etti. Onlarla ince ve yumuşak sesiyle konuştu. Odaya girdiğim zaman bir fotoğrafçıya masasında poz vermekle meşguldü.

Dün Türkeş, onun için muarızlardan biri olduğunu söylemişti. Kendisini inkılâp fikri bakımından tatmin etmek için bütün marifetimi kullandım; durmadan konuştum ve sorularına cevaplar yetiştirdim. Millî Birlik Komitesi bir ana fikir etrafında birleşmeliydi. Komite'de gördüğüm fikir ayrılığı çok tehlikeli sonuçlar verebilirdi. Bazı Komite üyeleri hemen seçim yaparak kazanan partiye iktidarı teslim etmekten yana imişler. Eğer ihtilâl böyle sonuçlanacaksa felâket olur; keşke yapılmasaydı denirdi.

Seçim yapılmalıydı; ama, iktidarı bir partiye teslim etmek için değil, parti iktidarlarının olamayacağı en azından bir seçim devresi, dört yıl çalışacak bir inkılâp Meclisi kurulmak için yapılmalıydı.

Böyle bir seçim ise hazırlık isterdi. Önce partiler yüzünden birbiriyle düşman iki karargâha ayrılmış milleti, millî birlik ruhu içinde birleştirmek, biraraya getirmek lâzımdı. Bunun için kalkınma Kongreleri kanun taslağını hazırlamış ve Komite'ye sunmuştum. Seçimlerden evvel ikinci yapılacak iş parti reformuydu. Bunun da taslağı hazırdı.

Sayın Yurdakuler'e malum tezimi bütün ayrıntılarıyla anlattım. Dün Türkeş'e verdiğim **«Prensipler»** i de okuyarak bir kopyasını kendisine bıraktım. İnkılâp Meclisi seçimlerle kuruluncaya kadar temsilî nitelikte bir istişâri meclis kurulması fikrimi hemen kabul etti. İnkılâp Meclisi kurulunca artık Millî Birlik Komitesi kalmamalıydı. Bunu özellikle şimdi bile Komite içinde başgöstermekte olan ikilikler, anlaşmazlıklar dolayısıyla zarûri gördüğümü bildirdim. Komite üyeleri inkılâp Meclisinde ve ondan sonraki Meclislerde tabiî üye olarak bulunabilirler. Ama bu Meclislerin üstünde bir kuruluş olarak kalamazlar.

Millî Birlik Komitesi, seçimlere kadar teşkilâtlanmalıdır diye bir başka konu üzerinde konuşmaya başladığım zaman sayın Yurdakuler hemen sordu:

— **«Parti kurmamızı mı teklif ediyorsunuz?**

— «Hayır, siyasî parti değil; kalkınma Kongreleriyle halka yaygın ve politika dışı bir teşkilât.

— **«Bu şekle partiler itiraz etmez mi?»** Anlıyorum, zâten Türkeş de söylemişti; Komite üyelerinden birkısmı Halk Partisinin etkisi altında; seçimler yapılınca normal olarak bu partinin iktidara geçeceğine inanmaktalar.

— **«Neye itiraz etsinler beyefendi? Hem itiraz ederlerse ne olur?»** diye sözüme devam ettim. Köylerden mahallelerden başlayarak Ankara'da büyük kalkınma kongresine kadar yapılacak toplantılarda halka millî birliğin havâsı koklatılacak; partiler yüzünden doğmuş düşmanlıklar silinecek; herkes kardeş olacak; nihayet bu Kongreler kimlerin haik tarafından tutulduğunu meydana çıkaracak, yani seçimlerde adayların tesbitine yarayacak.

Yurdakuler'e:

— **«Bazı yaptıklarınız hiç iyi değil. Kurmay olduğunuz için hareket plânları yapmayı herkesten iyi bilirsiniz. İnkılâp da bir hareket plânına muhtaçtır. Bu plân üç esasa dayanır: 1) İdeoloji, yani fikir plânı, 2) Strateji, yani fikri güçlendirme ve hayata uydurma plânı, 3) Taktik, yani uygulamanın ne zamanlarda ve ne şekillerde olacağı. Benim gördüğüme göre Komite hareket plânında ve özellikle fikir plânında birleşmiş durumda değildir. Taktik kusurlarınız da oluyor».**

Bu eleştirilerimi olgun ve aydın bir adama yakışır şekilde sükûnetle dinledi ve bana:

— **«Gâliba sizin bu hususta hayli hazırlıklarınız var. Onlardan yararlanalım»** diye iltifat etti.

Konuştuklarımızı, daha doğrusu sa-

yın Yurdakuler'e kabul ettirmeye çalıştığım fikirlerimi uzun boylu anlatacak değilim. İnkılâp Meclisi seçimlerinin nasılolmasını düşündüğüm, reform kanununa göre bünyelerini değiştirecek olan siyasî partilerin adaylarını nasıl tesbit edecekleri ve bağımsız olarak listelerine ne oranda aday göstermeye mecbur kalacakları gibi konularda karşılıklı fikir alışverişi yaptık. Konuşmamızın sonlarına doğru sayın Mucip Ataklı da geldi. Ona da kendisiyle uzun uzun konuşmak istediğimi söyledim. Muzaffer Yurdakuler:

— **«Zâten biz arkadaşlar sizinle müşterek konuşmayı istiyoruz»** dedi.

Yanından ayrılırken bir kale feth etmiş kadar mutluydum. Yurdakuler'i kazanmıştım!

BENİMLE MÜŞTEREK TOPLANTI

Günlerdenberi peşinde koştuğum bir davâ bu... Hemen sayın Sami Küçük'ü buldum, ve müşterek bir toplantıyı benim de çok istediğimi bildirerek kendilerinden bunu sağlamalarını rica ettim. Arkadaşlara haber salacak önümüzdeki, 12 Ekim Çarşamba günü toplanacağız.

Huy canın altında! Dün Türkeş'le bugün de Yurdakuler'le görüştükten sonra, omuzlarıma yüklediğim vazifeden başka birşey düşündüğüm yok... Herşey benim üzerime vazife! Komite'yi parçalanmaktan kurtarıyorum! Ne kutsal, ne büyük iş yapıyorum? Ama bir de Halk Partisi var. O da inkılâp fikrine uymalı. Yurdakuler'le konuştuğumuz 6 Ekim Perşembe günü akşamı hemen İstanbul'a dönüyorum. Maksadım, Çarşamba toplantısından evvel İstanbul'da İnönü ile görüşmek ve ona görüşlerimi sunmak... Türkeş, Yurdakuler gibi bir de İnönü'yü kazansam gerisi kolay!...

Okuyucularıma sayın İnönü ile 8 Ekim Cumartesi günü Heybeliada'da yaptığım görüşmeyi bütün ayrıntılarıyla açıklamıştım (1).

Bu büyük adamımızı da davâya kat-

(1) BK. Barış Dünyası sayı 105.

tığım inancıyla 11 Ekim Salı günü uçarak Ankara'ya geldim. Evet, saat 1 tayyaresine binmiştim ama, uçan tayyare değil asıl bendim!...

12 Ekim Çarşamba günü, bir hafta önce tesbit edilen zamanda, saat 9'da Meclise gittim. Sami Küçük'ü aradım. İki gün sonra Yassıada muhakemelerin başlayacağı için mi, yoksa başka nedenle mi, ne Sami Küçük'ü ne de Yurdakuler'den başka Komite'den konuşacak kimseyi bulamadım. Sayın Muzaffer Yurdakuler, her zamanki nezâketiyle beni karşıladı ve özür diledi: Komite'ce arkadaşlara önemli işler verilmişti. Kendisi de yarın oğlunun mektep işi için İstanbul'a gidecekti. Ortak toplantı her halde bugünlerde yapılamayacaktı.

Çok üzüldüm. Demek Millî Birlik hareketinin dayanacağı inkılâp Meclisini ve rejimi kurmak konusunun ne kadar önemli ve müstacel bir davâ olduğunu gereği gibi anlatamamışım! Teessürle yanından ayrılarak aşağıya indiğim zaman, koridorda sayın Muzaffer Özdağ'a rastladım. Ona dert yanmaya başladım:

— **«Millî Birlik Komitesi'nin bir ana görüşü, bir proğramı olmalıdır. Bundan evvel Komite'nin proğram niteliğinde ilân ettiği ve basına intikal ettirdiği prensipler platonik temennilerdir. Benim proğramdan anladığım manâ, inkılâbın ideolojisine ve stratejisine ait fikirler ve uygulamaların belirtilmesidir. İnkılâp memleketin bütün sorunlarını ele alacak ve çözümliyecek değildir. Bir yanlış yol tutmayalım. Toprak reformu, doktorluğun devletleştirilmesi, orman davâsı, vergi reformu gibi meselelerle uğraşıyorsunuz. Bunlar sizin ilk işiniz değildir. Siz bu sorunları ele alacak, inceliyecek ve plânlayarak örgütler kurarsınız. İnkılâbın yapacağı sâdece budur. Fakat asıl işiniz rejimi kurmaktır. Milletçe seçilmiş bir inkılâp Meclisini derhal teşkil etmelisiniz. Derhal deyince, bunun ortamını hazırlamak için bir zamana ihtiyaç vardır. Derhal yapılacak olan şey, partiler kanunu ve kalkınma kongreleri kanunuyla bu zemini hazırlamaktır. Önümüzdeki sonbaharda (Yani aşağı yukarı bir sene sonra) yapılacak seçimle ikinci cumhuriyetin birinci Büyük Millet Meclisi toplanmalı, ve bu Meclis inkılâbın emrinde olmalıdır. Diktatörlük yapmak marifet değildir. Marifet olan, Meclisli, meşveretli bir idare altında ideallerimizi millî irâde haline inkılâj ettirebilmektir».**

Muzaffer Özdağ'la uzun konuştum. Bir ân önce Kanun tekliflerimin görüşülmesini diledim. **«Bir gün bile kayp etmiyelim»** dedim.

Özdağ bana:

— **«Ordu inkılâbı anlamıştır. Ne yapılacağını bilmektedir»** gibi bir şeyler söyledi. Ona:

— **«Fazla iyimser olmayın. Ordu tamamen sizin fikirlerinizde ve tesirinizde gibi düşünmeyin; kendinizi aldatmış olursunuz»** dedim.

Saygı değer muhatabım bana şu iltifatta bulundu:

— **«Ordunun genç kuşağı sizi tanıyor. Çünkü bunlar hem aşırı idealisttir, hem de okurlar. Sizin** «Demokrasi yolunda nereye gidiyoruz?» **kitabınız ordu üzerinde, bu genç kuşak üzerinde ne büyük tesir yaptığını bilemezsiniz».**

Ah zavallı ben; neyin farkındaydı ki?

Özdağ'a, Komite'de bir fikir etrafında, 27 Mayıs ihtilâlinin manâ ve hedefi üzerinde bir fikir birliği kurulamadığını söyliyerek, kadronun tek insan haline gelmesi lüzumu üzerinde ısrarla durdum. **«Meselâ Madanoğlu, meselâ Ataklı, meselâ diğerleri sizin gibi düşünmüyorlar»** dedim.

Muzaffer Özdağ'dan ayrıldıktan sonra Meclisten Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğini yapan sayın albay Osman Köksal'a telefon ettim. Cemal Gürsel Paşa'dan benim için bir randevü alıp almadığını sordum. Dün İstanbul'dan yada İzmir'den geldiğini, birkaç gün sonra bir yurt seyyahatine çıkacağını, henüz birşey söylemediğini, fırsat bulursa görüşüp bana bir randevü alacağını söyledi. Cemal Paşa'nın vakti yok; onu biliyorum ama, her halde beş on dakika görüşebilir benimle. Ah bir konuşsam; onu da fikirlerime ortak yapacağım!

İki gün sonra (11 Ekim Cuma günü) sabah Alparslan Türkeş'i evinde ziyaret ediyorum. Dün kendisini görmüş ve bu sabah için randevü almıştım. Saat 9.30'da Gazi Osman Paşa (Eski 14 Ma-

yıs) mahallesinde oturduğu mütevazi apartımana gittim. Kapının dışında bir emireri vardı. Kapıyı çaldım. Orta yaşlı bir hanımefendi kapıyı açtı. Adımı söyledi; buyur etti, içeri salona girdim.

Ev, tam bir asker evi. Hanımının galiba hizmetçisi yok. Aralık kapılardan yatak odaları görülüyor. Demir karyola, yahut somya üzerinde battaniye örtülü, asker yatakhanesi gibi. Salon içiçe. Yeni aldıklarını komşuları tanıdığım hanımefendiden işittiğim koltukların birinin üzerinde oturdum. Zemin mozayık çimento. Üzerine ancak yerin yarısını kaplayacak şekilde adî yerli halılar örtülmüş. Tavanlarda avize falân yok; ampuller asılı. Salonun yemek odası bölümünün köşesinde bir kitaplık var. Birtakım kitaplar intizamsız orada dizilmiş.

Türkeş'in eşi mükemmel bir ev kadını, hanımefendi. Arasıra telefona cevap vermek için salona giren genç kız da herhalde onların kızı olacak.

Geldiğim zaman Türkeş salonda bir avukat arkadaşıyla konuşuyordu. Beni hararetle karşıladı; arkadaşına tanıttı. Biraz sonra o gitti; hanımefendi çekildi, biz başbaşa kaldık. Kendisine çalışmalarımdan, arkadaşlarıyla yaptığım konuşmalardan bahs ettim, ve **«Prensipler»**i bir daha okuyarak, temel görüşlerde Komite'nin bir fikir birliğine varmasına çalıştığımı söyledim.

Türkeş, fikirlerimi biraz yanlış anlamış gibi geldi bana:

— «Siz kitaplarınızda, yazılarınızda ne güzel ifade ediyorsunuz: Bu memleketin yapacak çok esaslı işleri, davâları var. Bunları ancak şimdi hal edebiliriz. Oy kaygusundan uzak, kuvvetli bir idare altında, 5 bin kişi, 50 bin kişi, hattâ 500 bin kişinin menfaatı sarsılırmış, bunlar memnun olmazlarmış gibi düşüncelerden uzak meseleleri kesip atacak, halledecek kuvvetli bir idareye ihtiyaç vardır. Demokrasi ve partiler yoluyla hiçbir iş başarılamaz. Fakat bu davayı birkısım arkadaşlara anlatamıyoruz. Onlar iktidarı devirmemizden sonra idareyi hemen İsmet Paşa'ya teslim etmeyi düşünmüşlerdi. «Biz devirdik, gelin başımıza» **demek istiyorlardı. Gittikleri yol hâlâ bu. Halk Partisi ve İsmet Paşa da onları bu istikamete sevkediyor. Asıl güçlüğümüz burada.»**

Türkeş'in bu sözlerine şu cevapla mukabele etmiştim:

— «Kuvvetli bir idare altında meselelerimizi kesip halletmeden kastettiğiniz manâ bir diktatörlük ise bu, hiç bir suretle doğru değildir. Kitaplarımda, yazılarımda böyle bir idareye taraftarlık etmedim. Ben inkılâp rejiminden ve idaresinden yanayım. Bu rejim, totaliter rejimlerin, faşizmin, komunizmin tamamen zıttıdır. Çünkü bunlar demokrasiyi ret ederler. Ben ise demokrasi isterim. Fakat demokrasiyi vâsıta olarak değil, birtakım vâsıtalar kullanılarak varılacak bir hedef olarak kabul ederim. İnkılâp rejimi, Meclisli ve meşveretli bir şekilde kurulmalıdır. Millet oy vererek vekillerini seçmeli; onların aracılığıyla irâdesini belirtmeli ve egemenlik hakkını kullanmalıdır.

«İhtilâl yaparak iktidarı elde eden devrimcilerin yapacakları en akıllıca iş, ne yapmak istediklerini açıkça millete ilân ederek, en kısa zamanda seçime gitmek; fakat kurulacak Meclisin kendi fikirlerini gerçekleştirecek bir organ olmasını sağlamaktır. Bunun da yolu vardır. Şimdi sizin yapacağınız budur. İnkılâp ideolojisi, yani Millî Birlik Komitesi'nin proğramı hazırlanmalı ve millete açıklanmalıdır. Sonra inkılâbın kadrosu genişletilmeli ve millete yayılmalıdır. Ben proğram konusunda bir örnek olur düşüncesiyle «Prensipler»i hazırladım(1) Kadronun genişlemesi için de teklifim, kalkınma Kongreleridir. Sonra parti reformuna girişmek de lâzım.»

Türkeş dikkatle beni dinledikten sonra:

— «İnkılâp Meclisi seçimlerinde Komite'de bir parti kurarak milletin karşısına çıkmalı ve partilerle mücadele ederek seçimleri kazanmalıdır. Buna ne dersiniz?» dedi.

— «**Katiyyen bu doğru değildir. Parti kurmadan, bütün milletin, bütün partilerin desteğiyle inkılâp Meclisini kurmaya çalışmalıdır. Benim kalkınma Kongreleri teklifim, Millî Birlik Komitesi'nin memlekette kuracağı politika dışı bir organlaşmayı öngörüyor. Her yerde teşkilâtımız, adamlarımız olacak; bütün va-**

tandaşları biraraya toplayacak ve onlara maksadımızı anlatacağız. İnkılâbın bütün siyasî, sosyal ve kültürel akımlara ve eylemlere hâkim olması lâzım.

«Bu teşkilât, partiden kuvvetli olacak. Adetâ millî mücadeledeki Müdafaai Hukuk Cemiyeti gibi. 27 Mayıs 1961'de Ankara'da toplanmasını önerdiğim büyük kalkınma Kongresi de genişletilmiş Erzurum ve Sivas kongrelerine benzetilebilir. Arkasından önümüzdeki yıl Eylül yada Ekim'de inkılâp Meclisi yada Kurucu Meclis seçimi yapılacaktır. O zamana kadar çalışacağız; şayet parti haline gelmek gerekiyorsa teşkilât elimizde hazır; yirmidört saat içinde siyasî bir parti oluruz. Zâten Müdafaai Hukuk Cemiyeti de Halk Partisi hâline gelmişti».

Şunu itiraf edeyim ki, ben bu memlekette henüz çok partili demokrasinin zamanı gelmediği inancındaydım. Varılmasını istediğim hedef, millete mâlolmuş tepeden inme şeklinde olmayan tek parti rejimiydi. Bir süre bu devreyi yaşamaya mecburduk. Sonrası? Doğrusunu isterseniz, bir yandan ilmin ve ihtisasların, öbür yandan sınıflar ve mesleklerin söz sahibi olması gereken devrimci bir toplumda çok partili rejime ihtiyaç yoktur; siyasî mücadelenin büsbütün başka örgütlerle başka kanallarda akması gereklidir düşüncesindeydim ama, bunu ne açıklamaya ve ne de savunmaya uygun ortam içinde değildim:

— **«Önümüzdeki seçimlerde partiler, Millî Birlik Komitesi'ni iktidardan düşürüp yerine iktadır elde etmek için mücadele edecek değillerdir ki Komite, parti kurarak onlarla mücadeleye hazırlansın? Belki bu seçimde bütün partiler Millî Birlik cephesinde yer alacaklardır. Tek liste halinde seçimlerin yapılması bile düşünülebilir».**

Türkeş'i tamamen tatmin etmiş olduğumu görünce son derece sevindim. Ondan bir Nasır, bir Kasım, bir Hitler gibi bahs edenler oluyordu. Bende idealist bir aydın etkisi yapan bu genç ve yağız albayın gönlünde yatan arslanı bilemezdim. Ama söylenenler doğru da olsa, hedefe varmak için ihtiraslarını bir süre dindirmesi yada saklaması, şimdiye kadar tuttuğu yoldan başkalarını denemesi gerekirdi. Türkeş bunun böyle olduğunu bilecek seviyede aydın bir kişiydi. Bundan dolayı söylenenler doğru değildir kanısına varmıştım.

Türkeş'e, geçen hafta Cumartesi günü Heybeliada'da İnönü ile yaptığım görüşmeyi kısaca anlattım; ve O'nu Millî Birlik cephesine yardımcı yapmaya çalışmanın önemine dikkati çektim. Aradan on yıllık Demokrat Parti iktidarı devri geçti. Şimdi bu iktidar muhakeme edilir durumda iken, İnönü'ye hücumun hiçbir yarar sağlayamayacağı konusuna değindim. Tasdik eder ve destekler gibi gözüken ifade ve tavırlara şahit olmama rağmen Türkeş:

— **«Beni İnönü'ye saygı ve mutavata zorlamak istiyorlar. Bunu yapmak elimden gelmiyor»** demekten de kendini alamadı.

14 Ekim Cuma günü Yassıada muhakemeleri başladı. Tutukluların en büyük suçları Anayasayı ihlâl!. Muhakemenin öğleden önceki oturumunda Anayasayı ihlâl suçuna ait yüksek soruşturma Kurulunun karanamesi okundu. Öğleden sonra ise muhakemeye **«tazı davâsı»**yla başlandı. Afgan kralı, Cumhurbaşkanı iken Bayar'a bir tazı hediye etmiş. Tarzının değeri bin lira bile değil iken bu, devlet ziraat İşletmelerine 20 bin liraya satılmış. Bayar da bu parayı Çeşme köylerinden birine yaptıracağı çeşmenin masrafları için İzmir vilâyeti emrine yollamış!

Ertesi Cumartesi günü Yassıada'da yüksek adâlet Divanı öğleye kadar hep bu davâ ile uğraştı. Bir devlet başkanının nüfuzunu kötüye kullanarak yaptığı ve devlete zarar verdiği muamele bundan ibaretmiş gibi kamu oy'unda muhakeme edilenlerin lehine ve muhakeme edenlerin de aleyhine bir hava yayılıyor. Millî Birlik, devlet idaresinde bocalıyor, ama, bâri yaptıkları ihtilâlin yerinde olduğunu ve meşruluğunu belirtmek hedefini kapsayan Yassıada muhakemelerinde akıllıca hareket etseler!..

Neyse, bu işlere karışmak istemem. Yalnız birgün Adâlet Bakanı sayın Âmil Artüs'e **«Anayasa ihlâli»** iddiasında **«Sanıkların çok savunacak tarafları var»** demiştim.

Yassıada muhakemelerinin devamı, Komite çalışmaları üzerinde de etkili oluyor. Birçok aradıklarım Ankara'da bulunmuyor. Ben de birkaç gün için İstanbul'a geldim, ve ancak 19 Ekim Çarşamba günü Ankara'ya döndüm.

O gün albay Sami Küçük ve yüzbaşı Muzaffer Özdağ'la görüştüm. Maksadım geçen hafta yapılamayan toplantıyı yapmak. Her ikisine de **«Acele etmeliyiz, günler nâfile geçiyor»** diye telâşe vermek istiyordum. Muzaffer Özdağ bana: **«Hocam, Cemal Gürsel de bizim fikrimizde»** diye müjde verdi, ve beni Onunla görüştürmek üzere vaatta bulundu.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri albay Osman Köksal'a telefon ettim. Yerinde yoktu. Kim olduğumu ve kendisiyle görüşmek istediğimi haber verdim. Öğleye doğru benimle görüşmek üzere Meclise gelmek nezaketinde bulundu, ve bir saat kadar konuştuk.

Fikirlerimi özetledim ve Komite'nin bir fikir etrafında toplanmaması hâlinde doğacak tehlikelere değindim.

Demokrasinin kurulması için Mehmet Ali Aaybar'ın bir fikri varmış. Ağır sanayiin kurulması lâzımmış. Onunla iki saat kadar konuşmuş. **«Bunun için 20 sene beklemek lâzım»** dedi. **«Evet, dedim; işçi iktidarı ancak bundan sonra gerçekleşebilir de!...»**

Köksal'la özetle şunları konuştuk. Bana sordu:

— **«Siz neden bir müddet, enaz dört yıl, Millî Birlik Komitesi'nin takviye edilmek suretiyle iktidarda kalması fikrindesiniz?»**

Hiç böyle bir fikrim olmadığını, enaz dört yıl iktidarda kalacak Millî Birlik Komitesi değil, ona mâlolması gereken fikir olduğunu, hiçbir partinin tek başına iktidarda olamayacağı bir inkılâp dönemi yaşanması ve bunun için bir inkılâp Meclisinin seçimlerle kurulması tezini savunduğumu etraflıca anlattım. Köksal, üzerimde temiz, feragatlı, yurtsever bir aydın kişi etkisini yaptı. İdarenin sivillere geçmesi tarafiısı, mutedil bir zat.

İnönü ile görüştüklerimi özetledim. İnkılâp döneminde Millî Birlik Komitesi'nin temsil edeceği fikrin bütün partilerce, özellikle Halk Partisince benimseneceğini söyledim. Bunda tereddüt gösterdi: **«Ya fikirlerimizi beğenmezlerse, ya bizi seçmezlerse?»** dedi. **«İnkılâpçı bir fikir plânında birleşir, kadrosunu genişletir, örgütleşir ve önümüzdeki seçimler için gerekli hazırlıkları yaparsa, mutlaka kazanır ve davâsında muvaffak olur. Tek mesele, Komite'nin kendi arasında fikir birliğine varmasıdır»** dedim.

Köksal Komite'deki ikilik haberlerine çok üzülmektedir: **«Hiç birşey beni bu kadar müteessir etmedi; aramızda ikilik yok. Vatan ve millet sevgisi esası üzerinde hizmet yolunda fikir ayrılığı olabilir; bu da tabiidir»** diyordu.

Cemal Gürsel Paşa'ya benden, görüşmek istediğimden söz etmiş. O da «Olur, görüşelim» demiş. Ama bir randevu da vermemiş. Birgün gidersem görüşebilirmişim. Ben çağırılmamı beklediğimi söyledim. O beni arayacak. Ama bir fırsatını bulamamış olacak ki aramadı.

Ertesi günü **(20 Ekim Perşembe)** Sami Küçük bey ve arkadaşlarıyla randevum vardı. Muzaffer Yurdakuler, Muzaffer Özdağ'dan başkasını bulamadım. Dün Komite toplantısı gece üç buçuğa kadar sürmüş. Onun için geç kalmışlar. Toplantıyı Cumartesi günün saat 10'da yapacaklar.

O gün tesbit ettikleri saatte eski Meclis başkanlığı odasında Sami Küçük, Seyfi Gürsoytrak, Kadri Kaplan, Mustafa kaplan, Şefik Ersü, General Cemal Madanoğlu, Muzaffer Özdağ, Adâlet Bakanı Âmil Artüs ve İstanbul vali muavini (Adını hatırımda tutamadım) binbaşı beylerle görüştüm. Fakat kararlaştırılan ortak toplantı yine yapılamadı. Her biriyle ayrı ayrı görüşerek fikirlerimi kendilerine anlatmaya çalıştım. Bugün burada bulunacaklarını bildirdikleri Mucip Ataklı ve Muzaffer Yurdakuler son dakikada gelmişlerdi. Sami küçük **«Macar sefiriyle görüşeceğim; on dakikaya kadar gelirim»** diye ayrıldı, ama öğleye kadar gelmedi. Ve toplantı da yapılamadı. Muzaffer Özdağ yarından sonra Cemal Gürsel Paşa ile birlikte, Doğu seyyahatine çıkacak. Belki toplu konuşma olur diye bekledi, odadan ayrılmadı. Birbirimize bakarak manâlı manâlı gülüştük.

GELECEK YAZI :

KOMİTE PARÇALANIYOR

PROFİLO

çeşitli sahalarda yurt hizmetinde

Enerji nakil hatları için pilon imalâtı

Fabrika konstrüksiyonları

Petrol tankları imalâtı

Portatif evler, demir ve alüminyum doğrama işleri

Otomotiv endüstrisi için karoseri imalâtı

Deniz üstü, altı ve iskele inşaatı

Turistler için karavan imalâtı

Buzdolabı, çamaşır makinesi ve elektrikli ev âletleri imalât ve montajı

PROFİLO

SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

Profilo Sanayi ve Ticaret A.Ş. - 2. Taşocağı Sok. 26-28, Mecidiyeköy, İstanbul
Tel: 477990, Telg.: Profilode, P.K. 98 Beyoğlu

(Sedef Reklâm: ......)

(Barış : 63)